

1	-----	נועם אלימלך הוספות
1	-----	נועם אלימלך הוספות ליקוטי שושנה
35	-----	נועם אלימלך הוספות אגרת הקודש
43	-----	נועם אלימלך הוספות צעטיל קטן
45	-----	נועם אלימלך הוספות הנהגות האדם

נועם אלימלך הוספות

נועם אלימלך הוספות ליקוטי שושנה

אשריך וטוב לך (תהלים קכח, ב). אשריך בעולם הזה וטוב כו' (אבות פ"ז מ"ד). כי מה שטוב לצדיק בעניני העולם הזה הוא הכל כדי שיבא על ידו לעולם הבא, כי הדברים הצריכים לעולם הבא המה התורה והמצוות והם אינם יכולים להעשות ולהפעל אם לא שיש לו כל צורכי עולם הזה בריוח למשל הכנסת אורחים סוכה ואתרוג ציצית מזוזה אשה ובנים וכדומה להם לזה צריך הכל שיהיה להצדיק מעות בריוח. וזהו אשריך פירוש מה שיש לך טוב בעולם הזה אינה עיקר הכוונה כי אם וטוב לך לעולם הבא ולזה נאמר אשריך, שפי' דרך ונתיב לבא על ידו לעיקר טובת עולם הבא וקל להבין

פתחו לי שערי צדק כו' (תהלים קיח, ט), דהנה עיקר מדת הצדיקים כך היא בכל מה שעובד יותר להבורא ברוך הוא הוא מבין יותר שאינו יכול להגיע אל תכלית העבודה, כי אין סוף בדבר וזה הוא עיקר הבנת הצדיק שמבין זה שאינו יכול לבא אל התכלית הגמור והיא היא העבודה. וזהו שאמר הכתוב פתחו לי, פירוש הצדיק אומר שיפתחו לו השערי העבודה לבא במ לעבוד הבורא לפי שסובר שלא עשה כלום עדיין ולא פעל בעבודתו כלל עדיין. ומשיבין לו זה השער לד', פירוש היא היא עיקר העבודה לידע זה שאינו יכול לגמור בהעבודה, כי דבר שאין לו סוף ותכלית והבין

זה היום עשה ד' כו' (תהלים קיח, כד). יש לומר זה רמז על י"ב צרופי הויה שצריך האדם לכווין בכל יום ובכל שעה. ולכאורה הלא הצירוף הוא ממילא כאשר עשאה השם יתברך. ואמר הכתוב נגילה ונשמחה בו, רצה לומר הפעולה היא בכוונה הזאת להכניס בה אהבה ויראה. נגילה, רמז ליראה כמו שאמרו ז"ל (ברכות לב) במקום גילה שם תהיה רעדה. ושמחה, היינו אהבה וקל להבין

פדות שלח לעמו צוה לעולם בריתו (תהלים קיא, ט): דהנה הבורא ברוך הוא שולח רפואה קודם המכה ומה הוא הרפואה היינו תהילותיו ושבחיו שאנחנו משבחים ומפארים את שמו הגדול ותורתו הקדושה וזהו בורא רפואות על ידי נורא תהילות מחמת תהילותיו הנוראים הם הרפואות, וזהו פדות שלח לעמו, היינו שהשם יתברך ברוך הוא שלח מקודם פדות מכל צרות ומכות קודם למכה, היינו על ידי שציוה לעולם בריתו, דהיינו התורה היא הרפואה השלוחה לנו קודם לכל דבר המגינה ומצילה עלינו ועל כל ישראל אמן

ובחסדך תצמית אויבי (תהלים קמג, יב) ולכאורה קשה אדרבה אם יצמיתם בגבורה היה יותר טוב ולמה התפלל להצמיתם בחסד וגם שם בפסוק (שמות טו, ו) ימינך כו' נאדרי בכח כו' תרעץ אויב, גם כן קשה למה בימין שרומז לחסד ונראה, כי אין צדיק בארץ כו' (קהלת ז, כ), ואם היה מתלבש הקב"ה בגבורת להצמית האויבים היו ישראל מתפחדים מאימתו מחמת הגבורות ולזה עושה הקב"ה ברחמיו לבל ייראו

עמו מהגבורות ולזה עושה נקמות בשונאים ואף על פי כן הוא מתלבש בחסדים גדולים ואין שום פחד כיון שהוא רחמים וחסדים, נמצא שברחמיו פועל שניהם לא זה בלבד שמכרית האויבים שלנו, אף שאין עולה על לבנו שום פחד וזהו ימינך כו'. וזה גם כן תפלת דוד המלך עליו השלום ובחסדך תצמיט אויבי, לכוונה זו וקל להבין

גם עדותיך שעשועי אנשי עצתי (תהלים קיט, כד). נראה לי דהנה התורה הקדושה לפעמים נקראת תורה ולפעמים נקראת עדות: ופקודי ד' מצות ד' כמו שאמר הכתוב (תהלים יט, ח - ט) תורת ד' כו', עדות ד' כו', פקודי ד' ישרים כו', והכל הוא לפי בחינת האדם באיזה בחינה הוא לומד התורה, אם לומד התורה בקדושה ובטהרה בתמימות גדול לשמו הגדול יתברך אזי נקראת תורת ד' כו', וכשלומד בבחינה אחרת אזי לפי הבחינה שלומד כך התורה נקראת ובחינה הזאת הנקראת עדות, יש לומר שאינה כל כך בחינה גדולה, רק שהיא מחכימת פתי כמו שאמר הכתוב עדות ד' כו' מחכימת פתי: ואמר דוד המלך עליו השלום גם עדותיך, רצה לומר גם הבחינה הזאת הנקרא עדות היא גדולה אצלי כל כך שהם שעשועי שהיא בחינה גדולה כמו שכתוב בספרים שעל ידי שעשועים ברא הקב"ה את העולם כמו כן אצלי היא שעשועים שהצדיק ברא עולמות בתורתו הקדושה שלומד ופועל רפואות והשפעות גדולות לעולם והיא כל כך אצלי במדרגה גדולה שהיא אנשי עצתי על דרך שאמר התנא (אבות פ"ז מ"א) כל הלומד תורה לשמה זוכה כו' ונהנין ממנו עצה וקל להבין

איתא בגמרא (כתובות ק"ב) כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלקי וכל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלקי ושמעתי מקשים הדיוקים אהדדי דקאמר כל הדר בארץ ישראל דומה כו', משמע שאינו אלא כדמיון, אבל באמת אין לו אלקי חלילה והדר קאמר כל הדר בחוץ לארץ דומה שאין כו', משמע אבל באמת יש לו אלקי ונראה לי דאיתא בגמרא (פסחים פ"ב) לא גלו ישראל אלא להתוסף גרים ולכאורה יש להבין וכי בשביל זה יסבלו ישראל הקדושים עול גלות וצרות, והלא טוב היה שיבואו האומות לארץ ישראל ויתגיירו שם אך באמת כשרוצה הצדיק לפעול איזה דבר צריך לירד קצת ממדרגתו ואז יכול לפעול, כי כל דבר צריך להיות מתפעל על ידי דוגמתו ודומה לו והנה ידוע שקדושת ארץ ישראל היא גדולה מאוד, ונמצא לא היה באפשרי לישראל שיפעלו להתוסף גרים מחמת ששם בארץ ישראל קדושת ישראל רבה וגדולה ומפורשים ומובדלים מכל וכל מהאומות ואין שום שייכות בהם להיות דוגמתם לשבר את כחם כדי שיתגיירו ולכן גלו ישראל ובחוץ לארץ הקדושה מעוטה ויכולים לפעול שיתוסף עליהם גרים: דהיינו אף שיהיה צדיק בקדושה גדולה יכול לירד ממדרגתו קצת והוי קצת כעין דוגמתו של הגר הבא להתגייר על ידו, אבל בארץ ישראל מחמת שהקדושה גדולה מאוד ואף שירד הצדיק קצת ממדרגתו אף על פי כן ישאר בקדושה רבה ולא יהיה כלל שייכות בגווה דהגר הבא להתגייר כנ"ל. וזהו פירוש הגמרא כל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלקי, רצה לומר אף הדמיון, דהיינו כשירד ממדרגתו אף על פי כן הוא כמי שיש לו אלקי ואף אותם בני אדם שאינם כל כך במדרגה ואינם אלא כדבר הדומה והדוגמא אף על פי כן כמי שיש לו אלקי: והדר בחוץ לארץ דומה כו', רצה לומר שדר בחוץ לארץ ואינו מחזיק עצמו בקדושה, רק כדבר הדומה הוא כמי שאין לו אלקי: והוא שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים סו, יז) אליו פי קראתי ורומם תחת לשוני: דהנה דרך בני אדם כשהוא נצרך לאיזה דבר להתפלל להבורא ברוך הוא אזי מחמת שמחשבתו על אותו הדבר נפסק קצת ממדרגתו ומדביקותו: ודוד המלך עליו השלום היה אומר אף על פי שאליו פי קראתי, דהיינו אף בעת שאני מתפלל על צורכי אף על פי כן אינני נפסק ממדרגתי ומדביקותי. וזהו ורומם תחת לשוני, רצה לומר רוממותו יתברך תחת לשוני שאני עושה שניהם כאחד שאני מתפלל ומחשב גם כן רוממות אל וקל להבין

ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ (ישעיה ס, כא). דהנה הצדיקים העובדים ד' באמת הם כמו הסרסור שבין המוכר והלוקח כמו כן הצדיקים הם הסרסורים בין התורה הקדושה ובין הקב"ה להביא ולהעלות התורה לפניו יתברך הצדיק הוא דבוק תמיד בקודשא ברוך הוא ובתורתו. וזהו (בראשית יח, א) וירא אליו ד', ולא נאמר אל אברהם לרמז במלת אליו, דהיינו להדבוק אליו יתברך תמיד הוא הצדיק האמיתי שהוא דבוק בו יתברך והנה דרך הסרסור הרוצה לסרסר ללוקח ולהביא לו סחורה צריך להניח את הקונה ולילך מאתו ומבקש ממנו שיעמוד וימתין על ביאתו עם הסחורה: ודומה לזה היה אצל אברהם אף על פי שהוא היה הסרסור האמיתי בין התורה הקדושה ובינו יתברך ויתעלה והיה דבוק אליו יתברך נאמר בו (בראשית יח, ג) אדני אל נא תעבור מעל עבדך, פירוש שאמר להקב"ה המתן עד שאכניס כו', דהצדיק רשות לו להפסיק מדבקותו יתברך כדי לילך ולקיים מצותיו וזהו שאמרו חז"ל (ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז) על פסוק בירמיה קפיטל ט"ז ואותי עזבו ואת תורת לא שמרו, הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, דלכאורה אינו מובן כלל הלואי אותי עזבו, ויש לכווין בדבריהם כדברינו הנזכרים לעיל הלואי אותי עזבו, שיפסיקו עצמם מהיותם דבוקים לי. ותורתי שמרו, רצה לומר למען ישמרו תורתי שילכו ויקיימו מצותי כנ"ל. והנה כל עניני עולם הזה הנמצאים בעולם כולו הכל לכבודו ברא שהכל הוא משל ומליצה להבין בהם איזה מוסר השכל והתורה הקדושה, ומי שזכהו השם בלב בינה להבין ולהשכיל אזי מכל דבר בעולם יש כיון להבין משל ומליצה אל התורה הקדושה וליראתו יתברך. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום ואהיה להם למשל כו' (תהלים סט, יב), דהנה דוד המלך עליו השלום ידע בעצמו באמת בהנהגתו בתורה שהוא אינו כמו משל לבני אדם שעל ידו ישכילו איזו המשל אל התורה, כי הוא עצמו היה בו כל התורה, ואינו כמו שאר בני אדם העוסקים בעניני העולם הזה אשר מהם יוכל איש משכיל ליקח משל אל התורה הנזכר לעיל ולהבין מוסר איך הוא מתחזק בעניני העולם הזה על אחת כמה וכמה שיש להתחזק בעניני עולם הבא וכדומה, לא כן היה דוד. וזהו ואהיה להם למשל, רצה לומר ששונאיו היו מחזיקים אותו למשל, דהיינו שהיו אומרים עליו שהוא איש שפל חלילה ומשוקע בכל עניני עולם הזה ואמר דוד אם היותי להם למשל שעל ידי ישכילו ויקחו ממני איזה משל אל התורה הקדושה או לאיזה מוסר היה טוב אך ישיחו בי יושבי שער כו' (שם, יג) רצה לומר שגם זה שמחזיקים אותי למשל אינו מועיל להם אפילו ליקח ממני משל והם יושבי שער ושותי שכר וזהו ועמך כולם צדיקים לעולם דהנה יש ג' מדרגות עולם נפש שנה: עולם, היא המדריגה עליונה, והיינו לעולם, רצה לומר למדרגה עליונה: ירשו ארץ, הם מעלים כל הארצות אשר בזה העולם והבן

משנה שבת (ט ב) לא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה עד שיתפלל כו' מפסיקין כו'. נראה דאיתא בגמרא (ברכות ו) אליהו לא נענה אלא בתפלת המנחה, ונמצא דתפלת מנחה הוא מעלה ודבר גדול מאוד: והתורה הקדושה היא נקראת סֶפֶר, יש לומר על שם שהוא לשון ספר של מדינה שהוא הגבול של המדינה, דהיינו ההתחלה שמשם הולכים אל תוך המדינה כמו כן התורה הקדושה היא התחלה שיוכל אדם לבא לעבודתו יתברך שמו באמת גם ענין גילוח השערות איתא בספרי קודש שצריך האדם ליזהר שלא לגדל השער, כי הסטרא אחרא יש להם אחיזה בשערות והאדם צריך שלא ליתן שום אחיזה להסטרא אחרא נמצא דגם גילוח הוא התחלה לעבודתו יתברך שמו וזה שאמר התנא לא ישב אדם לפני הספר כו', פירוש באיזה אופן שתקרא תיבת ספר הן אם אקרא סֶפֶר והן כפשוטו סֶפֶר ממש: דהיינו כל עניני התחלתו שיתחיל אדם בעבודתו יתברך שמו לא יחשוב האדם ביושבו לעסוק בהם שהוא מיד במדריגה גדולה. וזה הרמז באומרו לא ישב לפני הספר, דהיינו אפילו בספר ממש ללמוד תורה אף שהוא עיקר ענין עבודתו יתברך לא יחשוב שהוא סמוך למנחה, כי מנחה הוא המדרגה הגדולה וסמוך וקרוב לה חלילה לאדם לחשוב כן, רק יחשוב תמיד שאינו אלא כמתחיל בעבודתו יתברך שמו. עד

שיתפלל: פירוש עד שיהיה במדרגה שיהיה יכול להתפלל במחשבה טהורה וזכה וצלולה בלי שום סיג כלל ויאיר אור תפלתו בכל העולמות אז יהיה בטוח שלא יפסיק עוד מעבודתו יתברך שמו לעולם וזה שמפרש התנא ואם התחילו. פירוש אם יהיה תמיד במחשבתו שאינו אלא מתחיל בעבודתו יתברך. אין מפסיקין, פירוש אלו בוודאי לא יפסיקו עוד מעבודתו השלימה. מפסיקין לקריאת שמע, כי קריאת שמע היא כמו לימוד תורה, כי היא בעצמה לימוד היא, דהיינו אף אם יעסוק אדם בתורה יכול להיות שיהיה נפיק מעבודתו יתברך שמו דאורייתא בלא דחילו ורחימו לא פרחת לעילא (תיקו"ז ת. י, כה ב) והעיקר לימוד התורה או עסק המצוה צריכה להיות שיהיה שפל ונכנע בעיני עצמו שיחזיק עצמו באמת שאינו אלא כמתחיל בעבודתו וכנ"ל ואין מפסיקין לתפלה אבל הצדיק שתפלתו ברור וזך כנ"ל בוודאי לא יפסוק עוד מעבודתו וילך ויתגבר וזה שאמר הנביא (יחזקאל מו, א) השער החצר הפנימית כו', דחצר הוא לפני הבית וצריך אדם לדמות עצמו בעבודתו שאינו עומד אלא בחצר המלך ולא בבתי גוואי ואינו עומד אלא שער מחצר קדשו של עבודתו יתברך הפנימית, פירוש היא דבר זה מוחלט בפנימיותו באמת הפונה קדים רצה לומר קדים הוא לשון קודם דלפעמים מחמת שהיה צדיק בגלגול ראשון זה גורם לו שיהיה צדיק גם עכשיו והולך בעבודת הבורא וזה היה הפונה קדים, דבר זה פונה אותו לצדקו מחמת שהיה צדיק מקודם דהיינו בגלגול א' והזהיר הנביא את האדם אשר לו מדרג' אלו סגור יהיה, שיהיה מוצנע ומוסגר הצנע לכת לא יפתח וביום השבת יפתח, אם לא בשבת כשיבא לו הבהירות הגדול מרוב קדושתו וממילא יפתח פנימותו מרוב ההבערה אשר בקרבו וביום החדש יפתח: החדש נקרא על שם הצדיק המבטל דינין ועל ידי איזה סיבה הוא מבטל. על ידי שבורא עולמות חדשים כדאיתא במדרש (בר"ר צח, ג) הקב"ה קראו ליעקב אל אמר לו אתה אל בתחתונים ואני אל בעליונים כו' אני בורא עולמות ואתה בורא עולמות עיין שם באריכות, נמצא כשהצדיק בורא שמים חדשים וארץ חדשה ממילא הדין נמתק, כי בזה העולם שנברא עתה מחדש אין שייך בו שום דין שהוא של הצדיק וזה פירוש ביום החודש, רצה לומר כשהצדיק רוצה לחדש שמים חדשים, דהיינו לבטל דינים יפתח קדושתו להתהלך ברחבה

רבי ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות כו' (ריש תו"כ). נראה לי, דהנה השם יתברך ברוך הוא נתן לנו שלש עשרה מדות ואנחנו צריכין להכניס את השלש עשרה מדות בהתורה שיהא התורה נדרשת בהן, דהיינו שתהא לימודינו בתורתנו הקדושה לעורר את השלש עשרה מדות שידרשו על ידי התורה ועל ידי איזה פעולה נוכל לבא לזה ואמר מגזירה שוה, פירוש כל מה שגזר השם יתברך בעולמו הן הרוחניות הן דברים גשמיים יהא הכל שוה לעבודת הבורא יתברך שמו להכניס כל הגשמיות אל הקדושה מקל וחומר, פירוש הן עבירה קלה יהיה בעיניו כחמורה וירגיל את עצמו תמיד בלי שום הפסק עד שיוטבע אצלו בטבע עד בלתי אפשרי לדבר בדברים בטלים: וזהו דאיתא (ב"ב טז ב) מרגלית טובה ה' תלוי בצוארו של אברהם אבינו, פירוש מרגלית מלשון הרגל נעשה טבע היה תלוי בצוארו שמשם יוצא הדיבור והיה ההרגל בצוארו בדיבורו שלא לדבר כי אם דברים טובים הנוגעים ליראת ד' ולתורתו הקדושה ואחר כך תלאה בגלגל חמה: דהנה השמש כשם שהיא מאירה בעולם הזה כך היא מאירה בעולמות העליונים ובעולם הזה נקרא שמש שהיא משמשת בעולם, ובעולם העליון נקרא חמה שהיא לשון חימום ודביקות שמה שמאירה בעולם הזה היא כגשמיות נגד ההארה שבעולם העליון וזהו ותלאה בגלגל חמה, דהיינו שלמד את דורו אחריו שיעשו כמוהו להרגיל את עצמו עד יוטבע הדבר בטבע להכניס כל דברי הגשמי אל הקדושה, דהיינו להתנהג בכל זה עד התגלגלות הדבר שיבא לחימום וקדושה ודביקות בטבע שכל הרואה בו מיד נתרפא, פירוש כל מי שרואה ומאמין לזה מיד נתרפא וזהו (שמות טז, כא) וחס השמש ונמס, פירוש השמש שהוא הגשמי כנ"ל הביאו לחימום ודביקות כנ"ל ונמס שנבלע באברים שהיה הכל רוחניות וזהו (כלים פ"ל מ"ד) אשריכם כלים שנכנסתם בטומאה ויצאתם בטהרה, פירוש דאברי האדם הן נקרא

כלים ובהתחלתו של הצדיק להרגיל את עצמו כנ"ל בכל דברי גשמי הוא בעיניו כדבר טמא על דרך שאמרו חז"ל (חגיגה יח ב) בגדי עם הארץ מדרס לפרושים כו', אך אחר כך בהרגיל את עצמו שיהא לו לטבעיות בודאי הוא טהרה וקדושה גדולה בהמשכתו בכל דבר גשמי קדושת הבורא יתברך שמו וזהו (ברכות מ א) שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת הקב"ה כלי מלא מחזיק ריקן אינו מחזיק ומדת בשר ודם להיפוך ויבואר גם כן על פי הפסוק (תהלים עב, יט) וימלא כבודו את כל הארץ אמן ואמן, פירוש שאנחנו צריכין להמשיך ולהביא את הבורא ברוך הוא בכל העולמות. וזהו אמן ואמן, דהיינו בעולם התחתון ובעולם העליון. וזהו כלי מלא, פירוש הצדיק כזה שהוא כלי, דהיינו כל אבריו הן קדושים ומטוהרים כנ"ל שכבר הוטבע בטבע שבכל דברי הגשמי הוא מכניס וממלא כבוד ה' וקדושתו מחזיק, פירוש על ידי זה הוא מחזיק טובה לישראל להיותם מלאים ושבעים כל טוב: וריקן אינו מחזיק, פירוש אם הוא להיפך חלילה שאינם ממשיכן את כבודו לכל העולמות אזי אינו מחזיק חלילה, ומדת בשר ודם הוא להיפך מלא, פירוש אם הוא מלא וחשוב בעיניו שיש בו חכמה ומעלות זה אינו מחזיק אין יכול להחזיק טובה לכל ישראל, דהיינו שבלתי אפשר שיבא טובה על ידו ריקן מחזיק, פירוש מי שהוא בעיניו ריקן ושפל ואינו נחשב בעיניו לכלום זה יכול להחזיק טובה לכל ישראל להשפיע להם כל מיני שפע וברכה וחיים ולמלאותם כל טוב וזהו (ברכות י ב) אל יתפלל במקום גבוה, פירוש אל יחזיק את עצמו בגבהות אלא במקום נמוך, פירוש שיהא בהכנעה גדולה כנ"ל ועל פי הנזכר לעיל יפורש גם כן הפסוק בפרשת משפטים (שמות כד, י) ויראו את אלקים, פירוש שהיו תמיד מסתכלים ורואים בכל מעשיהן אפילו בגשמיותן היו משגיחין על עצמם שיהיה לה' והיינו ויראו את אלקים, פירוש על אלקים והיו מרגילין את עצמם עד כי ותחת רגליו המעשה לבנת הספיר, דהעולם הזה נקרא רגליו כמו שנאמר (ישעיה סו, א) השמים כסאי והארץ הדום רגלי, והן היו פועלים שכל מה שבעולם הזה, דהיינו אפילו הגשמיות היו מכניסין אל הקדושה, והיינו ותחת רגליו נעשו כלבנת הספיר כנזכר לעיל אך שיש צדיקים שצריכין סעד לתומכם אל כל הנזכר לעיל ויש צדיקים שאין צריכין סעד, היינו אותן הצדיקים שנשמתן הוא מעולם האצילות וזהו (שמות כד, יא) ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו, היינו כנזכר לעיל אותן הצדיקים שהיו להן נשמה מעולם אצילות לא היה צריך השם יתברך לשלוח ידו להם לתומכם בידו, רק שהן עצמם היו יכולין לעשות כל זה בלי סעד ותומך ויאכלו וישתו ויחזו אלקים, היינו שאפילו אכילתן ושתינתן היו מביאין אל הקדושה

כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן שירוד על פי מדותיו (תהלים קלג, ב) נראה לי דאיתא בגמרא (סנהדרין לו ב) אין מושיבין זקן בסנהדרין, והטעם מחמת שטבע הזקן באכזריות ואינו כל כך במדת רחמנות אך לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, שהקב"ה נגלה על הים כזקן מלא רחמים והוא מחמת שהרחמים העליונים מעולמות העליונים ששם כולו רחמים משם יורדים הרחמים ונשפכין על הזקן ונעשה גם הוא רחמים: וזהו כשמן הטוב, רצה לומר שמן הטוב, היינו הרחמים הגמורים. על הראש, רמז לעולמות העליונים הנקראים ראש: יורד על הזקן, יש לומר שהרחמים יורדין משם על הזקן: ונעשה הזקן זקן אהרן דהיינו שגם הזקן הוא רחמים דאהרן היה אוהב שלום ורודף שלום והכהן הוא חסד ורחמים שירוד על פי מדותיו: רצה לומר שהרחמים יורדין על פי מדותיו כנזכר לעיל שלא כמדת הקב"ה בשר ודם, שמדת בשר ודם הזקן הוא מטבע אכזריות: ומדת הקב"ה הוא זקן מלא רחמים והבן

שמעתי מקשים על המשנה (אבות פ"ה מ"ד) ארבע מדות בהולכי לבית המדרש וחושב התנא לאינו הולך ואינו עושה לאחד מד' מדות, ואיך שייך לקרא מדה מד' מדות, בשלמא בהולך ואינו עושה או בעושה ואינו הולך הוא על כל פנים מד' על צד אחד או בהליכה או בעשייה מה שאין כן באינו הולך ואינו עושה ונראה לי דאיתא במשנה (אבות פ"ה מ"א) בעשרה מאמרות כו' והלא במאמר אחד כו' אלא להפרע מן

הרשעים כו' וליתן שכר טוב לצדיקים ולכאורה הלא עיקר הבריאה היה להטיב לברואים ולא להיפך חס וחלילה אלא ההכרחי הוא לפרוע לרשעים כשחוטאין והיה לו לתנא לומר בהיפך אלא ליתן שכר טוב לצדיקים כו' ולפרוע כו': אך נראה, דהנה פירש על שאמר השם יתברך להושע שישראל חטאו והשיב לו החליפם באומה אחרת (פסחים פז ב), וחס וחלילה לאותו צדיק שיקטרג על ישראל: ופירשו שכך היה כוונת הושע החליפם באומה אחרת ותראה בכל אומות אם יש כיוצא בהן והשפל והגרוע בישראל הוא יותר טוב מטובים שבאומות ונמצא בהסתכל בהאומות אין כח למקטרג על ישראל: וכמו כן אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא (קהלת ז, כ), ויש כח חס וחלילה לקטרג עליהן אך בראות מעשה הרשעים יסתם פי המקטרג נמצא עיקר שילום השכר להצדיקים בא על ידי ראיית ההפרש שבין הרשע לצדיק ומובן ממילא כל הנזכר לעיל להפרע כו', כדי שעל ידו יותן שכר טוב לצדיקים: וזהו שחשב אינו הולך ואינו עושה גם כן למדה, כי גם על ידי זה בא טובה להצדיק שאין כח ביד המקטרג לקטרג כלל וצדיק באמונתו יחיה

משוך חסדך ליודעין וצדקתך לישרי לב (תהלים לו, יא) ומתחילה נפרש הפסוק (בראשית מח, יט) שאמר יעקב אבינו עליו השלום ידעתי בני ידעתי, שהוא מלות כפולות ועוד שהיה לו לומר יודע אני כו'. אך נראה, דהנה הנשמה שהיא תחת כסא הכבוד אז היא יודעת להשכיל כל התורה כדאיתא בגמרא (נדה ל ב) ומלמדין אותה כל התורה כולה וכיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו על פיו ויש ליתן טעם לשבח לזה שמתחלה מלמדין אותה ואחר כך המלאך סטרו. ונראה לי שמתחלה הנשמה ששוכנת תחת כסא הכבוד ולמען לא יהא לה נהמא דכסופא היא נבראת כידוע וזהו ההכרחי ללמדה כל התורה כולה, כי אילולי זה לא היה באפשרי להנשמה בבואה אל הגוף החומרי להתגבר עליו לשבר תאוותו וההכרחי ללמדו כל התורה שעל ידה יכול לשבר כח ותאוות הגוף: ועוד אם לא היו מלמדין אותו לא היה באפשרי לקבל וללמוד אחר כך את התורה לכן מלמדין אותה מתחילה כדי שאחר כך בנקל תוכל לקבל וללמוד התורה אך אם היה נשאר כך בלתי סטירת המלאך לא היה תועלת בבריאותו כלל, כי לא היה צריך שום עבודה ופעולה לעבוד ולשבר כח התאוה, כי היה כבר מלא תורה כאשר היו מלמדין אותו מתחלה בקדושה בא המלאך וסטרו על פיו ומשכחו: אך אף על פי כן נשאר הרושם שנרשם בו בזה שהיו מלמדין אותו כל התורה, וצריך האדם לעבוד בכל כחו והתאמצותו לעורר את הרושם הנרשם בו לבא אל המעלה שהיה בו קודם בריאתו כמו שהיה במחצבתו מתחת כסא הכבוד: וזהו ידעתי, פירוש כבר בהיותו תחת כסא הכבוד: בני, פירוש אף אחר כך, הינו עתה שאתה בני, דהיינו שאני בעולם הזה ידעתי, פירוש גם עתה באתי אל המעלה הראשונה כמו שהייתי קודם בואי לעולם כנ"ל כי מנשה הבכור כו', וזה משוך חסדך ליודעין: היינו הצדיקים הגמורים שכבר עבדו ותקנו את עצמם להיותם בידיעה ברורה כנ"ל ובוודאי הן מבינים את הכל ויודעים שכל דבר הוא לטובתינו אף שאין נראה טוב כל כך יודעין שסוף תבא הטוב מאותו דבר: אף על פי כן משוך חסדך, פירוש שיהא מיד חסדים: וזהו (תהלים סט, יד) ענני באמת ישעך, פירוש ענני מן צרה זו אף על פי שסוף הצרה בוודאי לישועה בקשתי מהשם יתברך ברוך הוא שיענני מיד לישועה כנזכר לעיל והבן

משנה איזהו חכם הרואה את הנולד (עי' אבות פ"ב מ"ט ותמיד לב א), ונראה על פי שדרשו חז"ל (חגיגה יב א) וירא אלקים את האור כו' (בראשית א, ד) שגנזו לצדיקים, יש לומר הפירוש שהשם יתברך גנז את האור לצדיקים שהם יהיו יכולין לדעת על ידי האור הזה דבר שעתידי להיות והנה התורה נקרא חכמה לשון נקיבה והצדיק הלומד תורה לשמה נקרא חכם בשם זכר וזהו שאמרו (מכות כב ב) הני בבליאי טפשאי

דקיימי מקמי ספר תורה ולא קיימי קמי תלמיד חכם: ואמר התנא איזהו חכם הרואה את הנולד כנזכר לעיל, שעל ידי האור שבה יכול לראות את הנולד

מלך אסור ברהטים מה יפית כו' (שיה"ש ז, ו - ז). נראה לי בהקדים לפרש (שם ח) זאת קומתך דמתה לתמר דאיתא דתמר יש בו זכרות ונקבות והאדם צריך להתקדש עצמו ממדריגה למדריגה מלמטה למעלה, דהיינו לתקן עצמו במדרגות זכרות ונקבות: וזהו זאת קומתך, רצה לומר זה הוא קומתך שלמה: דמתה לתמר, רצה לומר כשהוא דומה לתמר כנזכר לעיל מה תמר יש בו זכרות ונקבות כו' וזהו (ר"ה כז א) זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, רמז גם כן לשני מדריגות דוכרא ונוקבא צריך להיות בדבור אחד, דהיינו מהמחשבה בא אל הדבור ונעשה אחד והצדיק הזה הוא יכול להמתיק הדינים ולכובשם תחת ידו: וזהו (שיה"ש ב, ו) שמאלו תחת לראשי, רצה לומר כשהשמאל הוא כבוש תחת ראשי אז ימיני תחבקני, דהיינו שהצדיק הזה הוא בא למדריגת חיבוק ונשיקין ותענוג העליון אך שצריך לעלות ממדריגה למדריגה כנזכר לעיל, דהיינו מיראה לאהבה, ומאהבה לתענוג ושמחה והצדיק הזה הוא משפיע לעולם שפע טוב' וזהו (קהלת ב, ב) ולשמחה מה זו עושה, רצה לומר על ידי מדריגת שמחה הוא מתקן את מדרגת מה שעל ידו באים ההשפעות. וזהו (דברים י, יב) מה ד' אלקיך שואל מעמך, רצה לומר שתתקן מדרגת מה' וזה הוא מתקן על ידי יראה ואהבה. וזהו כי אם ליראה כו' והנה השם יתברך בחר אותנו באהבה ולכאורה בהשם יתברך אין שייך כי אם תענוג: אך מחמת התורה הקדושה שאנו עוסקים בה לשמה השם יתברך יורד מתענוגו ואוסר עצמו בהתורה ובא יבא אל מדריגת אהבה וזהו מלך, רצה לומר הקב"ה. אסור ברהטים, דהתורה נקרא רהטים ונמצא יורד ממדריגת תענוג לאהבה: מה יפית ומה נעמת, רצה לומר ראה האין היה טוב ויפה. אהבה בתענוגים, רצה לומר שגם כן אתה תעשה את שלך ותלך מאהבה לתענוג כנזכר לעיל

אור זרוע לצדיק כו' (תהלים צז, יא). ונקדים לפרש פסוק בשיר השירים (ה, א) אכלתי יערי עם דבשי כו' אכלו רעים שתו ושכרו דודים דהנה התורה הקדושה נמשלה לדבש כמו שנאמר (תהלים יט, יא) ומתוקים מדבש וכו', וכשהצדיק עוסק בתורה לשמה כדי לייחד שמו הגדול זהו תענוג ואכילה להקב"ה. וזהו (דברים ד, כד) כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, רצה לומר אכילתו של הקב"ה הוא אש והיא התורה הנקראת אש. וזהו גם כן את קרבני לחמי לאשי (במדבר כח, ב), דקרבן שהוא לחמי לאשי לעסוק בתורה הנקראת אש: והנה הדבש מקומו הוא מצוי ביער ואין הנאה מוכנת כי אם מהדבש אבל לא מעצי היער ואומר הקב"ה אכלתי יערי עם דבשי, דהיינו כשהצדיק עוסק בתורה לשמה הנקרא דבש אזי אכילתי ותענוגי מהיער הוא הצדיק, עם דבשי הוא התורה ולעומת זה יש גם כן להצדיק השפעת קדושה מלעילא וזהו אכילתו ותענוגו וזהו אכלו רעים, דהצדיק נקרא ריע להקב"ה שהוא גוזר והצדיק מבטל. ורמז לזה למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך (תהלים קכב, ח), רצה לומר למען הצדיקים הנקראים אחי ורעי אדברה נא שלום בך, הוא על כללות ישראל הנקראים בלשון יחיד וגם משום שנבראו על ידיך"ב אתוון וזהו ב"ך: ועל ידי הצדיק העוסק בתורה יש גם השפעה להעולמות העליונים והם נקראים דודים וזהו שתו ושכרו דודים: ועל פי זה יבואר גם כן פסוק (תהלים צו, יב - יג) אז ירננו כל עצי היער לפני ה', דהנה שם הוי"ה ברוך הוא הוא המנהיג לכל העולמות אלא שלא כעולם הזה העולם הבא, דהיינו עולמות העליונים נקראים עולם הבא מחמת שהצדיק הולך ובא מעולם לעולם ושם הוי"ה ברוך הוא נקרא ככתיבתו אבל בעולם הזה לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב בי"ה ונקרא באדני (פסחים נ א), והצדיק צריך לייחד השני שמות הקדושים הללו: וזהו א"ז, דהיינו השני שמות הן מנין א"ז ח' אותיות ירננו כל עצי היער, דהיינו הצדיק הנקרא עצי היער כשמייחד השני שמות כנ"ל מכניס ומביא רנה וחדוה לפני ה' בעולמות העליונים וזהו אור זרוע ראשי

תיבות א"ז, דהיינו על ידי אור שהיא התורה הצדיק מייחד השני שמות כנ"ל ועל ידי זה הוא מזריע ומשפיע בעולמות העליונים ומעילא לתתא הוא גם כן משפיע לישרי לב שמחה:

או יאמר בדרך אחר בהצטרף לפרש עוד פסוקים דהנה ב"ה ה' צור עולמים (ישעיה כו, ד) דעולם הבא נברא ביו"ד ועולם הזה נברא בה' (מנחות כט ב), והאומות חלקם בעולם הזה, כי יש להם אחיזה במקום הדינים ומשם הוא יניקת השפעתם. וזה שאמר יוסף למצרים (בראשית מז, כג) ה"א לכם זרע, דהיינו השפעתם היא מה' וישראל הקדושים יניקת השפעתם היא מהיו"ד היא חכמה וזה בא על ידי הצדיק הוא חכם המעורר השפעה ביו"ד. וזה שנאמר (תהלים קמה, טז) פותח את ידך, אל תקרא ידך אל יודוך, דהיינו שהצדיק פותח את היו"ד להשפיע לעולם ומשביע לכל חי רצון. וזהו שאמר הנביא (ירמ' ט, כב - כג) אל יתהלל חכם בחכמתו כו' כי אם בזאת כו' השכל וידוע אותי, דהיינו שהצדיק אל יתהלל שפועל כל זאת על ידי חכמתו, כי אם ידוע אותי, דהיינו אות יוד וזהו גם כן סיפא דקרא הנזכר לעיל ויבטחו בך יודעי שמך. וזה שנאמר (במדבר יא, ז) והמן כזרע ג"ד, דתיבת ג"ד הוא גומל דלים, דהיינו היוד משפיע לה"א דהיא נקראת דלה, דלית לה מדילה. וזהו והמן דהיא השפעה היא כזרע ג"ד והבן ואמנם בבוא היוד בין שתי אותיות ג"ד נעשה גיד שנסתם חס וחלילה השפעה מהיוד. וזהו (בראשית לב, לג) על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד כו', אך הצדיק מעורר השפע לה"א מהיוד וממתיק את הדינין. וזהו פירוש הפסוק (בראשית א, ג) ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור, דהיינו שהצדיק יש לו כח שני מדרגות, דהיינו להכניס הה"א בין היוד"ן על ידי האור שלו, דהיינו יהי להמתיק אותה ברחמים גדולים על ישראל. וזהו (ברכות לג א) גדולה נקמה שנתנה בין שתי אותיות. נקמה, דהיינו הדינין נמתקין בין שני אותיות, וגם יש לו כח להשפיל ולהכניע את הרשעים על ידי האור שלו. וזהו ויהי אור, כל מקום שנאמר ויהי אינו אלא לשון צרה. וזהו אור זרוע כו', כי דרך הזריעה להצמיח תבואה וגם קוץ ודרדר והאור של הצדיקים הוא גם כן כמו זריעה להשפיל ולהכניע את הרשעים ולישרי לב שמחה

בגמרא בבא מציעא (יב א) מציאת בת לאב, ומפרש בגמרא משום איבה ופירש רש"י משום מזוני. ותוספת (כתובות מז א) פירשו משום איבה שלא ימסרנה למנוול ומוכה שחין ונראה פירוש לפרושם דאיתא במשנה (אבות פ"א מ"ג) אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס אלא כו' ויש לדקדק איך עלה על הדעת שישמש על מנת שלא לקבל פרס, הלא ידוע שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה, אלא שיש לתרץ שאדם יעלה על דעתו שכבר קיבל כל שכרו על דרך שאמר הכתוב (איוב מא, ג) מי יקדמוני ואשלם, דהיינו שהקב"ה זן אותו מעודו עד היום וגם על דרך שאמר הכתוב (תהלים לו, לג) ה' לא יעזבנו בידו, לולי ה' בעזרו ויעלה על דעתו דאף אם הקב"ה היה רוצה ליתן לו שכר היה ממאס בו. וזה פירוש המשנה אלא הו' כעבדים המשמשים את הרב שלא על מנת לקבל פרס והפירוש מובן מאליו. ואיתא בגמרא (קידושין פ ב) מתייחד אדם עם בתו ועם אמו, ויש לפרש על פי דאיתא במדרש (שמו"ר נב, ה) לא זז מחיבתו עד שקראו בתי לא זז עד שקראו אמי. וזהו פירוש (קידושין יד ב) יתירה עליו אמה עבריה שיוצאה בסימנין ורצה לומר יתירה עליו על אותו צדיק שנקרא בשם עבד עברי, דהיינו שעובד את ה' אבל עדיין אינו נקרא בשם בתו של הקב"ה כנ"ל, יתר עליו אותו צדיק שנקרא בשם בתו ונקרא בשם אמה עבריה שיוצא בסימנין, דהיינו שיוצא לעולמו בסימני הקטורת על דרך שאמר הכתוב (שיה"ש ז, יד) הדודאים נתנו ריח, אלו בחורי ישראל שלא טעמו טעם חטא (עירובין כא ב), והיינו שיוצא לעולמו בריח טוב. ועוד יש לפרש יוצא בסימנים, על דרך דאיתא (יומא כו א) שהקטורת היה מעשרת, דהיינו נותן שפע לעולם, כך הצדיק הזה יוצא בסימני הקטורת להשפיע לעולם. וזהו פירוש מתייחד אדם, דהיינו אדם עליון הקב"ה וב"ש הוא מתייחד עם צדיק הזה שנקרא בתו או עם הצדיק הנקרא בשם אמו. וזהו פירוש מציאת

בתו, דהיינו כל העובדת והמציאות של המצות שהצדיק הזה הנקרא בתו עובד ועושה ומתקן כל המצות שהיו בסטרא אחרא ומוציא אותן משם והוא נקרא בשם מציאה הוא עובד הכל לאב ולא בשביל לקבל פרס. ומפרש בגמרא משום איבה, ורצה לומר שהוא משער בשכלו הזך אף אם הקב"ה היה רוצה ליתן לו שכר היה ממאס בו כנ"ל, והיינו משום איבה שהוא ממאס בשכר ופירש רש"י מהיכן בא לו זאת שימאס בהשכר ופירש משום מזוני, דהיינו שעלה על דעתו שכבר קיבל שכרו ודי לו בזה שהוא משפיע לעולם מזוני כנ"ל יוצא בסמנים וגם שהקב"ה זן אותו מעודו עד היום. ותוספות פירשו שזאת עלה על דעתו שדי לו בזה שלא מסר אותו למנוול ומוכה שחין, דהיינו על דרך שאמר הכתוב ד' לא יעזבנו בידו, והיינו לא מסר אותו ליצר הרע הנקרא מנוול

נפשי בכפי תמיד ותורתך לא שכחתי (תהלים קיט, קט). דהנה יש בני אדם הנותנין לב להתחרט על עוונתם ורואים איך אין עובדים הבורא ברוך הוא באמת ובזה הם עיקר תיקונם כשהם יושבים עצמם ללמוד אומרים שכבר נתכפר להם בזה הכל ותיכף נתגבר כח יצרם בקרבם עד שכמעט שחושבים אין כמוהם בלימוד ובמעשים טובים אף על פי שקודם הלימוד ידעו בבירור גודל עיוותם וכעת הם מתוקנים כיון שכבר למדו מה לעשות להם עוד ותהי עוונותם על עצמותם אבל האיש הנלבב הוא רואה תמיד שפלותו אפילו בעת התורה והמצוה ואדרבה הוא נותן לב יותר לשוב מעבירות שבידו באמרו בלבו איך עברתי על דברים מתוקים מדבש ונופת כו' (תהלים יט, יא), כאלו יצאו מפי אלקים חיים וכל מה שלומד הוא יותר קטן בעיני עצמו ונבזה ושפל וזה שאמר דוד המלך עליו השלום נפשי בכפי, כי ההרהורי תשובה הם מרומזין בכפים, דענין שנאמר (איכה ג, מא) נשא לבבנו אל כפים. וזה הוא שאמר נפשי בכפי תמיד, אני הולך בהרהורי תשובה וחטאתי נגדי תמיד. ותורתך לא שכחתי, פירוש אף על פי שאני יושב עצמי ללמוד תורתך אף על פי כן איני שוכח את כל אשר הכעסתי לפניך ואני חוזר בתשובה עליהם בלב שלם, כן יורנו ד' אשר בדרכיו נלך באמת אמן

מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו אשר ידי תכון עמו אף זרועי תאמצנו (תהלים פט, כא - כב). נראה לפרש דהנה בגמרא (ע"י בר"ד מא, ד) אמרו מאי מצאתי, ומשני מצאתי בסדום. והפירוש הוא כך, שדוד המלך עליו השלום נולד על ידי חלק מסטרא אחרא על ידי לוט ושתי בנותיו וכוונתו לא היה לשם שמים והם כוונו עצמם למצוה באמרם ואדם אין בארץ כו' (בראשית יט, לא), ודבר קדושה היוצא מהם, פירוש מהסיטרא השניה הוא כמו מציאה שמוציאין בולעם מפיהם וזו היא אשר נקרא מציאה. וזה הוא שאמרו בגמרא (סנהדרין צא א) מציאה, ומשיח, ונחש, באין בהיסח הדעת, ושלישה אלו דבר אחד הם שמישח נולד על ידי שתיהם על ידי מציאה ועל ידי נחש כנזכר לעיל והם גם כן אחד שהמציאה היה על ידי שיצא מחלק הסטרא אחרא הם הנחש, ואחר כך כשנמשח דוד המלך נמשח בקדושה גדולה בקרן השמן רמה קרני ולא רמה פכי (מגילה יד א), ולמה היה זה באמת שיבא מתחילה על ידי הנחש, ואחר כך למשחו כל כך בקדושה ובמעלה גדולה: נראה לתת טוב טעם, כי הכוונה בזה היה לפי שקדמה מחשבת בוראינו יתברך שמו ויתעלה להיות גלות ואם היה משיח נולד מצדיק אז בוודאי לא היה כח ביד האויב לשלוט עלינו לגלותינו מארצנו ומחשבת ורצון הבורא היה לזה מחמת, כי לא מחשבותי מחשבותיכם, וטעמים ידועים לכך גלגל הדבר בסיבה שיוולד משיח ד' דווקא על ידי חלקם ואחר כך כשבא דוד רצה לבער הסיטרא שנולד משם כדי לבערם מן העולם ויהיה יכול להיות משיח האמת והקיים שלא יהיה עוד גלות ולא נתקיימה בידו מחמת שלא היה לו כח עליהם לפי שנולד מהם: כאשר נאמר (בראשית טו, יא) וירד העיט על הפגרים כו' אברם כו', וכפירוש רש"י שדוד בא ומכלה את האומות וישב כו' עיין שם, עד שיבא משיח צדקנו במהרה בימינו אמן ואז תרום קרננו: וכדי שיהא לנו שארית בארץ ויהיה לנו קיום בגלות המר

והנמהר בין הזאבים הללו לכן נמשח בקרן השמן ובקדושה גדולה רמה קרני ולא רמה פכי כדי שיגיין עלינו בגלות הזה שיהיה לנו קיום כאמרם ז"ל (סנהדרין צח א) שמשיה יתיב אתרעא דרומי וסובל עבור ישראל עיין שם הלשון היטב, ולכשיצמח קרן הודו במהרה אז יהיה נצב וקיים חזק ואמיץ לעד ולנצח וזו היא מצאתי דוד עבדי, פירוש על ידי מציאה כנזכר לעיל על ידי נחש כנזכר לעיל עבור זה נקרא מציאה. ובשמן קדשי משחתיו, שהמשיחה שנמשח היה בקדושה גדולה ולמה היה זה באמת ב' דברים דבר והיפוכו מתרץ הפסוק אשר ידי תכון עמו, שהעולם הזה נקרא יד כדכתיב (ישעיה מח, יג) אף ידי יסדה ארץ כו', ופירושו כדי שיהיה לנו קיום בארציות עכשיו בגלותנו שאנחנו בגשמיות מגושמים אף זרועי תאמצנו, לכשיבא משיח במהרה ואז תאמצנו זרועי שתהיה חזק וקיים לעד

הצנע לכת עם ד' אלקיך (מיכה ו, ח). יש לומר הפירוש, דלכאורה היה לו לומר תלך בלשון נוכח כמו שמסיים בפסוק אלקיך, הוא לשון נוכח: אך הענין הוא דצריך האדם להשכיל מאוד מאוד על היצר הרע העומד עליו לפתותו גם אם בהצנע בחדרי חדרים יהיה מאין אדם אף על פי כן אם ידע בעצמו שהוא עובד השם, דהיינו שידע שהוא עוסק בלימוד ובמצות צדקה וגמילות חסדים וכדומה על ידי זה יכול לבא לידי פניה גם אם הוא בחדרי חדרים וכאשר יסתכל על עצמו יראו עיניו שדברי הנזכרים לעיל אמיתים רק צריך האדם שלא יעלה על לבו כלל לחשוב מחשבת מעשיו הטובים, רק כאלו הם נסתרים ממנו ואינו יודע כלל ממעשיו הטובים כלל ואדרבה לא יוטבו בעיניו כל מעשיו וזהו הצנע לכת: דלכת הוא גם כן לשון נסתר שהוא שם דבר רמז שגם בהצנע יהיה הצנע בתוך הצנע, רצה לומר שגם בהצנע מאין אדם יהיה עוד הצנע ממנו ומעצמו כל מעשיו כלל שלא ידע מהם שהוא עושה איזה דבר וזהו (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעיק כמוך, דהשם יתברך ברוך הוא נקרא רעיק, כמו שכתוב (משלי כז, י) רעיק וריע אביך אל תעזוב, ואמר הכתוב ואהבת כו', רצה לומר הסיבה שתוכל לבא לידי אהבה שלימה לאהוב את המקום ברוך הוא הנקרא רעיק, בלתי אפשר כי אם באופן שתהיה כמוך, רצה לומר בכ"ף הדמיון שלא תדע מעצמך כלל שאתה הוא העושה ובמה נחשב אלא שאינך אלא כדמיון. והבן כי זה עיקר ושורש גדול לעבודת הבורא ברוך הוא

ויראת מאלקיך אני ה' (ויקרא יט, לב). יש לומר הפירוש, דהנה מתחילה צריך האדם להיות ירא אליו באיזה אופן וחלק אלקים שבו צריך להיות תמיד ביראה ולכן נאמר אלקיך, דהיינו חלק אלקות שבך כפי הבנתך ואז כאשר תתמיד ביראתך בלי הפסק תוכל לבא שתדע שאני ד' להשיג מציאותי על ידי פעולותי

ואתם הדבקים בד' אלקיכם חיים כולכם היום (דברים ד, ד). מלת היום, אינו מדוקדק. ויש לומר, דהנה אמר התנא (אבות פ"ב מ"ד) אל תאמין בעצמך עד יום מותך הגם שרואה אדם שהנהיג את עצמו היום הזה בדרך הישר ודקדק במעשיו מאוד מאוד לקשר ולדבק עצמו בהבורא יתעלה אף על פי כן אל יאמין עצמו שהוא איש ישר רק היום הזה שהוא עומד בו: ולמחרתו מיד צריך להתחיל מחדש לחפש רוממותו יתברך שמו לדבק בו יתברך ויתעלה וזהו ואתם הדבקים כו' כולכם, רצה לומר שזה דבר השווה לכל ישראל שאפשר לו לדבק עצמו בהבורא יתעלה כמו דאיתא אפילו עבד אפילו שפחה כו' אך אין להאמין לעצמו להיותו בטוח ביום מחר כי אם בלתי היום, רצה לומר היום שהוא עומד בו כנזכר לעיל וביום מחר צריך להתחיל מחדש וקל להבין

שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח) כי ידוע שלב חכם לימינו, היינו היצר הטוב שהוא מסיטרא דהויה רחמים. ולב כסיל לשמאלו, שהוא יצר הרע מסיטרא דאלקים אחרים, והצדיק מהפך מדת הדין לרחמים

על דרך (שבת קיט ב) ומלאך רע יענה אמן בעל כרחו. וזהו הוא הפירוש שויתי ה' לנגדי, כלומר מי שהוא לנגדי שהוא היצר הרע הפכתי אותו ושויתי הויה

ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום (תהלים כט, יא) הנה כל מגמותינו במחשבתנו ובמעשינו להעלות מדת מלכות וזה הוא קישור עולמות ליחד קב"ה ושכינתיה כידוע ואז כל העולמות מושפעים, ומידת מלכות נקראת עוז כמה דאת אמר (שמואל א' ב, י) יתן עוז למלכו. וזה הכל ביד הצדיק להשפיע בעולמות על ידי מעשיו הטובים והיחודים והדביקות שלו כמו שנאמר (תהלים סח, לה) תנו עוז לאלהים וזה פירוש הפסוק ה' עוז לעמו יתן. וכשישראל במדריגה הזאת שמיחדים מדת מלכות הנקראת עוז כדלעיל אז ה' יברך את עמו בשלום, שנשלם שפע כל העולמות ברב טוב ושלום על ישראל אמן

נזכירה דודיך מיין משרים אהבוך (שיה"ש א, ד). על דרך דאיתא בגמרא (עי' תענית כה א) שהיה מתפלל שיתנו לו מחלקו המזומן לעולם הבא ונתנו לו, אחר כך הראו לו בחלום שלכל הצדיקים יש להם כסא של ארבע רגלים ושלו של שלש רגלים עיין שם הלשון הטיב, ונמצא שאין לאדם להתפלל שיתנו לו מחלקו העולם הבא המזומן לו כי שמא יגרעו לו משם אבל כל זה כשאדם מתפלל על עצמו, אבל כשמתפלל על אחרים יכול לבקש שיתנו להם מחלקם של עולם הבא, כי בוודאי לא יוגרעו בשביל זה, כי אין כוונתם לכך, כי הם אינם יודעין בדבר והצדיק המתפלל עבורם הוא כוונתו גם כן לשם שמים להשפיע להם רב טוב. וזהו נזכירה דודיך, שאנו מזכירים ומתפללים לפניך שתמשיך עלינו אותן דודים הערבים והנעימים עלינו. מיין, מעולמות העליונים הנרמזים ביין והוא עולם הבא תשפיע מעליו עלינו בעולם הזה ואם תאמר יוגרע מחלק העולם הבא חלילה, לזה אמר משרים אהבוך, פירוש הלא אהבתם שהם אוהבים אותך ועושין מצות ומעשים טובים לפניך אשר עבורם מגיע להם זה החלק העולם הבא שלהם זה הוא מישור אהבתם בלי עקבה ורמיה, כי העולם אינם יודעים שזו היא מחלקם והצדיק גם כן כוונתו אינו רק להשפיע לעולם תיתי מהי תיתי ונמצא בשביל זאת לא יוגרע חלקם כנזכר לעיל, והשם יזכנו לאור בנועם העליון אמן

ארוך נושא את נושאי (סוטה לה א) יש לומר הפירוש כי דרך בני אדם כשהם רואים אדם המתחיל בעבודת הבורא ברוך הוא הם מדברים בו ומתקוטטים עליו ויש לו יסורים גדולים מזה ואף על פי כן הוא אינו משגיח על זה כלל ועובד את הבורא ביתר התאמצות עוד, ועל ידי זה הוא עולה בכל פעם למעלה יתירה ונמצא הם נושאים אותו ומגביהים אותו למעלה יתירה בעבודתו יתברך שמו ואחר כך כשהוא צדיק גמור אז הוא נושא אותם שמחזירים בתשובה ומשפיע עליהם כל צרכם, והפירוש ממילא מובן שהצדיק נקרא ארוך כאשר בארנו כבר בכמה מקומות הוא נושא את נושאי, רצה לומר אותם שהיו מנשאים אותו הוא נושא אותם וקל להבין

יראיך יראוני כו' (תהלים קיט, עד). דהנה איתא (בר"ר יט, ד) כל אומן שונא את אומנותו, אבל היראים יש להם שמחה זה מזה כשרואה ירא אחר, כי מדרך הירא באמת שסובר שהוא מקצר תמיד בעבודת השם יתברך ונמצא כל אחד סובר בעצמו שהוא מקצר ובמה יש לקנאות בו כיון שהוא בעצמו סובר שאין בו יראה כלל: וזו היא יראיך יראוני וישמחו, פירוש כשרואים אותי הם שמחים בי ואין מקנאים אותי. כי לדברך יחלתי, לשון חיל ורעדה כי תמיד אני בחיל ורעדה שמתפחד אני שמקצר בעבודתך חלילה ולזה אין מקנאים בי אדרבה שמחים עלי

ולציון יאמר איש ואיש יולד בה (תהלים פז, ה). יש לומר הפירוש, דהנה מדרך הצדיק המדבר עם איזה אדם בדבר איזה הצטרכות פעולות הגשמיות שיפעול לו על ידי דבורו אזי כוונתו של הצדיק לפעול לאותו אדם מה שצריך לו: וגם כוונתו להשם יתברך לתקן שם בעולמות העליונים על ידי דבורו וזהו ולציון, הוא הצדיק

המצויין בהלכה. יאמר עליו איש ואיש יולד בה, דהיינו באותו הדבור שהוא מדבר פועל שני כוונת, דהיינו לאיש המדבר עמו שיפעול לו כל צורכו: וגם להשם יתברך הנקרא (שמות טו, ג) איש מלחמה, נולד ונפעל הכל על ידי אותה הדבור וכאשר מתנהג הצדיק כן הוא פועל רחמים לכל העולם וזהו ד' יספור בכתוב עמים (תהלים פז, ו), רצה לומר ד' הוא מדת הרחמים מאיר ברחמיו אל כתיבת עמים הרוצים לכתוב חס וחלילה איזה גזירה על ישראל אזי מאיר מדת הרחמים אל הכתיבה שנהפך לרחמים גמורים

לעושה נפלאות גדולות לבדו כו' (תהלים קלו, ד) בגמרא אמרו (עי' הקדמת הזוה"ק ט ב) בכל מלכותם מאין כמוך (ירמיה י, ז) שאל האי מינא בכל מלכותם הוא דאין כמוך אבל בישראל יש ומנו אמר ליה אין שמצינו הקב"ה מחיה מתים ואליהו החיה בנה של צרפית הקב"ה מוריד מטר ואליהו אמר חי ה' כו' (מלכים א. יז, א) נמצא הצדיק עושה גם כן נפלאות כמו השם יתברך ברוך הוא, אלא שההפרש הוא בין הנפלאות שהצדיק עושה ובין נפלאות ה', שהצדיק אינו יכול לעשות שום דבר כי אם על ידי הבורא ברוך הוא שמתפלל אליו והבורא ברוך הוא שומע תפלתו ומקיים דיבורו ונמצא הצדיק שיכול לפעול איזה דבר זה הוא הכל בחסדי הבורא ברוך הוא, אבל השם יתברך ברוך הוא בעצמו אין צריך לשום נברא כלל וכלל ועושה הכל לבד בלא סיוע אחר. וזו היא לעושה נפלאות גדולות לבדו שעושה בלבדו כי לעולם, רצה לומר מה שיש נפלאות אצל העולם, דהיינו הצדיקים חסדו, פירוש זה הכל חסדו ששומע תפלתם ועושה רצונם

חסדך ה' מלאה הארץ חוקיך למדני (תהלים קיט, סד). דאנשי כנסת הגדולה תיקנו לומר גומל חסדים טובים, היינו אף למי שאין ראוי והגון על דרך (תהלים קו, א) הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, בין הגון ובין אינו הגון לעולם חסדו ואנו אומרים גומל חסדים כו', מלשון ויגמל אברהם, דהיינו שאין אנו צריכין לחסדים האלה, כי השם יתברך ברוך הוא מקבל הכל מאתנו ואנו לוקחים בשורת הדין ואין צריכין להחסד, והיינו קונה הכל על ידי זה הוא גומל חסדים, כלומר שאינו עושה כבר בחסד כי אם במדת הדין ועל דרך שאמרו (ברכות יז ב) צדיקים ניזונין בזרוע. אבל זה יש להמקטרג עדיין פתחון פה לקטרג ולומר באמת למה השם יתברך מקבל מאתנו הכל, על זה אנו אומרים וזוכר חסדי אבות, דהנה יש חסדים מגולים וחסדים מכוסים, והחסדים המכוסים הם נקראים חסדי אבות דהזרע אצל האב הוא מכוסה ועל החסדים המכוסים אין שום קטרוג עליהם, כי אין המקטרג יודע מהם והם מכוסין ממנו ולזה אומרים וזוכר חסדי אבות, ושוב אין למקטרג רשות לקטרג עליהם וזהו חסדך ה' מלאה הארץ, האמת שהחסד שלך הוא מלאה הארץ, אבל אני מתפלל אליך חוקיך למדני, דהיינו שתשפיע עלינו החסדים המכוסים ויהיה תמיד בלי הפסק כחוק וכנזכר לעיל שלא יהיה להשטן רשות להרהר אחריה

ירונו וישמחו חפצי צדקי כו' (תהלים לה, כז). דשמחה הוא לצדיק כשניצל מאיזה חטא הבא לידו וניצל ממנה אזי ישמח מאד ורינה הוא כאשר יעשה הצדיק איזה דבר המותר באכילה ושתייה ועושה זאת לשמים ומכניס אל הקדושה זה נקרא רינה, שהוא למעלה מהשמחה שמשמח אפילו אחרים על ידי רינתו, כי כל העולמות יש להם תענוג גדול כשמעלין איזה דבר השפל שבעולם התחתון לעולם העליון וזהו ירונו כו' חפצי צדקי, רמז לאותן בני אדם השומרים עצמם מעבירה וחפצים צדקת ה', כלומר שיהיה צדיק להשם יתברך והם במדריגת שמחה ויאמרו תמיד יגדל ה', פירוש אותן שאומרים תמיד יגדל ה' שרוצים תמיד שיתגדל שמו של הקב"ה ביחודים ודביקות ובעליות מייך נוקבין הם במדריגת רינה כנזכר לעיל:

או יאמר ירונו כו'. על דרך הפסוק (דברים י, יב) מה ה' אלהיך שואל מעמך כו', ושמעתי אומרים דמה רמז לעניות לשון (שמות טז, ז) ואנחנו מה, זה הוא שה' שואל מעמך שתהיה במדריגה מה. ויש לומר שזה

רמזו רז"ל שדרשו (מנחות מג ב) חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום מפסוק הנ"ל אל תקרי מה אלא מאה, הפירוש הוא כך אל תקרי מה, שבלתי אפשרי שתבא למדריגת עניויות להקרא מה אלא מאה, דהיינו באופן שתוכל לברך מאה ברכות בכל יום בלי שום מחשבה זרה ואז תהיה במדריגת מה: וזהו (תהלים צג, א) ה' מלך גאות לבש, דעל ידי מעשינו הטובים שאנחנו עושים אזי השם יתברך ברוך הוא נקרא מלך אך איך אפשר שיתקרא מלך על ידי מעשינו הטובים מאחר שיש גאות בעולם ותועבות ה' כו' כל גבה לב (משלי טז, ה), ואין אני והוא כו' (סוטה ה א), אך לזה עשה השם יתברך ברוך הוא בחכמתו שנתן לבוש להלביש עצמן, דהיינו שנתן לנו התורה הקדושה שתהיה לבוש לכסות את הגאות ולבא אל מדת עניויות וזהו ה' מלך, רצה לומר שהשם יתברך יה"י נקרא מלך גאות לבש, עשה לבוש להלביש את הגאות ולכסותו כנזכר לעיל. והנה האדם הצדיק העובד ד' באמת הוא כסא להשם יתברך ברוך הוא לשכון עליו כמו שאמר הכתוב (תהלים פט, טו) צדק ומשפט מכון כסאך, דהיינו על ידי הצדק ומשפט שאדם מתנהג בו מכין הכסא להשם יתברך ברוך הוא ונמצא הצדיק על ידי מעשיו הטובים הוא מתגדל על הכסא כבוד שישכון עליו השם יתברך ברוך הוא ובכל זאת אין כוונתו להנאתו שיתגדל הוא אלא שיתגדל שמו של השם יתברך ברוך הוא וברוך שמו וזו היא ויאמרו תמיד יגדל ה' וכו'

בגמרא (קידושין לא א) אסור לילך בקומה זקופה פירוש, כי עיקר בריאת האדם לתקן שורשו בעולם העליון ולתקן הקומה העליונה כדכתיב (בראשית ט, ו) כי בצלם אלקים עשה את האדם, פירוש בקומה עליונה וכדמותה עשה אותו שיש עולם הנקרא יד ה' עיני ה' רגלי ה', וכל שאר אברים, ואף שאין שם בעולמות עליונים שום דמיון ותואר כלל וחלילה וחלילה לדמות שם או לצייר במחשבה כלל דבר זה שם ואין לו גוף ולא דמות כו', אלא שהעולם התחתון יש לו דמות ונאחז בשורשו בעולם העליון. העינים למשל יונקים מאותן העולמות הנקראים עיני ה', והם הנקראים עינים לא על דמותם חלילה כי אם על פעולתם שיש בעולם העליון רחמים הנקראים עיני פקחא שמשגיח תמיד על רחמי העולם וצרכם לזה נקראים עינים, וכן על דרך זה שאר האברים בפעולתם נקראים ולא בדמותם והאדם עיקר בריאותו היה לתקן השיעור קומה, דהיינו על דרך זה כשאדם עושה איזה מצוה בידו אז ניתקן העולם הנקרא יד ה', וכן ברגל ניתקן עולם הנקרא רגל וכן שאר האיברים באיזה אבר שמקדש עצמו אז ניתקן העולם השייך לאבר ההוא אבל העיקר התיקון הוא שיהיה שפל ונבזה בעצמו באמת וזאת היא מדריגת הצדיקים העובדים ה' באמת לבבם. וזו היה מעלת משה רבינו עליו השלום שבא במדריגה גדולה כל כך הכל בשביל גודל ענוותנותו האמיתי שהבין בעצמו שלא תיקן עדיין הקומה כלל וזה הוא הפירוש אסור לילך בקומה זקופה, פירוש שאסור לסבור בעצמו שכבר תיקן הקומה והיא זקופה כבר, אלא תמיד יהיה שפל ונבזה שייף עייל שייף נפק ואז טוב לו:

אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת (תהלים קו, ג). דאיתא בגמרא (ברכות ו ב) אגרא דתעניתא צדקתא, ונמצא הצדקה הוא יותר מן התענית: וקשה, הא איתא בגמרא (שם לב ב) גדולה תענית יותר מן הצדקה שזה בגופו וזה בממונו נראה דכך הוא הפירוש על דרך המשל מי שנתמנה אצל שר המושל להיות שוטר ורודה לכל מי שיתחייב אצלו עונש: וכאשר האדם המחויב העונש מבקש על נפשו מהשר למחול לו והשר נותן לו כתב פטור אז גם השוטר יש לו הנאה מזה שאינו צריך לעשות דין באדם: ונמצא זה השר נחשב כאלו עשה צדקה עם השוטר שמתחילה היה ממונה לעשות דין עתה נהפך לרחמים ומי גרם זה להשר שיעשה הצדקה הזאת, האדם שבקש ממנו המחילה ונכנע לפניו: כן הדבר הזה האדם החוטא כשנותן לב לשוב להבורא ברוך הוא ומתענה על חטאיו קורעין לו גזר דינו והוא כאלו השם יתברך ברוך הוא נתן כתב רשום להמקטרג שלא לענשו עוד ונהפך הממונה עצמו לרחמים עליו, ונמצא למפרע שאדם

השב עשה צדקה עם המלאך הממונה על הדין וזהו אגרא דתעניתא צדקתא, שכר התענית הוא הצדקה שעושה עם המלאך וכדלעיל וזהו אשרי שומרי משפט כו', פירוש שמשמר את המשפט הוא הדין הנקרא משפט משמר אותו שלא לבא עליו, ואדרבה יתהפך לרחמים ומפרש הקרא על ידי מה נעשה זה ומפרש עושה צדקה בכל עת, שרואה ומשמר העיתים שחטא לעשות תשובה עליהם ולהתענות עליהם ועל ידי זה עושה הצדקה עם המקטרג ונהפך לרחמים גמורים אמן

שירו לאלהים זמרו שמו (תהלים סח, ה) נראה לי דשיר הוא נוקבא, דהוא שייך לשם אלקים שהוא מדרגת נוקבא, וזמרו הוא דכורא, שהוא שייך לשם הויה ברוך הוא ולעתיד יחודש השירה ותבא גם כן למדרגת הויה. וזהו (תהלים צו, א) שירו לד' שיר חדש, רצה לומר השיר שיתחדש לעתיד הוא שירו לד', שיהיה בחינת שירה בהויה. והנה מדרגת זמר שהוא מדריגה גדולה שהיא דכורא וכנזכר לעיל צריך האדם שימור גדול בל יתגאה במדרגה הזאת וצריך להתחזק במאד מאד שיהא הזמר כך כאילו השכינה מדבר מתוך גרונו. וזהו (ישעיה יב, ה) זמרו ד' כי גאות עשה, דיש לדקדק על הלשון זמרו ד' כי לד' היה לו לומר, אלא רצה לומר מדרגת הזמר תראה כאלו ד' בעצמו מזמר כאלו השכינה מזמרת מתוך גרונו: ומפרש למה צריך כל כך חיזוק ואימוץ גדול כזה כי גאות עשה, פירוש מחמת שעשה השם יתברך גאות בעולם לכן צריך להתחזק במדריגה הזאת. וזהו (שמות טו, א) אז ישיר משה ובני ישראל, ואמרו חז"ל (סנהדרין צא ב) שר לא נאמר אלא ישיר רמז לתחיית המתים וכו', והיינו אז, רצה לומר לעתיד ישיר משה את השירה הזאת שהיא נוקבא. לד', רצה לומר שיחודש למדרגת ד' שהוא הויה ברוך הוא שהוא דוכרא. וזהו שירו לאלהים, רצה לומר דהיינו שהשירה שייך לשם אלקים, וזמרו שמו, והזמר הוא שייך לשם הקדוש הוא הויה ברוך הוא ולכך לא כתיב זמרו לשמו, לפי שצריך התחזקות כאלו השכינה מזמרת מתוך גרונו וכדלעיל

וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה (מלאכי ג, כ) נראה לי דאיתא בגמרא (ברכות כח ב) העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים: ויש לומר הפירוש על דרך שאמרו חז"ל (שם יז ב) על פסוק (ישעיה מו, יב) שמעו נא אבירי לב הרחוקים מן הצדקה, מאן אבירי לב צדיקים שכל העולם ניזונין בצדקה והם ניזונין בזרוע. ואמרת הפירוש בזרוע, רצה לומר שהם הולכים במדרגתם לעולמות עליונים והם קרובים להעולמות והרי הוא כאילו נוטלים ההשפעה בידם כאדם שהוא קרוב אצל דבר ומושיט ידו ליקח אותו דבר. וזהו הפירוש העושה תפלתו קבע, דהיינו שתפלתו עולה תמיד בקביעות לעולם העליון המיוחד לה. אין תפלתו תחנונים, רצה לומר זה אין צריך ליקח ההשפעה על ידי תחנונים, דהיינו שיהא ניזון בצדקה כעני המתחנן על הפתח כי אם בזרוע כנזכר לעיל, ולא כן האדם שלפעמים מחזק עצמו בתפלתו ולפעמים יחלש כמו ששמעתי מאחי הרב ואל יבא בכל עת אל הקודש (ויקרא טז, ב), ואמר הפירוש שאל יבא לעתים אל הקדושה, דהיינו שלפעמים יתגבר בקדושה ולפעמים יחלש, רק שיהיה תמיד בקדושה בלי עת. וזהו גם כן הפירוש כל הקובע מקום לתפלתו (ברכות ו ב), רצה לומר שתפלתו עולה למקום אחד המיוחד לה אלקי אברהם כו'. וזהו הפירוש (תענית ח ב) שמש בשבת צדקה לעניים: דהנה הצדיקים ההולכים תמיד בקדושה ומסתכלים ברוממות אל כל ימי השבוע אז ביום שבת קודש בא להם הבהירות הגדול והקדושה מתנוצצת מאליה, אבל מי שצריך בשבת להתעורר עליו בהירות מחדש על ידי שהוא מסתכל וממשיל לעצמו רוממות אל בשבת עצמו אף על פי שגם זה הוא טוב אינו אלא כמו צדקה לענים שאין להם משלהם כלום. וזהו שמש בשבת, רצה לומר שהוא צריך להסתכל על הבהירות בכדי שימשיל לעצמו רוממות אל בשבת הרי הוא כמו צדקה לענים כנזכר לעיל. וזהו זרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה, דהיינו רצה לומר שיזרח לכם יראי שמי לכם דייקא, פירוש מחמת יראי שלכם שעבדתם עליו כל ימי החול. שמש צדקה, פירוש מה שלאחרים אני נותן לה' בצדקה יזרח לכם ממילא: ומרפא בכנפיה,

רמז על הצדיק המעופף תמיד ומשוטט בכנפיו בעולמות העליונים הוא גורם רפואה והשפעות לישראל וזהו הבטחה ליראי שמי וקל להבין

יהללו ה' דורשיו יחי לבבכם לעד (תהלים כב, כז) נראה לי, דהנה כשהצדיק עושה מצוה ומקיים המצוה בשורשה, אז מביאה אותה המצוה לידי חימום והתלהבות הבוער בו על ידי המצוה שעשה לזמר שירות ותשבחות להשם יתברך ברוך הוא: וזהו יהללו ה' דורשיו בשירות ותשבחות מחמת שיחי לבבכם

מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור (תהלים קמה, יג): פירוש הדורות ממשיכים אליהם מלך כפי מעשיהם אם טוב אם להיפך חס וחלילה ולפיכך דורות הראשונים שהיו צדיקים והמשיכו אליהם מלכים טובים, אבל בעוונותינו הרבים בדורות הללו בגלות המר שנתמעטו הדורות אין לנו יכולים להמשיך עלינו מלך טוב: אף על פי כן הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו אף על פי שאין לנו מלך טוב אין הקב"ה נותן הממשלה בידו שיהיה חס וחלילה מושל בנו אלא הממשלה נשאר תחת ידו של הקב"ה כמו בדורות הראשונים וזהו מלכותך כו' כל עולמים, פירוש שהמלכות הוא לפי העולם כמו שמשיכים אליהם. אבל וממשלתך בכל דור ודור, פירוש דהממשלה נשאר קיים לעד בידו של הקב"ה המלא רחמים ולא כלו לעד מדור לדור

עוד פירוש אחר על פסוק זה, כי השם הוי"ה ברוך הוא הוא נעלם לעת עתה בגלות כמו דכתיב (שמות ג, טו) זה שמי לעלם, חסר וי"ו, ויש ליתן טעם לשבח למה באמת הוא נעלם בגלות כי בגלות המר הזה אנחנו תחת הדינים חס וחלילה והקב"ה ברוב רחמיו כשרוצה לעשות לנו חסדים אזי הוא מסתיר אותם כדי שלא יהיה עליהם קטרוג חס וחלילה ומעלים את החסדים והרחמים בהחבא ובהצנע שלא יבינו שרוצה לעשות לנו רחמים והוא עושה לנו חסד בהסתר וזה נקרא נפלאות, כי תרגום פלא הוא ואתכסיא. וזהו כתיב (תהלים קלו, ד) לעושה נפלאות גדולות לבדו, שמכסה הרחמים שאינו יודע, כי אם הוא לבדו, ולא עוד אלא שנתן לנו צדיקים אף בגלות שהם מזכירים את הרחמים תמיד לפנינו ומעוררים רחמים עלינו והצדיק נקרא זכר, שמזכיר להקב"ה הגם שאין שכחה לפניו, אף על פי כן צריך אתערותא דלתתא כידוע והצדיק הוא אתערותא ובזה מזכיר כנסת ישראל להשם יתברך שמעוררים רחמים על בניו וזהו כתיב (תהלים קיא, ד) זכר עשה לנפלאותיו, רצה לומר אף על פי שהעלם הרחמים וזה נקרא נפלאות כנ"ל, עשו להם זכר הוא הצדיק שיזכור תמיד בהם וזהו זה שמי לעלם הנזכר לעיל אף על פי ששמי הויה אני מעלים אף על פי כן זכרי לדור דור רצה לומר בכל דור ודור אני מעמיד להם צדיקים שנקראו זכרי כנזכר לעיל. זהו פירש הפסוק מלכותך מלכות כל עולמים, רצה לומר עולמים לשון נעלם שהמלכות שלך נעלם אבל וממשלתך בכל דור ודור, רצה לומר דהיינו הצדיקים המושלים על הרחמים וממשיכים אותם על ידי אתערותא דלתתא אתה מעמיד להם בכל דור ודור

אמרו בגמרא (גיטין ז א) מי שיש לו צעקת לגימה על חבירו ודומם הקב"ה עושה לו דין. נראה לי הפירוש, מפני שהאדם יש לו להתפלל תמיד בעד חבירו שלעצמו אין יכול לפעול כל כך שאין חבוש מתיר כו' (ברכות ה ב), אבל על חבירו הוא נענה מהרה וכל אחד יש לו להתפלל בעד חבירו ונמצא זה פועל לזה חפצו וזה לזה עד שכולם נענים. וזהו שאמרו (שבועות לט א) ישראל ערבים זה לזה, פירוש עריבין לשון מתיקות כמו (שיה"ש ב, יד) וקולך ערב, מפני שממתיקין זה לזה בתפלתם שמתפללין כל אחד בעד חבירו ועל ידי זה הם נענים, ועיקר התפלה היא במחשבה מפני שבמחשבה יכול בנקל להתקבל תפלתו בעבור שאין עליה קטרוג. וזהו פירוש כל מי שיש לו צעקת לגימה על חבירו, שצועק בשביל חבירו שאין לו פרנסה.

ודומם, פירוש שמעלה תפלתו בעולם המחשבה. הקב"ה עושה לו דין פירוש שפועל רצונו הטוב ונענה בתפלתו

רצון יריאיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם (תהלים קמה, יט) נראה לתרץ על שמתחיל בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים, וגם כפל הלשון. לפי שהצדיק אינו מתאוה לשום דבר ברצונו, כי הוא כל כך במדרגתו הקדושה שאין לו תאוה לשום דבר, אך מהיכן בא זה שהצדיק צריך לפעמים לאיזה דבר למזון או למלבוש או לכסף וזהב והדומה להם, זה הוא הכל לצרכי העולם, שהעולם צריכים לכל זה תמיד ומתאווים להם תמיד ומתפללים עליהם, רק שאין כח בידם להיותם נענים בתפלתם מפני שאין כח בתפלתם לעלות למעלה, וכשהצדיק צריך גם כן לאותו דבר ומתפלל עבורו ותפלתו הזכה עולה בלי שום פגע אזי נאחזין כל תפלות ישראל באותה התפלה ונענין כל ישראל בזכותו וזו היא פירוש רצון יריאיו יעשה, פירוש השם יתברך ברוך הוא עושה רצון להצדיק שיהיה צריך לאיזה דבר ויתאוה לה כדי ואת שועתם ישמע כו', שישמע תפלת הציבור ויושיעם

או לפרשו בענין אחר, כי גם על הצדיק יש לפעמים עליו קטרוג ומהיכן בא הקטרוג מפני שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב כו' (קהלת ז, כ), פירוש שגם בטוב אי אפשר שיהיה ברור וצלול בלי חטא כלל, כי אינו יכול האדם להיות כל כך ברור שיעשה דבר בלי שום פגם ובכל דבר שעושה יש איזה פניה או גדלות וכיון שאינו ברור לעשות דבר בלי שום פגם כלל על זה יש עליו קטרוג רחמנא ליצלן, אבל השם יתברך ברוך הוא ברוב רחמיו הגדולים הוא מבטל הקטרוג ובמה מבטלו בעשות רצון הצדיק כמעשה, כי הרצון אצל הצדיק הוא ברור מאוד, כי רוצה הוא לעבוד את הבורא ברוך הוא בשלימות גדול בלי שום פיגול מחשבת זרה כלל, והקב"ה ברחמיו עושה את הרצון כמעשה כמו שאמרו בגמרא (קידושין מ א) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ונמצא כאלו כבר נעשה העשייה גם כן בלי שום פגם כלל ונתבטל הקטרוג ממילא כיון שהעשייה היא ברורה על מה יש הקטרוג. וזה הוא הפירוש רצון יריאיו יעשה, פירוש שמחשב הרצון של הצדיק למעשה ובזה ואת שועתם, שהם צועקים על הקטרוג שיש עליהם ישמע ויושיעם ומבטל הקטרוג כיון שהמעשה הוא טוב והבן

עוד פירוש אחר, כי הקטרוג אינו רק על המעשה שאינו ברור' וכדלעיל אבל על הרצון אין שום קטרוג, כי הרצון הוא ברור וצלול, והצדיק ברוב צדקתו הוא מכניס רצונו ומחשבתו הטובה באחרים שגם הם יהיה להם הרצון הטוב להדבק בהבורא ברוך הוא בכל לבבם ובזה שמכניס הרצון באחרים זה כבר נקרא מעשה, כי נעשה מהרצון שיש לו מעשה באחרים ובשביל זה נתבטל הקטרוג שהרי גם המעשה היא ברורה מאד. וזהו הפירוש בפסוק (תהלים קמה, טז) פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון, כי הצדיק ממשיך שפע להעולמות ולכל אדם ועל ידי מה הוא פועל כך בהכניס רצונו באחרים ונמצא כי נעשים כולם צדיקים על ידו ולזה יכול להמשיך עליהם שפע רב. ובזה מדויק הלשון נוכח ונסתר כחדא פותח הוא נסתר, את ידיך נוכח, אלא שזה קאי על הצדיק, שהצדיק הוא הפותח הידים להבורא ברוך הוא כביכול להשפיע על העולם ובמה הוא פותח ומפרש הפסוק ומשביע לכל חי רצון, במה שמשביע לכולם רצון אהבת הבורא ברוך הוא ונעשה מהמחשבה מעשה ואין קטרוג כלל ויכול להשפיע כרצונו ואין שטן ואין פגע רע וזהו הפירוש עצמו גם כאן רצון יריאיו יעשה, רצה לומר מהרצון נעשה מעשה וכדלעיל וממילא את שועתם על הקטרוג ויושיעם:

קול ד' בכח קול ד' בהדר (תהלים כט, ד): כי ידוע שקול הוא הוי"ה ודבור הוא אדנ"י והשם יתברך ברוך הוא בחסדיו הגדולים אינו משפיע את הרחמים אלא על ידי המשכת הצדיק ולמה זה כדי לקרב את הצדיק

אליו והנה הדר אינו כי אם דבר הנראה לעינים, כי על דבר שאינו נראה אינו שייך הידור. וזה הפירוש קול ד' שהוא רחמים בכחו ולא בפועל עדיין קול ד' בהדר שהצדיק מביא אותם אל ההתגלות ונקרא הדר

עוד פירוש ונקדים כמה פסוקים לפרשם יחד כתיב (תהלים טז, יא) נעימות בימינך נצח, וכתיב (שמות טו, ו) ימינך ד' נאדרי בכח כו', וכתיב (שם, ג) ד' איש מלחמה, והצעת הדברים כך הם, הנה יש שתי מדות. חסד, וגבורה, ויש עוד חסד שבגבורה וגבורה שבחסד, וחסד שבגבורה, הוא כשהקב"ה נוקם באומות ומשלם גמול לאויביו בשביל ישראל נמצא בזה הגבורה שעושה הוא חסד גדול. וזה הוא הפירוש נעימות בימינך נצח, מה טוב ומה נעים כשאתה לוקח בימין שלך שהוא החסד את הנצח שהוא הנצחון וגבורה וממילא מובן הפסוקים הקודמין והבן

ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר (ישעי' מב, כא): כי ידוע שעיקר כוונת הבורא ברוך הוא בבריאות העולם להטיב לברואיו מפני שהוא רב חסד ולא היה עם מי לעשות חסדים הוכרח להמציא העולם כדי לקיים מדת החסד והכל נעשה על ידי הצדיק הממשיך כל ההשפעות על ידי אתערותא דלתתא והצדיק יכול להמשיך בפעולותיו מה שרוצה אם לחסד ואם לגבורה ובמה בתורה, כי הקב"ה ברוב רחמיו הגדולים העמיד בתורת מדת גדולה וגבורה כדי לכשילמוד האדם התורה לשמה ימשיך בכחה מדת חסד וגבורה למטה, חסד לישראל וגבורה לאומות העולם וזה הוא הפירוש בגמרא (ברכות ס ב) חסד ומשפט אשירה (תהלים טז, יא) אם לחסד אשירה ואם למשפט אשירה הוא מלשון (על' שבת סז א) המשיר פירותיו, והפירוש הוא אם לחסד, אם אני רואה שהחסדים גברו למעלה והרחמים מתעוררים אז אשירה אותם לישראל, ואם למשפט, וכשאני רואה שהמשפט חלילה מתעורר אשירה אותם לאומות העולם. וזה אומרו ד' חפץ למען צדקו רצה לומר שחפץ הבורא ברוך הוא לעשות צדקה להעולמות. יגדיל תורה ויאדיר, פירוש העמיד בתורה גדולה וגבורה כדי שימשיך אותם הצדיק על ידי התורה כנזכר לעיל והבן

שבענו בבקר חסדך ונרננה ונשמחה בכל ימינו (תהלים צ, יד): תחלה נקדים לפרש פסוק אחד שנאמר (בראשית כב, ג) וישכם אברהם בבקר: כי ידוע שבקר נקרא חסד ויש חסדים המכוסים וחסדים המגולין, וחסדים המכוסים נקראין מוחין, כי המוח הוא מכוסה וחסדין המגולין נקראים שכם, כי השכם הם הכתפיים הם מגולין ונראין רחבים ולזה נאמר ביששכר (בראשית מט, טו) ויט שכמו לסבול, שעשה מן החסדים המכוסים חסדים המגולין שיתגלו ויבואו אל התפשטות וגם אברהם כיון לעשות מן חסדים המכוסין חסדים המגולין שיהיו במדרגת שכם ולזה כתיב וישכם אברהם בבקר, שעשה מן הבקר שהוא החסד שיהיה נקרא שכם ויתגלו בהתפשטות ויהיו נראין וזה הוא שבענו בבקר חסדך, לשבע אותנו בחסדך הגדול ויתגלה אלינו במגולה ואז נשמחה ונרננה בכל ימינו תמיד שאף על פי שחס וחלילה תמה זכות אבות יהיה חסדך קיים לעד ולנצח

גר אנכי בארץ אל תסתור ממני מצוותיך (תהלים קיט, יט) נראה לי, דהנה האותיות והכתב של התורה הקדושה הוא הלבוש והגוף של התורה: והפנימיות והנסתרות של התורה היא הנפש של התורה: והצדיק העוסק בתורה לשמה זוכה לדברים הרבה ומגלין לו רזי התורה, דהיינו שזוכה להשיג הפנימיות של התורה וזהו דאמרין בגמרא (שבת קה א) דאנכי, הוא ראשי תיבות אנא נפשי כתבית יהבית, דהיינו כנ"ל שהשם יתברך ברוך הוא נתן הפנימיות היא הנפש בתוך הכתב ומחמת גודל הדביקות של הצדיק העוסק בתורה לשמה הוא מעלה את התורה ומקשרה מעולם לעולם עד אין סוף ברוך הוא וברוך שמו וזהו שנאמר (תהלים מא, יד) ברוך ד', פירוש התורה הנקראת ברוך ד' שהיא הבריכה העליונה שממנה הולכין כל הרחמים והשפעות היא מהעולם ועד עולם והיינו אורייתא וקב"ה חד, דהיינו על ידי הצדיק המקשרה

מהעולם לעולם עד אין סוף ברוך הוא וזהו פירוש הפסוק (תהלים יט, ח) תורת ד' תמימה משיבת נפש, פירוש על ידי הצדיק המשיב את הנפש היא הפנימות של תורה למעלה למעלה עד אין סוף ברוך הוא על ידי זה היא תמימה. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום גר אנכי בארץ, רצה לומר הפנימיות שמרומז בתיבת אנכי, שמרמז על הנפש הנתונה בתוך הכתב אנא נפשי כתבית כו', הוא כמו גר בארץ, שאין העסק התורה אצל העולם כל כך בשלימות להשיג הפנימיות, פירוש האור הפנימי הנגזז והנסתר במצותיך בכן בקשתי אל תסתר ממני מצוותיך, שתזכני להשיג הרזין דאורייתא באמת

או יאמר, דהנה כבר כתבנו מזה דהצדיק השלם יכול לבטל כל הגזירות הקב"ה גוזר וצדיק מבטל, והוא על ידי שהצדיק הוא מופרש ומובדל מעניני עסקי העולם הזה והוא כאלו אינו בעולם הזה כלל: ומחמת דבר זה קדושתו הרבה מאד כדמיון המלאכים שואלין זה לזה איה מקום כבודו שהם סוברים שהשם יתברך ברוך הוא הוא בתחתונים ומחמת זה מודים ומשבחים להשם יתברך ברוך הוא ונמצא המלאכים שואבים הקדושה על ידי עולם הזה שהם אינם בו, והצדיקים שואבים ומקבלים הקדושה מהעולמי העליונים שסברתם בהיפך המלאכים, והצדיק המופרש ומובדל מהעולם הזה הוא שואב גם כן הקדושה מהעולם הזה כדמיון המלאכים שגם הוא כאילו אינו בזה העולם כלל מחמת גודל פרישותו וקדושתו ויש לצדיק כזה אהבת המלאכים ויראת המלאכים ומדרגתם הוא יותר מהם ולהצדיק כזה לא יעשה ה' דבר כי אם גילה סודו לעבדיו כמו שנאמר באברהם (בראשית יח, יז) המכסה אני כו', ויודע הצדיק להתפלל ולבטל. וזהו שאמר דוד גר אנכי בארץ, דהיינו שאני מובדל ומופרש מכל גשמי עולם הזה לכן אל תסתר ממני מצוותיך, פירוש הציונים שאתה מצוה בעולם הודיעני מקדם כדי שאוכל למתקם על ידי תפילתי הזכה

במשלי (טו, כג) שמחה לאיש במענה פיו נראה לי על פי דאיתא בגמרא (ברכות לד ב) ר' חנינא בן דוסא כשהיה מתפלל על החולה אמר זה חי וכו' אמרו לו מנין אתה יודע אמר להם אם שגורה תפילתי בפי כו'. וזהו שמחה לאיש, פירוש על ידי מענה פיו, דהיינו תפלתו של האיש צדיק אם שגורה בפיו אז שמחה הוא לו שיודע שתפלתו רצויה מקובלת לפני המקום ברוך הוא

או יאמר, דהנה יש ב' מדרגות בצידקות. א', מדרגות יראה היא הנקראת בשם יעקב כמו שנאמר (ירמיה ל, י) אל תירא עבדי יעקב, נמצא מצינו יראה אצל יעקב והב', היא מדרגת העובד מאהבה היא הנקראת בשם ישראל דהיינו ישר אל שהוא מודה ומשבח להשם יתברך ברוך הוא בשירות ותשבחות והוא על ידי אהבה רבה, ואיתא בחובות הלבבות (שער חשבון הנפש) שצריך האדם לקבל על עצמו תנאי הגירות בעולם הזה כאשר האדם שהוא גר בארץ אחרת והוא שפל ונבזה בעיניו מאד שאין לו על מי לפנות ותמיד בכל רגע הוא בעמוד וצא קאי וממהר לעשות פעולותיו והצטרכותו בשעה מועטת זו כמו כן צריך להיות העולם הזה נדמה בעיני האדם כאשר מבואר שם באר היטב בצחות לשונו הזך והטהור וזהו מדרגת יראה שרואה בשפלותו ומתיירא מהבורא ברוך הוא הגדול והנורא. והנה הצדיק צריך להיות עובד בשני המדרגות, דהיינו מדרגת יראה. הוא התנאי הגירות והשפלות. ובמדרגת אהבה שהוא לחשב תמיד רוממות אל וגדולתו והפעולה המביאה את האדם לידי אהבה הוא המחשבה הטהורה הזכה והצלולה, דהיינו שיסיר ממנו כל מחשבת חוץ ולמעט בדיבורו בעניני העולם הזה כי אם לצורך גדול ואותו הצטרכות יהיה גם כן לעבודתו יתברך שמו ולחשב תמיד רוממות אל ושיהא הילוכו בקדושה ודיבורו בקדושה ביראת אל כל היום ועל ידי זה הוא בא לאהבה רבה ושלמה. וזהו פירוש הפסוק שמחה לאיש, דהיינו שהפסוק מלמדינו איך לבא לידי אהבה שהיא השמחה ואמר באיזה פעולה יבא שמחה לאיש צדיק במענה, הוא לשון עינו וסיגוף, דהיינו על ידי שהוא מענה ומסגף את פיו מדבר דבר שאינו צורך גבוה וישמור פיו ולשונו מאד לדבר בקדושה ועל ידי מחשבתו טהורה להיות מחשב רוממות אל וגדולתו ובא

לידי אהבת הבורא יתברך ובמצותיו חפץ מאד. וזהו (ויקרא כה, כג) גרים ותושבים אתם עמדי, שהקב"ה מצווה לישראל שיהיו עובדים אותו בשני המדרגות הנזכרות לעיל, דהיינו גירות היא היראה ותושבים זה היא מדריגות אהבה, כי הנשמה הבאה מלמעלה והלכה בכל העולמות עד העולם התחתון הזה צריכה להיות גם כן מחשבת תמיד בעולמות עליונים שהיתה בהם תושב וזהו רוממות אל. וזהו פירוש הפסוק (תהלים קיט, יט) גר אנכי, שאמר דוד המלך עליו השלום רבנו של עולם מדרגות יראה היא הגירות והשפלות יש בי, אך על זאת אתפלל אל תסתר ממני מצוותיך, היא מדרגת אהבה הפנימיות שבמצותיך שהיא על ידי אהבה ודביקות כנ"ל

או יאמר שמחה לאיש כו' דהנה ידוע שעיקר החיות של כללות ישראל אינו אלא בארץ הקדושה השם יתברך יקבץ נדחינו מהרה למקום חיותנו. אך הצדיק הדבק בהבורא יתברך שמו ובשמו הגדול יש לו חיות אף בכל מקום שהוא. וזהו (בראשית מז, כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה פירוש יעקב היה לו חיות אף בארץ מצרים על ידי שם הוי"ה ברוך הוא וברוך שמו שהוא במספר קטן שבע עשרה בגימטריה טוב. וזהו שמחה לאיש במענה פיו, כי מענה הוא לשון מעון ודירה, דהיינו הצדיק על ידי עסקו בתורה ותפילותיו הזכים והצלולים בדביקות גדול שיש לו יש לו חיות ונמצא פיו הוא דירתו בכל מקום שהוא וזה שמחה לו ואשרי לו לחלקו לאיש הצדיק.

בבבא מציעא דף ל' משנה איזה היא אבידה כו'. ונראה לי על דרך המוסר אם תרצה לדעת איזה היא אבידה שאדם אובד בו נשמתו. ואמר מצא חמור או פרה רועים בדרך, דחמור הוא גוף והחומר של האדם העוסק בעניני העולם הזה ודברי גשמי הרודף אחריהם וזה הוא הפירוש של רועים, שרועה את עצמו במרעה העולם הזה אלא שאף על פי כן הוא בדרך, פירוש שהוא נוהג את עצמו בדרך הישר שנושא ונותן באמונה. אין זו אבידה, בשביל זה אינו מאבד חס וחלילה נשמתו אבל חמור וכליו הפוכים דכלים הם האברים של האדם שהוא משמש בהם אם הם הפוכים, פירוש שקלקל בהם והיפך אותם מטוב לרע הרי זו אבדה, שבזה בוודאי הוא אובד את נשמתו, לכן חוס וחמול ורחם על נפשך ונשמתך ותחזור בתשובה מהרה להבורא יתברך שמו: החזירה וברחה: החזירה וברחה אפילו ארבעה וחמשה פעמים, דהיינו שחזר בתשובה כמה פעמים וחזר לקלולו אף על פי כן אל יתיאש עצמו חס וחלילה לומר למה זה הבל איגע, אלא חייב להחזירה שחל עליו חיוב התשובה שנאמר (דברים כב, א) השב תשיבם, משמע אפילו כמה פעמים, והשם יתברך המקבל שבים יחזירנו בתשובה שלימה לפניו ויחתור חתירה מתחת כסא כבודו לקבל אותנו ברחמים ולתקן את אשר שחתנו ברחמי אמן כן יהי רצון

משנה סוף פרק המפקיד (ב"מ מג א) השולח יד בפקדון כו'. על דרך המוסר נראה לפרשה, דהנה הנשמה נקרא פקדון שנתן השם יתברך לאדם שישמור אותה ולא יפגום אותה חלילה: וזהו השולח יד בפקדון, שאם חס וחלילה שלח ידו בפקדון היא הנשמה הקדושה אשר הפקד אתו שפגם בה חלילה. בית שמאי אומרים ילקה בחסר וביתר, פירוש שנענש מחמת שני דברים, דהיינו שחסר ופגם לעילא ופגם לתתא ופגם בנשמתו וזו היא ילקה בחסר וביתר, היינו עבור שנתן כח בהקליפה הנקראת יתר דכל היתר כנטול דמי ובית הלל אומרים כשעת הוצאה, פירוש איך יעשה ויתקן את אשר עוות וקלקל: דהיינו שימסור עצמו לכבוד קדושת שמו כשעת הוצאה מן העולם כאלו יוצא מהעולם הזה כן יהיה מסירת נפשו גמורה ושלימה ואז ישיב את הנשמה כשעת הוצאה מן העולם העליון רבי עקיבא אומר כשעת תביעה, פירוש דאין לך אדם שאין לו שעה שיתעורר עליו התעוררות תשובה מלמעלה וזהו שעת תביעה שהקב"ה תובע אותו שישב אליו ואמר רבי עקיבא שיהיה תמיד בהרהור תשובה כשעת התביעה מלמעלה ואז יהיה יכול לעשות מסירת הנפש בשלימות וביותר יש סייעתא לזה שיבא לו הארה והתעוררות על ידי

ראית צדיק בפניו שבעבור שיראתו על פניו אזי המסתכל בפניו מקבל הארה גדולה וזהו שאמר יעקב אבינו עליו השלום (בראשית מו, ל) אמותה הפעם אחרי ראותי פניך, דאיתא (מדרש אגדה פר' ויגש) ויפול יוסף על צוואריו ויבך, אבל יעקב לא נפל משום דקרא קריאת שמע, ומסתמא התפלל והוצרך לעשות מסירת הנפש בנפילת אפים. ואמר אמותה הפעם, דהיינו שעתה אוכל לעשות מסירות נפש בשלימות אחרי ראותי פניך וקבלתי ממך הארה וקדושה גדולה

משנה בבא בתרא בפרק יש נוחלין ומנחילין כו' (קח א). נראה לי על דרך הרמז דמה ששאלו ישראל היש ה' בקרבנו אם אין (שמות יז, ז), פירוש ששאלו באיזה עולם תהיה עבודתם, דהנה יש שעולם אחד נקרא יש ועולם אחד נקרא אין, דאיתא (פסחים נ א) לא כשאני נכתב אני נקרא, נכתב ביו"ד ה"א ונקרא באדנ"י. והקריאה הוא שם אדני נקרא יש שהוא הנגלה, והשם הויה ברוך הוא נקרא אין שהוא נסתר וזהו אתה הוא אחד קודם שנברא כו', אתה הוא נגלה והוא נסתר וצריך האדם להיות עבודתו על ידי שם אדנ"י שמשם יבא להשם הוי"ה ברוך הוא. וזהו דאיתא בגמרא (ברכות ז ב) מיום שנברא העולם לא היה אדם שקרא להקב"ה אדון עד שבא אברהם אבינו עליו השלום וקראו אדון, ולכאורה מה חידש אברהם אבינו דווקא בשם אדון. אך האמת שדבר גדול חידש שמתחילה לא היה עבודתם כי אם עד שם הוי"ה ברוך הוא ובא אברהם וקראו אדון, היינו כנזכר לעיל ולימד שצריך אדם לילך מתחילה על ידי שם אדנ"י ומשם יבא להשיג השם הוי"ה ברוך הוא, ושני השמות הללו נקראים יראה ואהבה, השם אדנ"י הוא נקרא יראה והשם הוי"ה ברוך הוא הוא אהבה וצריך האדם לבא מן היראה אל אהבה, והיינו שחידש אברהם אבינו עליו השלום שקראו אדון, דהיינו שהשכיל בחכמתו היחוד שם אדני בהשם הוי"ה ברוך הוא. וזהו (ב"ב טז ב) מרגליות טובה ה' תלוי בצווארו של אברהם עליו השלום, היינו שמן הצוואר יוצא הדיבור וזהו שם אדנ"י כידוע. וזהו (שמות כ, ה, דברים ה, יב) זכור ושמור. וזהו (שבת ק"ח ב) אלו שמרו ישראל שני שבתות, היינו השני עולמות הנזכרים לעיל ליחדם. מיד היו נגאלין וזהו (במדבר כח, ט) ביום השבת שני כבשים כו', כבשים הוא לשון מעלה ומדרגה כמו (זבחים נג א) עלה בכבש, כי הנקודה אינה מעכבת הפירוש, והיינו כנ"ל שצריך האדם לעלות בשני המדרגות, והיינו ליחד שני עולמות הנ"ל בני שנה, דשנה היא גימטריה ספירה, דהיינו ששני העולמות באים אל האחדות בספירה אחת, והיינו תמימים ושני עשרונים דכל אחד כלול מעשר ועל ידי זה פועל הצדיק סולת, היינו השפעה נקיה מנחה, רצה לומר שעושה נחת רוח להבורא ברוך הוא שגורם השפעה למעלה בעולמות העליונים בלולה בשמן: דכתיב (קהלת ז, א) טוב שם משמן טוב רצה לומר דהצדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים על ידי אור תורתם דאור נקרא שמן, והיינו שלומדים תורה לשמה ומעלים אורות גדולים על ידי לימודם. וזהו טוב שם, רצה לומר זה שהשם נעשה טוב שנהפך לרחמים הוא על ידי שמן הטוב הוא התורה והאור העולה על ידי הצדיקים וזהו בלולה בשמן, היינו שיהא בלול באור התורה

וזהו יש נוחלין ומנחילין, רצה לומר אותם הצדיקים ההולכים במדרגתם על ידי עולם הנקרא יש: נוחלים, רצה לומר שהם נוחלים מלמעלה השפעה להמשיכה למטה. ומנחילין, היינו שהם גורמים השפעה למעלה בעולמות עליונים על דרך (זוה"ק ח"ג ז ב) ישראל מפרנסין לאביהם שבשמים ומפרש המשנה נוחלין ומנחילין הבנים את האב, היינו ישראל הצדיקים הנקראים בנים למקום והוא אבינו אנו מנחילין אותו יתברך שמו השפעה למעלה. והאב את הבנים, והוא נותן לנו השפעה למטה וזהו (במדבר כא, יח) וממדבר מתנה כו', דהיינו שצריך הצדיק לעשות עצמו כמדבר ואז ניתן לו התורה במתנה: וממתנה נחליאל, רצה לומר שמנחיל התורה לאל יתברך. ומנחליאל במות, רצה לומר על ידי זה נותן השפעה למעלה בעולמות העליונים. ומבמות הגיא (שם, ט), פירוש שממשיך השפעה למטה: והאחין מן האב,

פירוש שגם זה גורם השפעה כשיש אחדות בין ישראל ואחין הוא מלשון מאחה, מן האב, פירוש על ידי שאב אחד לכולם על ידי זה יש להם אחדות גמור ויש נוחלין ולא מנחילין: דאיתא בגמרא (שבת סג א) אורך ימים בימינה כו' (משלי ג, טז) אלא העוסק לשמה יש לו גם אורך ימים והעוסקים שלא לשמה עושר וכבוד לבד, והיינו שהוא על כל פנים גורם השפעה למטה אבל לא למעלה בעולמות עליונים ועיקר עסק התורה הקדושה צריך להיות לשמה שעל ידי זה יוכל לבא לדעת את ה' ולהכיר גדולותיו ונפלאותיו ולהדבק עצמו באלקות. וזהו (שמות כ, א - ב) וידבר כו' את כל הדברים לאמר אנכי כו', רצה לומר שהשם יתברך ברוך הוא אמר לנו כל הדברים, היינו כל התורה כולה כדי לאמר אנכי ה' אלהיך, פירוש שעל ידי התורה יהיה יכול לומר אלקותו לנו: ובכל זה התירו לנו חכמים קצת ואמרו (פסחים נב) לעולם ילמוד אדם כו' שמתוך כך יבא לשמה, ששורש היסוד והעיקר הוא לשמה כדי להשיג אלקותו יתברך שמו ומה שאמרו שמתוך כך יבא לשמה הוא כדי שלא ילך האדם בטל לגמרי חלילה וישועמים. וזהו (משלי א, ח) שמע בני מוסר אביך, רמז בזה העסק בתורה לשמה והאיך הוא הדרך ללמדה לשמה ומפרש שיהא התורה כשתלמוד אותה למוסר לך שתייסר ותוכיח אותך שתלמוד לשמה ובדיקות ועל ידי זה הוא נקרא בן לאב הוא הבורא ברוך הוא ואל תטוש תורת אמך, רצה לומר על כל פנים אל תעזוב את התורה לגמרי חלילה ולמוד אפילו שלא לשמה שזה נקרא בשם נוקבא שאינו אלא מקבל ולא משפיע וזהו יש נוחלין ולא מנחילין הבן את האם, היינו הלומד שלא לשמה הנקרא בשם נוקבא שזה אינו אלא נוחל השפע למטה וכנ"ל

זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אויתיה (תהלים קלב, יד). נראה בצירוף הפסוק (ויקרא טז, ג) בזאת יבא אהרן אל הקודש בפר בן בקר, יש לומר הפירוש, כי ידוע (עי' זוה"ק ח"ג רצב) שהשכינה נקראת זאת, שהוא הדין והמתקת הדינים צריך להיות בדוגמתו, דהיינו עם גבורה שבחסד שהשורש הוא חסד הוא ממתיק חסד שבגבורה ונעשה הכל חסד. וזהו בזאת כו' בפר, דהוא דינים כידוע. בן בקר, הוא חסד מלשון בוקר, והיינו גבורה שבחסד נקרא בן שהשורש הוא חסד ועל ידי זה נמתקין הדינים ונעשים רחמים גמורים וזהו זאת מנוחתי עדי עד פה אשב, רצה לומר שזאת כנ"ל היא מנוחתי מחמת שאני ממתיק הדינים עד פ"ה אשב, והיינו פ"ה עם הכולל הוא גימטריא אלקים. אשב, פירוש שאני משיב ומהפך הדין לרחמים גמורים כי אויתיה, מחמת שתאוותי תמיד על זאת והבן

אשרי יושבי ביתיך כו' אשרי העם כו' (תהלים פד, ה. קמה, א). נראה לי, דהנה איתא בגמרא (ברכות לב ב) חסידים הראשונים היו שוהים שעה אחת כו', וכוונתם היה כדי לזכך ולטהר את מחשבתם ולדבק עצמם בעולמות עליונים עד הגיעם קרוב להפשטות הגשמיות כמבואר בשולחן ערוך אורח חיים (סי' צח, א), רק אחר כך בשעת התפלה הדיבור של תפלתם הקדושה נתלבש ממילא במחשבותם הקודמות. וזהו פירוש הגמרא (קידושין מ א) מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, היינו הדי"ט שהוא מעשה נגד המחשבה ועוד יש מדרגה גדולה מזו, דהיינו בשעת התפלה מחשבים גם כן בעולמות ודבוקים שם כאלו אינם בזה העולם כלל ומובן ממילא אשרי יושבי ביתיך, פירוש שיושבים בעולמות עליונים. עוד יהללך סלה, רצה לומר אפילו בשעת תפלתם. אשרי העם שככה לו, דהנה הקב"ה נתן לצדיקים מתנה שיהא כח בידם לבטל גזירות ולהמתיק הדינים כאשר כתבנו מזה פעמים הרבה ונקדים לפרש מה שאנו אומרים (תהלים צו, ה) כי כל אלקי העמים אלילים וד' שמים עשה, ולכאורה איך מקושר סיפא לרישא, וגם היה לכתוב וד' אלקינו כדבר והיפוכו: אך נראה, דהנה ידוע שכל האומות הם תחת השרים המושל עליהם ומנהיגם והשר אינו יכול למחול להם על סרחונם אבל אנחנו בני ישראל אין לנו שום שר ומנהיג, רק הבורא ברוך הוא בכבודו ובעצמו ומחמת חסדיו הגדולים נתן כח ביד הצדיקים להמתיק דינים ולבטל ממנו כל הגזירות

ולפעמים חלילה הקטרוג גדול ואין כח כל כך ביד הצדיק להמתיקו ובעולם העליון הוא עלמא דקשוט ואז השם יתברך ברוך הוא ברוב רחמיו וחסדיו הגדולים משיב להמקטרג הדין עמך וכתוב בתורת (ירמיה לג, כה) אם לא בריתי חוקות שמים וארץ לא שמת, וכיון שאתה אומר שבני חטאו לפני, אם כן אחריב ואבטל שמים וארץ וכל אשר בהם ואז בשמעו כך הוא מירתת מאד מדבר הזה מפני שגם הוא יהיה בטל כשלא יהיה שמים וארץ ואז גם הוא חוזר מדבריו נהפוך לסניגור. וזהו כי כל אלקי העמים אלילים, הם מקטריגים עלינו והפעולה לזה וד' שמים עשה כנ"ל וזה שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים קטו, טז) השמים שמים לד', כנ"ל שהשמים הם לד', פירוש להוי"ה המרמז לרחמים שעל ידי השמים נהפך הדין לרחמים כנ"ל וזה השם יתברך ברוך הוא בעצמו עושה דבר זה והארץ נתן לבני אדם, פירוש שגם נתן כח לצדיקים אשר בארץ שיהא כח בידם להמתיקם הדינים: וזהו אשרי העם שככה לו, מלשון (אסתר ז, י) וחמת המלך שככה, פירוש אשוריו להעם כשיש צדיקים כאלו בעולם אשר כח בידם לשכך כעם וחימה ולהשקיט הדין והקטרוגים ממנו. אשרי העם שד' אלהיו, רצה לומר כנ"ל שאף לפעמים חלילה שהקטרוג גדול ואין כח ביד הצדיק להמתיקו ואז הקב"ה עושה פעולתו בכבודו ובעצמו להמתיקו על ידי תשובת שמים וארץ ומבטל הדינים ומהפכן לרחמים גדולים עלינו ועל כל ישראל אמן:

או יאמר, ונקדים פסוק (שמות כ, ג) לא יהיה לך אלקים אחרים על פני, שמלת על פני אין לו פירוש. ונראה, דהנה הצדיק ברצותו להמתיק דינים ולבטלם צריך לעשות זה בהסתר דבר עד מאד מפני המקטרג שלא יבין בו והפנים הוא נגלה. וזהו לא יהיה לך אלקים אחרים על פני, פירוש שלא יהיו לך הדינים שהם אלקים אחרים שלא יהיו לך, פירוש שלך שלא יהיו נמתקים כשיהיו על פני, כשתעשה זה בנגלה כי אם בסתר כנ"ל. וזהו אשרי העם שככה לו, שפירוש כנ"ל שיש צדיק שיוכל לשכך הדינים בסתר ולו דייקא שהוא לשון נסתר אשרי העם שד' אלקיו, דהנה יש עוד אופן להמתיק דינים, היינו כשישראל הם באחדות, והיינו ד' אלקיו לשון יחיד שהם כולם כאיש אחד ואשרי להם שהדינים נמתקים מאליהם

או יאמר, משום דלפעמים הצדיק בעצמו צריך לרחמים ואז נשאר העולם מבלי מגין וצריך הקב"ה ברחמיו הגדולים בעצמו להמתיק הדינים. וזהו אשרי העם שככה לו, רצה לומר שיש צדיק כזה שאף לצורך עצמו יכול להמתיק דינים וזהו מדריגה גדולה, כי אין חבוש מתיר את עצמו ולא כן הוא שאף לעצמו יכול לפעול אך שהעולם נשאר מבלי מגין, כי הצדיק שרוצה להמשיך השפעות לישראל צריך שלא יחוש לעצמו כלל ולא יהא כוונתו להנאתו כי אם רק בשביל ישראל לבד ואמר אשרי העם שד' אלקיו פירוש שהקב"ה בעצמו יעשה זאת בזמן הוא וימתיק בעצמו הדינים ויהפכם לרחמים על ישראל עמו אמן

טוב ד' לכל (תהלים קמה, ט). נראה דהעולם הבא נקרא הכל, כדאיתא בגמרא (ב"ב יז א) שלש הקב"ה הטעימן מעין עולם הבא אברהם, יצחק, יעקב, שנאמר בכל, מכל, כל וזהו טוב, פירוש המעשים טובים של אדם הקב"ה עושה מהם סגולה לעולם הבא וזהו ד' לכל, שהוא משלם לו בעולם הבא הנקרא כל: ורחמיו על כל מעשיו, פירוש ועניני עולם הזה שהשם יתברך נותן לאדם שהם נקרא מעשיו שהם בזה העולם העשייה הם אינם אלא מצד הרחמים והחסד מהבורא ברוך הוא

אני בצדק אחזה פניך אשבעה בהקיץ תמונתך (תהלים יז, טו). נראה לי דכך אמר דוד מחמת שהיה אוהב ישראל וחשק מאד להטיב לישראל להסיר מהם כל דינים ואמר אני בצדק, פירוש בצדקה ותפלה הנקרא גם כן צדקה כמרומז במילת צדקה, צ' אמנין, ק' ברכות, ד' קדושות, כידוע וכל מה שאני עושה זה הכל בשביל ישראל לאחוז מהם הפנים של זעם וזו היא אחזה פניך, ובאיזה אופן יהיה לי שכר לעולם הבא אינו כי אם על ידי שאני מחשב תמיד בעולמות עליונים ועוסק תמיד ברוממותך וזו אשבעה בעולם הבא

הוא בהקיץ תמונתך, כמו בשביל הקיץ תמונתך מה שאני מקיץ ומעורר עצמי לחשב בתמונתך אבל השורש המצות המעשים טובים אני נותן לישראל להשפיע עליהם רחמים

העושה תפלתו קבע אין תפלתו תחנונים (ברכות כח ב). על דרך המשל אדם המסתכל באיזה חפץ טוב ואינו משים אל לב מדי יום מעלות החפץ ההוא אז החפץ ההוא אינו נושא חן בעיניו מחמת הרגל בו: ותחנונים הוא לשון חן, והיינו מי שעושה תפלתו קבע, פירוש שאינו מתאמץ עצמו בכל יום בתשוקה יתירה יותר מיום הקודם לו אין תפלתו תחנונים, שאין נושאת חן בעיניו: וזהו (ישעיה לג, ב) ד' חנינו לך קוינו, פירוש מחמת שלך כל תשוקתינו ומקוים אנחנו לך לך הוא לחן לנו עד מאד

קדם ידעתי מעדותיך כי לעולם יסדתם כו' (תהלים קיט, קנב). בהקדים לפרש על דרך הרמז (זבחים נג א) כיצד עלה בכבש, פירוש כיצד עולה ממדרגה למדרגה. ומפרש ופנה לסובב, פירוש שיפנה עצמו: לסביבות ישראל להשפיע להם די צרכיהם. דרומית, רצה לומר הרוצה לבא אל החכמה כמו (ב"ב כה ב) הרוצה להחכים ידרים. מזרחית, פירוש מיד בקומו בבוקר לא יפנה רק אל התורה שמזה יבא לו שיזריח אור גדול. וזהו (בראשית יט, כג) השמש יצא על הארץ, פירוש כשיבא הבהירות על הארץ הוא הגוף על ידי עסק התורה. ולוט בא צוערה, רצה לומר יצר הרע הנקרא לוט בא צוערה, מלשון מצער שנעשה מצער וקטן מזרחית צפונית, פירוש עם האור הזה יכול להשפיע השפעות וטובות גדולות שצריך לזה הצפנה והטמנה גדולה שלא יבין המקטרג על דרך שפרשתי הרוצה להעשיר יצפין (ב"ב כה ב), פירוש מי שרוצה להעשיר את ישראל ולהמשיך עליהם השפעה צריך להצפין הדבר מן הקטרוג: וזהו (איוב לז, כב), מצפון זהב יאתה, על ידי שיצפין יבא זהב, היינו השפעות וזהו קדם, רצה לומר על ידי מזרח האור ידעתי מעדותיך, פירוש אוכל לדעת השני דברים הנקראים עדות, דהיינו מנורה ה' בדרום ושולחן בצפון ונאמר בשניהם עדות. וזהו ידעתי מעדותיך, שאוכל להשיג החכמה כדי להשפיע. כי לעולם יסדתם, פירוש שכל זה יסדת בשביל העולם כדי להשפיע להם

טעמו וראו כי טוב ד' (תהלים לד, ט): ויש לפרש, דהנה האדם אין רשאי להנות מהעולם הזה הן אכילה ושתיה והן הראיה שאדם רואה בעיניו שהם עיקר החמדה כדרך שאמרו עין רואה ולב חומד, ואם כן צריך האדם שכל ראיותיו לא יהיה כי אם בדבר ד' וברוממותו לבחון בנפלאותיו ומובן ממילא טעמו, פירוש כל מה שתטעמו בפה היא אכילה ושתיה וראו וכל מה שתראו זה לא יהיה הכל כי אם להבין כי טוב ד' להכיר טובתו וגדולתו יתברך

או יאמר טעמו וראו כו'. דאיתא (על' יומא עד ב) מה שישראל התרעמו על המן אף שהיו טועמין בו כל מיני טעמים שרצו לטעום, רק מחמת שלא ראו בעיניהם המאכל ההוא והיה להם זה כסומא אשר אין לו שובע וזהו טעמו וראו כי טוב ה', פירוש מה שאתם טועמין המאכל וגם רואין אותו מה הדבר ההוא הכל מחמת כי טוב ה'

צדיק מושל ביראת אלקים (שמואל ב' כג, ג): ונראה לפרש על פי מה שפרשתי כבר בפסוק (תהלים ה, ח) אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך דאמרינן (דברים ד, ד) ואתם הדבקים בד' כו', וכי אפשר לדבק בהשם יתברך ברוך הוא אלא הדבק במדותיו (על' ספרי פר' עקב פ' מט), ולכאורה כיון שאדם צריך לדבק במדותיו של הקב"ה אם כן קשה איך שייך יראה בהבורא ברוך הוא: אך מצאינו גם כן יראה בהשם יתברך, דהיינו שמתירא ברוך הוא וברוך שמו שלא יחטא אדם ויענש חלילה ונמצא האדם צריך גם כן להיות לו יראה זו שיש להבורא ברוך הוא שיתירא לנפשו פן יחטא חלילה וזהו אשתחוה כו' ביראתך, פירוש במדת יראה זו ששייך בהשם יתברך ביראה זו אשתחוה אל היכל קדשך גם אנכי אך הצדיק השלם אם רואה איזה

אדם שחטא להשם יתברך הוא עושה בצדקו ומרצה ומחפה עליו בקדושתו הגדולה לבלתי ענש יענש חס וחלילה. וזהו צדיק מושל ביראת אלקים, פירוש שמושל אף ביראה זו של השם יתברך ברוך הוא, דהיינו שלא יחטא האדם ויענש כי אף שיחטא הצדיק ההוא מושל בזה ומגין עליו שלא יענש ומחפה ומרצה עליו ונסלח לו

או יאמר צדיק מושל כו'. ומתחילה נקדים לפרש מה שכבר כתבנו מזה מתחילה עלה במחשבה לבראו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים שיתפו למדת הרחמים (בר"ר יב, טו), וקשה וכי חס וחלילה יש שינוי לפניו ברוך הוא וברוך שמו ונראה דכך פירושו מתחילה עלה הבורא ברוך הוא בעולם המחשבה, דהיינו תחילת בריאותו היה בעולם המחשבה במדת הדין, כי שם אין צריכין לרחמים מחמת שאין שם יצר הרע וראה שאין העולם מתקיים, פירוש שאז באותו פעם כשברא אותו העולם ראה גם כן שאין זה העולם עיקור הקיום, כי כל כוונתו היה רק להטיב לברואים וזה כל תענוגו. ושיתף בו מדת הרחמים, פירוש שברא עולם הזה התחתון הצריך לרחמים וחס וחלילה לחשוב שום השתנות חלילה, רק הבריאה היתה כסדר מתחילה העולם העליון בדין ואחר כך העולם הזה ברחמים והנה בעולם העליון הדינים נקראים בשם יראה, כי שם לא שייך דין ועונש רק בעולם הזה נקראין דינים לעשות דין ועונש חס וחלילה בעוברי רצונו. והנה הצדיק צריך לעסוק בעבודתו הקדושה להפך את הדינים בעולם הזה גם כן לרחמים. וזהו פירוש המשנה (שבועות י"ט ב) שבועות שתיים שהן ארבע כו', דעיקר כללות התורה הם שנים מצוות עשה ולא תעשה והכללות משניהם הוא הדביקות בבורא יתברך שמו על ידי מצותיו והדביקות נקרא בשם אכילה דמצינו במלאכים אצל אברהם נאמר בהם (בראשית יח, ה) ויאכלו, וקשה וכי שייך אכילה אצל המלאכים, אלא שזה קאי על הדביקות, דהיינו אברהם אבינו עליו השלום בקדושתו הגדולה היה מסדר לפניו השולחן הטהור בקדושה רבה ובדביקות גדול ודבקו המלאכים ונהנו מדביקות זה של אברהם אבינו עליו השלום שהוא דבר רוחני וזה היה אכילתם, ונמצא לפי זה אכילה נקרא דביקות וזה לעומת זה שגם אצל עבירה שייך דביקות כמו שנאמר (בראשית לד, ג) ותדבק נפשו בדינה כו', והדביקות הזאת נקרא גם כן בשם אכילה כמו שנאמר (משלי ל, כ) אכלה ומחתה פיה וזהו שבועות שתיים שהן כו' שאוכל ושלא אוכל, פירוש שבועות שאדם מושבע ועומד מהר סיני הם שתיים, דהיינו שאוכל הוא הדביקות הטוב שידבק בה האדם, ושלא אוכל הוא הדביקות הרע שירחק ממנה האדם והוסיפו חכמים עוד שתיים שאכלתי כו', דהנה העולמות העליונים נבראים במדת הדין כנ"ל והיינו האותיות למפרע על פי תשר"ק דכל דבר הישר הוא רחמים וההיפך הוא דין והעולם הזה הוא על פי א"ב הישר שהוא רחמים והצדיק צריך להפך מדת הדין לרחמים: וזהו שאכלתי, דהיינו לשעבר הרומז לתשר"ק לעשותו ישר על פי דבקותו ולהפכו לרחמים והרשעים מהפכין חלילה להיפך והוא שלא אכלתי והמשכיל יבין:

לרוקע הארץ על המים (תהלים קלו, ו). נראה, דהנה העולם נברא בארבע יסודות אש, רוח, מים ועפר, ויסוד העפר הוא דבר עב וחומר הממשיך את האדם לתאות הגופניות ולכן הוא קשה מאוד לפעמים לשבר כח התאוה על ידי שלא קדשו עצמם אביו ואמו בשעת תשמיש ויסוד העפר הוא גדול בו על ידי זה. וזהו דאמרינן בגמרא (ברכות לד ב) במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד, והוא לכאורה דבר זר שהצדיק דמעיקרא לא יהיה יכול לעמוד במחיצת אשר מעולם עבר ושנה ועשה תשובה, אלא מחמת שבעל תשובה קשה לו לפרוד מתאוות הגופניות על ידי שחומר עב ואף על פי כן הוא משבר עצמו בכל כחו את תאוותו ולכן שכרו הרבה מאוד אבל יסוד המים הוא ממשיך את האדם לעבודת הבורא יתברך שמו ונמצא זה חסד אל על האדם שמשבר כח תאוותו ומגביר יסוד המים על העפר וזהו לרוקע הארץ על המים, פירוש רוקע הוא לשון חיזוק כפירוש רש"י (בראשית א, ו) על יהי רקיע בתוך המים והיינו

לרוקע הארץ על המים, פירוש שברא הקב"ה יסוד העפר שהוא חזק יותר מיסוד המים שהוא ממשך את האדם לתאוות כנ"ל. כי לעולם חסדו, למען ישבר האדם את כח תאוותו אף שקשה עליו מאד ועל ידי זה חסדים גדולים באים לעולם:

ויסב חזקיהו פניו אל הקיר כו' (ישעיה לח, ב). כי בגמרא (ברכות ה ב) אמרו המתפלל צריך שלא יהיה דבר חוצץ בינו ובין הקיר ועוד אמרו (שם נה א) שלשה דברים מזכירין כו' ואחד מהן קיר נטוי, כי כשהולך אדם תחת הקיר נטוי בודקין אותו אם ראוי לנס שלא תפול הקיר עליו. ובגמרא הראשונה יש לדקדק בלשון הקיר בה"א הידוע ולמה לא אמר סתם בינו לבין קיר. אך על פי הגמרא שניה הוא מדויק שפיר והפירוש הוא כך, לפי שאדם קודם התפלה צריך לטהר מחשבותיו שיהיו בלי שום פיגול ולפשפש במעשיו אם חטא לעשות תשובה שלימה שתוכל התפלה לעלות בלי שום מסך המבדיל רק זכה וברורה בלי פיגול כלל, ובוודאי האדם המדקדק על עצמו להרהר בתשובה תמיד ולפשפש במעשיו כראוי וממילא הוא מטוהר ומנוקה מכל עון וחטא ומותר לו לילך תחת קיר נטוי, כי אף שיבדקו בו יצא זכאי, כי התשובה מועלת לכל ומגינה עליו: וזה הוא הפירוש המתפלל צריך שלא יהיה דבר חוצץ בינו ובין הקיר, פירושו הקיר הידוע, דהיינו קיר נטוי, פירוש שצריך לפשפש כל כך עד שלא יהא לו הקיר נטוי חציצה אף אם יעבור תחתיו ואז ילך להתפלל ובוודאי תהיה תפלתו זכה וברורה ותעשה פירות למעלה ושורש למטה, וזהו שנאמר בחזקיהו ויסב חזקיהו פניו אל הקיר, פירוש כדלעיל שפשפש במעשיו כל כך עד שלא תהיה הקיר הפסק בינו לבינו ואז היתה תפלתו זכה מאד וקל להבין

הוגעתם את ד' בדבריכם (מלאכי ב, יז). כי האדם צריך להיות מחשבותיו כל כך ברורים עד שכל הדברים שידבר שלא יהיו לריק ויגיעו עד כסא הכבוד ויעשו פרי וכל עבודת האדם צריך זאת להיות תמיד דבוק בו יתברך וכאשר ידבר איזה דיבור יהיה מחשבתו בזה הדיבור הכל לכבוד הבורא ברוך הוא ואף שידבר בצרכי העולם כוונתו יהיה לשמים. וזה הוא הפירוש בפסוק הוגעתם ה' בדבריכם, הפסוק מלמדינו שנהיה דברינו כל כך ברורים עד שיגיעו אל הבורא ברוך הוא. וזה פירוש הפסוק (קהלת א, ח) כל הדברים יגיעים לא יוכל איש לדבר, כי צריך לעבוד על זה המדרגה תמיד שייגיעו דבריו אל הבורא ברוך הוא ולא יסבור שכבר הוא במדרגה זו לפי שזה צריך עבודה תמידית ושפלות האדם הוא ההכנעה והעניויות וכשיסבור שכבר הוא במדרגה זו אם כן יש לו גאות, וכיון שיש לו גאות בוודאי אין לו מדרגה זו וזהו כל הדברים יגיעים, דהיינו הדברים שאתה סובר שכבר הגיעו אל ה' יתברך ברוך הוא בוודאי לא יכול איש לדבר, כי בוודאי אינו כך כיון שסובר כך כדלעיל וקל להבין

ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים (תהלים קיד, ח). נראה, כי יש שני צדיקים הצדיק האחד יש שממתיק דינים בעבודתו הקדושה שמהפך מדת הדין למדת הרחמים ועוד יש צדיק שאינו עושה שום פעולה לזה, אלא שמכח צדקתו הגדולה ממילא אין הדין יכול לשלוט כלל והחסדים גוברים בזכותו וזה הוא ההופכי כו', כי הדינים נקראים צור שהם קשים כמו האבן, והצדיק מהפך אותם לרחמים ואדרבה ממשך חסדים. וזהו ההופכי הצור, שהם הדינים להיות אגם מים, שהם מרומזין אל החסד חלמיש, הוא הצדיק היותר גדול וחזק כמו חלמיש הזה. למעינו כמו למענו מים, כלומר בשבילו לבד בלי שום פעולה, רק שזכותו מגין ובא השפע על ידו

שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבא (ישעיה נו, א) דאיתא בגמרא (ברכות ח א) כל העוסק בתורה ובגמילות חסדים ומתפלל עם הציבור כאלו פדאני לי ולבני כו'. ולכאורה הלא עסק התורה הכל בכלל, כי זה עיקר עסק התורה לשמה לשמור ולעשות ולקיים ולמה פרט את אלו גמילות חסדים ותפלה

עם הציבור ונראה לי דאיתא בגמרא (ע"ז יז ב) כל העוסק בתורה לבד דומה כמי שאין אלקי אלא בתורה וגמילות חסדים, ועוד איתא בפסוק (משלי יא, יז) גומל נפשו איש חסד, ויבואר הכל בסיגנון אחד, דהנה אנו מתפללין כרחם אב על בנים כו' (תהלים קג, יג), ולכאורה אין אנו מתפללין שירחם ד' עלינו רק כרחם אב בוודאי רחמי השם יתברך עלינו הם אין קץ אך נראה, דהנה הרחמים של הבורא ברוך הוא הם כאשר אנחנו הולכים בדרכיו ומתנהגים כשורה אזי הוא מעורר רחמים עלינו וחסד הוא לפנינו משורת הדין אף לאינו הגון כדכתיב (שמות לג, יט) וחנותי את אשר אחון, אף על פי שאינו הגון. וזה שאנו מתפללין שנהיה במדריגה זו שלא נצטרך לחסדים, רק שנתקן את מעשינו והוא מרחם עלינו על פי שורת הדין כן תרחם עלינו וזהו העוסק בתורה לבד כו', דעל ידי עסק התורה זוכה אדם לבא אל הדביקות ולהתעוררות רחמים ואם עוסק בתורה לבד, פירוש בלא דביקות כי אם שלומד תורה בודאי הוא מחמת מעשיו המקולקלין. וזהו דומה כמי שאין לו אלוה, כיון שאין לו דביקות בהבורא יתברך שמו אלא בתורה, וגמילות חסדים מלשון (עי' בראשית כא, ח) ויגמל יצחק, רצה לומר על ידי עסק התורה יגמול חסדים שלא יצטרך עוד אליהם וזהו גומל נפשו, פירוש שגומל נפשו מהתאוות הבהמיות ומרגיל עצמו בתורה ומצות שעל ידי זה יבא האדם אל הנפש השכליות והדביקות. איש חסד, לשון בעל כמו (רות א, ג) איש נעמי, דהיינו שהוא בעל ואדון להחסדים אבל הוא אינו צריך לחסדים. וזהו גם כן כל עוסק בתורה ובגמילות חסדים כנ"ל שעל ידי התורה הוא גומל החסדים שלא יצטרך אליהם: ומתפלל עם הציבור, דאיתא בגמרא (ברכות ו ב) כל הקובע מקום לתפילתו אלקי אברהם בעזרו, יש לומר הפירוש כך, דהנה הצדיק צריך להמשיך השם ברוך הוא וברוך שמו לעולם הזה שישרה עמנו וישפיע עלינו ואחר כך צריך להעלות את השכינה ולכן אנו אומרים בתפלת י"ח אלקי אברהם כו', כי מתחילה אנו צריכים לקשר עצמינו באבות שעל ידם יש כח בידינו להמשיך את הבורא כביכול אלינו בעולם הזה ואחר כך אנו אומרים הגדול כו', דהיינו המידות העליונים שאנו מדבקים עצמינו למעלה כדי להעלות השכינה. וזהו כל הקובע מקום לתפילתו, פירוש שרוצה לקבוע, דהיינו להמשיך השכינה הנקראת מקום לתפילתו. אלקי אברהם בעזרו, פירוש צריך לקשר עצמו תחילה באבות, והיינו מתפלל עם הציבור שמתפלל על צרכי הציבור שגורם להם השפעות כנ"ל. כאלו פדאני, דהיינו העלאת השכינה. ואת בני, שגורם להם השפעות. וזהו שמרו משפט, פירוש שמרו שלא יהיה כח בדינים לשלוט שיתעורר רחמים על פי מעשיכם הטובים ועשו צדקה, הוא השפעות שהם צדקה לעולם כי קרובה ישועתי, ישועה שלי הוא העלאת השכינה

על זאת יתפלל כל חסיד אליך לעת מצוא רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו (תהלים לב, ו) הנה מלת כל, הוא מיותר לכאורה גם אין מובן לעת מצוא, לפי פשוטו עד שדרשו חז"ל כדאיתא בגמרא (ברכות ח א), אמנם נראה לי, דהנה עולת חובה על הצדיק ומוטל עליו להתפלל תמיד על כללות ישראל להשפיע להם השפעות חסדים ורחמים וזהו מחמת שהצדיק עובד את השם יתברך מאהבה, ואהבה הוא האחדות ויחוד שמו הגדול וחפץ ה' בידו, כי השם יתברך חפץ תמיד ומתאוה לתפילתן של צדיקים שהם מיחדים שמו הגדול באהבה לכן ההשפעות נמשכין ויורדין על ידי הצדיק. וזהו שאנו אומרים בברכת קריאת שמע אהבה רבה אהבתנו כו', ואנו חותמין הבוחר בעמו ישראל באהבה, דהיינו על ידי אהבה בחר אותנו וחתימה הוא תוקף הדבר, כי תיכף ומיד באמירתנו הבוחר כו', מיד הם מסולקים ונסתמים פיות מסטינינו ומקטרגינו העומדים על תפילתנו, כי הדבר אשר נחתם בטבעת המלך אין להשיב חס וחלילה אין ברכתנו יוצא לבטלה, ומה החתימה היא האהבה, ואהבה בגימטריא אחד, שעל ידי האהבה הוא האחדות, אך פן ואולי עדיין אין זה אהבה שלימה לכן אנו אומרים אחר זה תיכף שמע ישראל, ליחד שמו הגדול במסירת הנפש למען תהיה אהבה שלימה ויחודא שלים ואהבה ואחד גימטריא כ"ו הוא הוי"ה ב"ה. והנה בהשם הוי"ה ברוך הוא יש ד' מדריגות ואחד מהם הוא מדרגות שם של מה, והשם הזה הוא השומר אמיתי

העליון של ישראל בגלותינו, כי אף במצרים היו גלוי וידוע השם הזה לישראל וכה אמר משה רבינו עליו השלום להקב"ה (שמות ג, יג) הנה אנכי בא אל בני ישראל כו' ואמרו לי מה שמו מה אמר אליהם, רצה לומר כשהם יאמרו לי מה שמו גם אנכי אומר אליהם שכדבריהם כן הוא שזה השם המשמר אותנו ברחמים. וזה שאמר יחזקאל הנביא (על יחזקאל א, כו) ואראה דמות כמראה אדם כו', כי אדם בגימטריא מה, ראיתי שהוא יושב על כסא רחמים לשמור אותנו ונמצא הצדיק על ידי אהבה ואחדות שלו צריך לעורר רחמים וחסדים על ידי המדרגה הזאת הנקראת מה, אך צריך עוד לזה שבמקום גדולתו צריך שתהא ענוותנותו, דהיינו מחמת שהצדיק עולה במדרגה כזו ופן חס וחלילה יגבה לבו קצת לאמר הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני לכן צריך לזה מדת ענוה וזהו פירוש (שיה"ש ז, ז) מה יפית ומה נעמת אהבה בתענוגים, רצה לומר מה יפית שהצדיק צריך ליפות את השם של מה לעוררו ברחמים. ומה נעמת, דהיינו מדת ענווה כמו שאמר משה רבינו עליו השלום (שמות טז, ז) ואנחנו מה, צריך הצדיק להנעים המדה הזאת להיותה נעים ומתוק לו המדה הזאת ועל ידי זה אהבה בתענוגים, דהיינו אהבה כזאת גורמת לישראל להיותם בתענוגים ורחמים גדולים וזהו נמי שאמר הנביא (ישעיה נה, ו) דרשו ה' בהמצאו, כי דרשו הוא לשון ציוי, דהיינו שבגלות המר הזה צריכין אנו לדרוש את ה' תמיד לעורר עלינו רחמים כמו שעשתה אמנו רבקה בהיותה לה צער עיבור ותלך לדרוש את ה' (בראשית כה, כב), כמו כן אנחנו בגלותינו בכל עת צריכין אנו להקדים לעורר רחמים. וצוה הנביא דרשו ה' בהמצאו, פירוש עד המצא המדרגה הזאת של השם הוי"ה ברוך הוא הצריכה לכם בגלותכם כנ"ל ועל ידי מה תמצאו המדרגה הזאת ומפרש קראוהו בהיותו קרוב, דהיינו על ידי אהבה שהיא אחדות וקרבות העולם התחתון לעליון על ידי זה תמצאו ועל דרך זה יבואר הפסוק הנזכר לעיל על זאת יתפלל כל חסיד כו', פירוש החסיד יתפלל אליך על כללות ישראל להשפיע להם רחמים וחסדים. ואמר לעת מצוא, דהיינו כשיגיע הצדיק לעת הזאת וממציא המדרגה הזאת שעל ידה ישפיע להם לישראל ופן מחמת זה יגבה לבו קצת כנ"ל לכן אמר רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, דהיינו שיכניס עצמו במדת ענווה, דהיינו שיחשוב מי יתן שעל ידי תפלתו יפעול רק לשטף מים רבים כו', הם הקליפות אליו לא יגיעו וממילא על ידי אהבה ואחדות של הצדיק ובהצטרף לזה מדת ענווה הוא מעורר רחמים גדולין וחסדים על ישראל אמן כן יהי רצון

רחש לבי דבר טוב כו' עד לשוני כו' (תהלים מה, ב) נראה לפי עניות דעתי לפרש כל הפסוקים הנזכרים לעיל בחדא מחתא ועל פיהם יבואר גם הפסוק הזה דהנה הצדיק הוא מתפלל תמיד על גלות השכינה וכוונתו תמיד במעשיו הקדושים ליחד קב"ה ושכינתיה ולבל תהיה להדינים וקליפות שום אחיזה בקדושה להבדיל בין הקודש ובין החול והנה השכינה נקראת דבר, כי הוא דיבור הוא תורה שבכתב ואמירה הוא תורה שבעל פה, ודיבור הוא לשון קשות ואמירה הוא רכה ורמז לזה (דברים יט, טו) על פי שנים עדים יקום דבר, ודרשו בגמרא (ב"ק עב) דבר ולא חצי דבר, רצה לומר שהצדיק יקום דבר שמקיים את השכינה שיהא דבר שלם ולא חצי דבר ובגלות המר הזה היא חצי וזה סוד פגימת הלבנה, והצדיק על ידי תפלותיו ומעשיו הקדושים מפריד ומפריש הקליפות לתהומא רבא שלא יהא להדינים והקליפות אחיזה בדבר היא השכינה רק שתהא בשלימות כולו טוב וזהו גם כן פירוש (ישעיה נח, יג - יד) ודבר דבר אז תתענג על ד', שמצוה הקב"ה להצדיק שידבר דיבורו הטוב ועל ידי דיבורו יעשה דבר שלם היא השכינה בשלימות כנ"ל אז תתענג השכינה על ה' על ידי שהצדיק מפריש ומפריד הקליפות מקדושה על ידי זה תתענג השכינה עם ד' הוא יחוד קב"ה ושכינתיה: וזהו גם כן מה יפית ומה נעמת (שיה"ש ז, ז), כשהצדיק מיפה את השכינה ומפריד הקליפות ומנעים וממתיק אותו בכולו טוב על ידי זה הוא גורם אהבה ואחדות כנ"ל ועל ידי זה הוא היחוד בתענוגים. וזהו גם כן (תהלים לב, ו) על זאת יתפלל כל חסיד אליך, כי זאת היא השכינה, דהיינו שהצדיק יתפלל על השכינה. רק לשטף מים רבים אליו לא יגיעו, פירוש שלא יגעו בהקדושה כלל ולא

יהא להם אחיזה בקדושה כלל וזהו גם כן (בראשית א, ד) וירא אלקים את האור כי טוב, אלקים הם הדינים ועינים להם ולא יראו כי חס וחלילה בעת שליטתם רחמנא ליצלן אינם מבחינים בין טוב לרע חס וחלילה והם כסומא בלא ראות, והצדיק מחמת האור שלו המאיר בתוכם להפכם לרחמים הם באים לראייה והוא גורם בהם חוש הראות וזהו וירא אלקים, הדינים באים לידי ראייה. את האור, כלומר בשביל האור של הצדיק המאיר בתוכם עד כי טוב, שנהפכין לרחמים וטוב על ישראל נצח אמן

זקני תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים דעתם מתיישבת עליהן (שבת קנב א). יש לומר הפירוש לפי מה שפרשתי אין צו אלא זירוז (תו"כ פר' צו פ"א), השורש שצריך האדם להיות תמיד בהכנעה גדולה אף שהוא במדרגות גדולות לא יחזיר עצמו אלא כמתחיל בעבודת הבורא יתברך שמו שהוא הזירוז שהוא תחילת עבודה המביאה לידי עבודת הבורא ברוך הוא יתברך שמו על דרך שאמר התנא (ע"ז כ ב) זריזות מביאה לידי נקיות עד לידי רוח הקודש, ונמצא הזירוז היא התחלה וצריך המוכיח המצוה בטוב על ישראל עיקר לצוות להם שלא יחזיקו עצמם לעולם רק במדרגת זירוז. וזהו אין צו אלא זירוז מיד ולדורות, רצה לומר אף אחר שיהיה לך כל המדרגות אף על פי כן לעולם לא תחזיק עצמך אלא כמתחיל בעבודה, עיין בחיבורי על סדר הפרשיות בפרשת תצוה באריכות שם תמצא מרגוע לנפשך: וזה הכוונה גם כן דחכם הוא נקרא הממולא בכל החכמות שבעולם ותלמוד חכם הוא הלומד אצל החכם כמו תלמוד לחכם ולכן אמרו זקני תלמידי חכמים, פירוש מי שמחזיק עצמו לתלמוד אפילו בזקנותו דהיינו הוא מוכנע גדול שאפילו בעת זקנותו שאז פסק כח היצר הרע בודאי הוא יותר במעלות ומדות טובות מבחרותו ואף על פי כן מחזיק עצמו לתלמיד ונמצא כל זמן שמזקינן דעתן מתיישבת עליהן: וזהו פירוש (ברכות סד א) תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, פירוש אותם חכמים המחזיקים עצמם לתלמידים והם מוכרחים תמיד להתגבר בעבודתו בכל פעם יותר הם מרבים שלום בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה וגורמים ברכות והשפעות לעולם התחתון. וזה שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ז, כג) אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, פירוש נתיישבתי בדעתי שעיקר השורש שאחכים הוא על ידי שהיא רחוקה ממני פירוש שאהיה במדרגה זו כאלו לא נגעתי בתורה כלל ואז אחכמה בודאי, שזה עיקר גדול לאדם שישכיל ויבין בדעתו לו אלף שנים יחיה לא ישיג עיקר שורש חכמות אלקות שהוא דבר שהוא אין לו סוף ולא ערך וכל מה שיתגבר אדם בעבודתו יתברך שמו ויתעלה בכל פעם יבין אז יותר שאינו מבין והוא רחוק מאוד מהחכמה העליונה, והשם ברחמיו וחסדיו המרובים יעזרנו להבין ולהשכיל על כל הנזכר לעיל באמת אמן כן יהי רצון:

ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט, יח). דאיתא בזוהר הקדוש (ח"א לח ב) דהנשמה יש לה לבוש דק שהיא מתלבשת בגן עדן והיא דוגמת אברי הגוף, והנשמה היא חושקת תמיד לאהוב את השם יתברך ברוך הוא, רק הגוף שהוא חומר עב הוא המונע אותו, וצוה השם יתברך ואהבת לרעך, השם יתברך נקרא רעך, כמו (משלי כז, י) רעך ורעי אביך כו'. כמוך, פירוש כמו הנשמה שהיא כמוך דוגמתך באבריך וכמו שהיא אוהבת אותו באהבה שלימה כמו כן אתה הגוף תסכים עמה ותאהוב את השם יתברך באמת

שירו לה' שיר חדש תהלתו בקהל חסידים (תהלים קמט, א): יש להשיב כהלכה לאותן שאינם יודעים האין נענה אדם בתפלה בהתפללו על חולה והוא נתרפא הרי הוא כמו השתנות חלילה אצל הבורא הפשוט האמיתי: אך הענין הוא באמת מפי עליון לא תצא הרעות, רק האדם הוא מקושר בכל העולמות ומחמת חטא הוא נפסק מהקשר עליון ונופל בענין חולי רע רחמנא ליצלן ואחר שבא הצדיק ומתפלל הוא מקשר את האדם הזה בשרשו כבתחילה ולכן נקראת תפלה, כי תפילה הוא מלשון התקשרות כמו (בראשית ל, ח) נפתולי כו', ונמצא ממילא מתרפא ולפעמים אין מועילו תפלה חלילה, כי יש עליו קטרוג חלילה ואז

צריך לקשרו בעולם הגדול הנקרא תהלה, כי תהלה הוא מלשון (ע' איוב מא, י) ואחריו תהל אור כו', כי שם הוא רק אור גדול ואין כח בדין לקטרג שם והוא רחמים גמורים ושם נמתק הכל: ולכך נקראים שירי דוד מלכנו תהלים שיכולין לפעול על ידם הכל ואין שטן ואין פגע רע: וזהו שירו לה' כו' תהלתו בקהל חסידים, פירוש ענין התהלה הוא ביד החסידים המתחסדים עם קונם

אקוה שמך כי טוב נגד חסידך (תהלים נב, יא). נראה, דהנה הצדיק כל עבודתו ומעשיו הוא מעלה אותם למעלה למעלה להשם הוי"ה ברוך הוא. וזה שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת א, ט) אין כל חדש תחת השמש, פירוש שצריך האדם להתגבר בעבודתו יתברך כשהוא עושה איזה עובדא או מחדש חידושין דאורייתא צריך לראות שלא תהא נשאר למטה תחת השמש, רק להעלותם למעלה מן השמש אל השם ברוך הוא וזהו (בראשית א, ט) יקוו המים מתחת כו' ותראה היבשה ויהי כן, ולכאורה יש להבין מה רבותא השמיענו הכתוב שהיה כן היפלא מה' דבר אך לפי דברינו הפירוש עולה כך שכל זה עשה השם יתברך ברוך הוא כדי שיעשה אחר כך הצדיק דוגמות הדבר הזה: והיינו יקוו המים דהתורה נקראת מים וצוה השם יתברך ברוך הוא שיקוו ויכנסו התורה אל מקום אחד, רצה לומר אל האחדות העליון ועל ידי זה ותראה היבשה, רצה לומר כי ביבשה יהיה נראה הדבר הזה אם התורה נקווה בשרשה, דהיינו שיהיו השפעות גדולות על ידי התורה או העוסק במצוה ההוא ואז ידעו כי היא השלימה מכל מום ועלתה מעלה וגם ותראה היבשה שהבריות יהיו נראין יפין מכח העובדות ההם: ויהי כן, פירוש שזה היה כמו דבר הבטחה מהשם הטוב להצדיק שגם הוא יהיה יכול לפעול כן, וזהו אקוה מלשון ויקוו, שמך, פירוש כמו אל שמך שאני מכניס כל מעשיי אל שמך כנ"ל פירוש כי על ידי זה בא טובה וברכה לעולם זה הדבר הוא טוב לפני חסידך:

או יאמר אקוה שמך כו'. דהשם הוי"ה ברוך הוא במספר קטן הוא גימטריא טוב, והחסיד האמיתי כל השתוקקותו הוא למלאות שמו הגדול וזה כל עבודתו אבל הצדיקים שאינם במדריגה זו אזי עבודתו בקטנות שהוא מספר קטן של השם: וזה שאמר דוד המלך עליו השלום אקוה שמך כי טוב, אפילו כשהוא בקטנות גימטריא טוב אבל הוא נגד חסידך, פירוש זה הוא התנגדות לחסידים שרוצים דוקא לעבוד אותו בגדלות:

למה הצדיקים דומים לפני השכינה כנר לפני אבוקה (פסחים ח א). יש לומר הפירוש על פי שאנו רואים בחושינו בהתקרבות נר לפני אבוקה אז הנר מתכבה, ולהבין החקירה הזאת מאיזה סיבה באמת כך הוא שהנר תתכבה לפני אבוקה, יש לומר מחמת שכל דבר נמשך לשרשו ואבוקה היא אור גדול ובהגיע הנר לפניו אז נמשך לשרשה ולכן נסתלק האור אל השורש: וזה פירוש למה הצדיקים דומין כו', פירוש באיזה הבחינה הם דומים ובאים לפני השכינה. כנר לפני כו', דהיינו שכל מעשיהם ועבודתם הם מתלהבים בלהב גדול למשוך אל שרשם היא השכינה והבן

כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריק כו' (ירמיה ב, ב). נראה לי, דהנה מדרך בני אדם המתחילים בעבודתו יתברך שמו בתחילתו הוא סובר שכל עובדא טובה שעושה מצוה או עסק התורה וכיוצא בזה הוא עושה בזה חסד להבורא שעובד אותו ומחזיק טובה לעצמו כאלו עשה חסד גדול עם הבורא חלילה, אבל כשבא אל עבודת הבורא בשלימות אז הוא מבין באמת שאין הבורא צריך למעשיו ולא התחיל בעבודתו עדיין כלום וכאלו אינו עושה כלל כך הוא נחשב בעיניו ואינו מצפה לתשלום שכר מחמת שלפי הבנתו ודעתו אין מגיע לו כלל ומוסר נפשו לעבודתו יתברך שמו כדבר הפקר: וממילא מובן זכרתי לך, רצה לומר שהשם יתברך ברוך הוא ברוב רחמיו הגדולים זוכר לאדם גם המעשים שעשה בנערותו אף על פי שסבר שעשה

חסד עם הבורא אף על פי כן הוא מקבל ממנו. וזהו זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך, פירוש האהבה הכוללות, כלומר אחר שתקנת עצמך לכתך אחרי במדבר לעבדני במדריגת מדבר, דהיינו כהפקר במסירת נפשך וכל זה אני זוכר לך

גמרא (ברכות ג ב) כינור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד כו'. נראה, דהנה מטה הוא לשון זיווג שהצדיק הוא מזווג ומייחד העולמות בעבודתו ומעשיו הקדושים, ודוד המלך עליו השלום היה בו מעלה יתירה שמרוב דבקותו היה מזמר מאליו בשירות ותשבחות וזהו כינור היה כו' למעלה ממטתו כיון שהגיע חצות לילה, שהשכינה נקראת חצות לילה כדאיתא בזוהר הקדוש (ח"א צב ב) וכיון שהגיע להיחוד השכינה רוח צפונית מנשבת בו רצה לומר רוח הקודש שהיה צפון עמו היה מנשב בו בכח, דהיינו בדביקות והתלהבות והיה מנגן מאליו על דרך שפרשתי (תהלים מז, ז) זמרו אלקינו ולא נאמר לאלקינו, שצריך הצדיק להתקדש ברוב קדושתו עד שתהא השכינה מזמרת מתוך גרונו וזהו והיה מנגן מאליו. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום (תהלים מט, ה) אטה למשל אזני, פירוש התורה נקראת משל הקדמוני (עי' שמואל א' כד, יד), וצריך האדם להטות אזנו להבין תוכן הדברים של התורה הקדושה ולא ידמה חלילה שהוא רק סיפורי דברים כדאיתא (זוה"ק ח"ג קמט ב) תיפח רוחם האומרים שהתורה היא סיפורי דברים אפתח בכינור חידתי, פירוש וגם זאת אפעל בעבודתי באמת שעל ידי הכנור כנ"ל, דהיינו בשירות ותשבחות אני פותח על ידם עוד עולם גדול שהוא למעלה ממדרגה הזאת והוא הנקרא חידתי: כי חידה הוא דבר היותר גדול מדבר שיכול לשמוע באזנים והבין:

בשרתי צדק בקהל רב כו' (תהלים מ, י). דהנה כתיב (שם פה, יד) צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו פירוש מי שרוצה לשום פעמיו לדרך האמת לילך בדרכי ה' צריך לעשות צדקה וצדקתו מועלת לעורר על ידי זה צדקה העליונה כדאיתא (עי' ספרי עקב פ' מט) הדבק במדותיו מה הוא רחום כו' מה הוא חנון כו', והיינו על ידי שמחזיק במדה זו הוא מעורר את המדה ההוא בעולם העליון, כי הכל תלוי בהתעוררות דלתתא ועל ידי שהוא נותן צדקה למטה גורם שהקב"ה נותן צדקה לכל ישראל. וזהו (דברים טז, כ) צדק צדק תרדוף, פירוש כשאתה נותן צדקה תהא כוונתך שצדק זה ירדוף הצדק העליון לעוררו: והנה הצדקה הזאת שאדם נותן אינו אלא כגומל חסד לפי שעה, כי בוודאי בלתי אפשרי להעשיר אותו שנותן, אבל צדקה שהקב"ה נותן הוא מעשורת לו לזרעו. וזהו (תהלים קג, יז) וחסד ה' מעולם ועד עולם על יריאיו, כלומר בשביל יריאיו הנותנים צדקה הם מעוררים חסדים על כל העולמות, כי כל העולמות עליונים צריכין לחסדים. וצדקתו לבני בנים, כנ"ל שהצדקה של השם יתברך ברוך הוא הוא לבני בנים וזהו בשרתי צדק בקהל רב, פירוש על ידי צדקה שלי אני מבשר צדקה בקהל רב שאני מעורר שהקב"ה יתן צדקה לכל ישראל הפסוק מקצר וכולל שני צדקות כאחד

או יאמר בשרתי צדק בקהל רב הנה שפתי לא אכלא. דהצדיק הוא מרגיל את לשונו ודיבורו לדבר תמיד דברים טובים שהוא אומר לכל אדם שצריך לאיזה הצטרפות מזון או בני או בריאות הגוף הוא מבשר אותו שיהיו לו כך כמו שרוצה ואחר כך בינו לבין עצמו הוא מתפלל להבורא ברוך הוא על הדבר שיקום כן. וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום בשרתי צדק בקהל רב, אמת שאני מבשר טוב לעמך ישראל ואף על פי כן אני מתפלל עליהם גם כן. והנה שפתי לא אכלא, שאני מתפלל לפניך שכדברי כן יקום ד' אתה ידעת האמת שכך כוונתי בדיבורי שאחר כך אתפלל לפניך

או יאמר בשרתי צדק כו'. דהנה הקדושה נקראת צדק והאדם הצדיק הדורש ברבים דברים קדושים ולפעמים יש ברבים ההוא בני אדם שאינם מהוגנים והם מגשמים את הקדושה אל ימנע עצמם בשביל

זה, כי הוא אינו יודע מה בלבו של חבירו וזהו שאמר דוד המלך עליו השלום בשרתי צדק בקהל רב, שאני מבשר הצדק שהוא הקדושה בקהל רב, כלומר בכל מיני קהל ואף על פי שיכול להיות שיש בניהם בני אדם שאינם מהוגנים אף על פי כן שפתי לא אכלא, כי ד' אתה ידעת את לב אדם אבל אני אינו יודע ולכן שפתי לא אכלא

שאו מנחה ובואו לחצרותינו (תהלים צו, ח). נראה לי, דהנה האדם המתחיל בעבודתו יתברך שמו אי אפשר שיבא תיכף לעבודה השלימה מחמת חטאיו שחטא וקלקל בהם והם המעכבים אותו לעלות במעלות קדושים וצריך לעשות כנגד מה שקלקל חבילות מצות ועובדות כשרות כדי שיעלה גם החטאים לעשותם זכיות רמז לזה מנחת סוטה הבאה מן השעורים שזה היה חלק לסטרא אחרא כדאיתא בזוהר (עי' ח"ג צו א) וצוה השם יתברך ברוך הוא להביא מנחת העומר גם כן מן השעורים זה לעומת זה בכדי להעלות השפלות של מנחת סוטה שיש לסטרא אחרא אחיזה גם כן אל הקדושה: וזהו (שיה"ש א, ד) משכני אחרין נרוצה, פירוש שלמה המלך עליו השלום היה מרמז בדבריו כאלו השפלות והחטאים של אדם הם המדברים בעצמם עם האדם. משכני, כלומר הביאני אל הקדושה ואף על פי שהביאני המלך חדריו, פירוש השם יתברך ברוב רחמיו וחסדיו מביא אותם אל חדריו הם העולמות עליונים, כי אלולי שה' בעוזרו אינו יכול לו, אף על פי כן נגילה ונשמחה בך, יהי' לי גילה ושמחה כאלו אתה פעלת דבר זה בעצמך. וזהו שאו מנחה, פירוש שתשאו ותעלו את השפלות למעלה לעשותם זכיות כרמז המנחה כנ"ל ובואו לחצרותינו, היינו העולמות העליונים השתחוו לה' כו', דאיתא (אבות פ"ה מ"ה) עומדים צפופים ומשתחוים רווחים, זה היה למען לא ישמע אחד דברי חבירו שמתודה על חטאיו ונמצא הודיו והחטאים המה נקרא השתחוואת ומלמד אותנו הכתוב להתוודות בדרך הזה שאנחנו בטוחים בחמלתו יתברך שמו שירחם עלינו וימחול לנו על חטאתינו ולא בעצבות שמפרש את חטאיו ומעורר דינים על עצמו כי אם בבטחון גדול כמאמר הכתוב (משלי כח, יג) ומודה ועוזב ירוחם

לסוסתי ברכבי פרעה דמיתין רעיתי (שיה"ש א, ט) היות גבי פרעה שינה ברוך הוא את הסדר דרך הסוסים מושכין כו' וכאן הקרון מושך כו' (מכילתא פר' בשלח פ"ה) וזהו לסוסתי, כמו הסוסים ברכבי פרעה היו בהיפך הטבע כן דמיתין רעיתי, זאת אומרת כנסת ישראל להשם יתברך כן דמיתין, כי הצדיקים עושין כן שהקב"ה גוזר גזירה והצדיק מבטל, והצדיק גוזר והשם יתברך מקיים נמצא העולם מתנהג לפי רצון הצדיק

שחורה אני ונאווה (שיה"ש א, ה) נראה לי דרוח הקודש הוא מרמז על מעשי הצדיקים והנהגתם הקדושה היות שהצדיק יש לו ב' בחינות א', מה שמשגיח על עצמו תמיד על כל פסיעה ופסיעה ועל כל דבור ודבור שלא יהא בהם שום נדנוד חטא ורואה תמיד שמעשיו אינם מתוקנים ומתוודה תמיד שחטא: וב', שלפעמים הוא גם כן מתפאר עצמו במעשיו הטובים כדי להכניס יראה בלב השומעים להחזיק לבם ביראת ה' יותר: וזהו רמז להצדיק שלפעמים שחורה אני ופעמים נאווה בנות ירושלים, המה המדות של הירא שלם שהם מסבבים ומקיפים את הצדיק כאפרכיא המוקפת את הכרך וזו היא כאהלי קדר כיריעות שלמה, פירוש שלפעמים הוא דומה כאהלי קדר המשחירים עצמם וכן הוא בהכנעתו בוידוי וחרטה על עונותיו, ולפעמים הוא דומה כיריעות שלמה, דהיינו ריעות המקדש בהתפארו במעשיו הטובים ורוממות עבודתו אל תראוני שאני שחרחורת ששזפתי השמש (שם, ו): דהנה יש בני אדם השומעים דברי צדיק בשעה שמוכיח עצמו ומבייש עצמו ברבים לאמר שחטא וסוברים שבאמת חטא איזה חטא ועון מחמת כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו (סוכה נב א) ולזה אמר אל תראוני שאני שחרחורת ששזפתי השמש, פירוש אל תאמרו שהשחרות שבי מחמת הבהירות וגודל הקדושה ומחמת זה יצרי גדול לא כן הוא, רק

בני אמי נחרו בי, דכתיב (דברים יג, ז) כי יסיתך אחיך בן אמך, ומקשה הגמרא (קידושין פב) וכי בן אם מסית כו' כנ"ל דהאם רמז לנקבות, ורמז הכתוב בזה דעל ידי חטאת בני אדם החוטאים הם גורמים בחטאתם שעל ידם בא איזה הרהור בלב הצדיק גם כן וזהו כי יסיתך אחיך ועל ידי מה מפרש על ידי שהוא בן אמך, רמז לחטאין וכנ"ל וזהו בני אמי נחרו בי ומובן ועוד אפשר שזה גורם שנכשלתי מחמת שמוני נוטרה את הכרמים כו' דהנה דרשו חז"ל (הוריות יב) על פסוק (ויקרא ד, כב) אשר נשיא כו', אשרי הדור שהנשיא יחטא, יש לומר הפירוש, דהנה הצדיק שהוא תמיד בקדושה עליונה בלתי אפשר לו להתדבק עם בני אדם לעוררם בתשובה שלימה ולהעלות את מעשיהם אבל הצדיק המוצא עצמו באיזה חטא והוא מתחרט ומוכיח עצמו על קיצור בעבודתו יתברך שמו אז גם כן מעורר לב אחרים בתשובה ואחר כך בעלותו בקדושה הוא מעלה גם כן כל ישראל עמו וזהו (ברכות לא א) רבי עקיבא כשהיה מתפלל בציבור היה מקצר ועולה, רצה לומר כשרצה להתפלל עם הצבור, דהיינו שיעלה גם הציבור עמו. היה מקצר, פירוש היה יורד ממדרגתו ומוכיח עצמו שמקצר בעבודתו יתברך שמו. ועולה, פירוש ואחר כך היה עולה להקדושה העליונה. וזהו שדרשו חז"ל אשרי הדור שהנשיא יחטא, דהיינו שהוא תועלת להם שיעלה גם אותם עמו אל הקדושה וזהו שמוני נוטרה את הכרמים, פירוש על ידי זה ששמוני השם יתברך ברוך הוא שאהיה נוטר את כרמו, כי כרם ה' צבאות בית ישראל להעלותם אל הקדושה, זה גרמה לי שכרמי שלי לא נטרתי וירדתי מקדושתו כדי להעלות אותם עמי אל הקדושה העליונה

אם לא תדעי לך היפה בנשים כו' (שיה"ש א, ח). פירוש כנסת ישראל מתפללת בעד ישראל ואומרת להקב"ה אם לא תדעי כו', דהנה כשישראל מתנהגין כשורה בכל עסקיהם, דהיינו בעניני הגשמיות ומשא ומתן באמונה אז זה נוח לפניו יתברך ומסתכל במעשיהם, אבל אם חס וחלילה אין מתנהגין כשורה אין רואה במעשיהם ומסתלק ידיעתו מן המעשים הללו, ונשים רמז לגשמיות שהוא לשון נקבה ועל זה אומרת כנסת ישראל אם לא תדעי לך היפה בנשים, דהיינו אם אין מעשה הגשמיות נוחין בעיניך צאי לך בעקבי הצאן, פירוש הסתכלי בעקבי הצאן דהיינו הרקנים שבהם מלאים מצות כרמון ורעי את גדיותך על משכנות הרועים, כלומר תן דעתך על הצדיקים הקטנים המחוברים ומקורבים אל הצדיקים הגדולים, וגדיותך לשון גדי הרך לשון קטנות. על משכנות הרועים, הצדיקים השלימים

כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו, כג). לכאורה הוה ליה למכתב כי מצוה נר כמו בסיפא דקרא ותורה אור: אך הענין הוא, דאדם הרוצה לעשות מצוה בשלימות צריך מתחילה לקדש עצמו להיותו שלם במדותיו כמו הגאון והקנאה והשנאה והכעס וכדומיהן בכל המדות, אז לפי שלימות המדות שבו כן יהיה ערך המצוה בשלימות ובלתי אפשרי שתהיה המצוה שלימה מכל סוג כי אם שיהיה שלם בכל מדותיו. וזו שאמרו חז"ל (אבות פ"ד מ"ב) שכר מצוה מצוה, דהנה אמרו ז"ל (שבת קד א) הבא לטהר מסייעין אותנו, והפירוש הוא הבא לטהר, דהיינו שמתקן את מדותיו כראוי מסייעין אותנו, עיקר הסיוע שיזכה לעשות המצוה בשלימות, והמדות המה נקראים שכר מצוה שעל ידם אדם זוכה למצוה וזהו שכר מצוה, המה המדות הגורמים לעשות מצוה מה בא על ידם ומפרש מצוה, שהקב"ה מזמן לידו מצוה לעשותה כיון שהוא מוכן במדותיו וכנ"ל הבא לטהר מסייעין אותנו וזהו (דברים י, יב) מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה, דהנה אנחנו צריכין לדבק עצמנו במדותיו יתברך שמו. ולכאורה איך שייך יראה אצל הבורא ברוך הוא שנהיה אנחנו מדבקין במדת יראתו והלא הוא שלם בכל מדותיו ואיך מצינו אצלו יתברך יראה. אך הענין הוא, דאנחנו בני אדם אנו בעלי חסרונות וכל דבר הנחסר לאחד שואל מחבירו ולא כן הבורא ברוך הוא שהוא שלם במדותיו ואין שייך בו שום שאלה כי אם היראה של אדם שזה חפצו יתברך שמו שיראה האדם מפניו ומקבל השם יתברך ברוך הוא את היראה מהאדם בדרך שאלה דהדרא בעיניה ומחזיר לאדם היראה

וגם שכרה הוא המצוה שיעשה בשלימות בהזדמן השם יתברך לידו מיד לעשותה ונמצא הכל נכון שמצינו יראה אצל הבורא גם שאלה שניהם כאחד. וממילא מובן פירושו מה ה' שואל מעמך כי אם ליראה, דיראה הוא אצל הבורא בדרך שאלה והיראה היא גם כן אחת מהמדות הטובים הצריך למצות, כי מצוה בלא דחילו לא פרכת לעילא (תיקו"ז ת. י, כה ב), וזה שכרו שהשם יתברך מחזיר לו יראתו וגם מזמן לו מצוה לעשותה בשלימות כנ"ל שכר מצוה מצוה וזהו כי נר מצוה, שמתחילה צריך להיות נר דולק, דהיינו שיתקן מדותיו ועל ידי זה מזדכך נשמתו נר ד' נשמת אדם, ואחר כך זוכה למצוה שיעשנה בשלימות. ותורה אור, רצה לומר שהתורה הוא היפך זה שעל ידי התורה יזכה לאור גדול שישפיע עליו השם יתברך ברוך הוא. וזהו (תהלים א, ב) כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו כו', ורש"י ז"ל פירש שמתחילה נקרא תורת ה' ואחר כך נעשית תורתו עיין שם ולפי דברינו יבואר היטב תוכן הדברים דהעיקר הוא המדות שעל ידם יזכה האדם לתורת ה' ומצותיו לעשותם בשלימות ואילולו שיתקן מדותיו ובצירוף לזה היראה שהיא גם כן אחת מהמדות אין תורה ומצות נעשין בשלימות. וממילא יובן פירוש כי תורת ה' חפצו, רצה לומר כשיחפוץ האדם שיזכה לתורת ה', דהיינו לשם ה' לעשותה בשלימות ובתורתו יהגה יומם ולילה, צריך מתחילה להגות יומם ולילה בתורתו הם המדות שלו שהם אינם כתובים בתורה כי אם שהם תורתו של אדם על ידם יבא ויזכה לתורת ה' וזהו (ישעיה ס, א) קומי אורי כי בא אורך, הקב"ה אומר לישראל אז תקום את אורי, היינו תורת, כי בא אורך, פירוש אחר אשר תקנת את אורך, היינו מדותיך שהם תורת האדם כנ"ל:

או יאמר קומי אורי כו'. על דרך שאמרו חז"ל (שמו"ר לו, ג) שאמר הקב"ה נרך בידי ונרי בידך אם אתה משמר את נרי אני משמר את נרך כו', וזהו קומי אורי, פירוש ראה שתעמול בתורה להקימה על קיומה, כי בא אורך, כלומר כי כבר יש לך אורך שהיא הנשמה ותרויח עוד בזה וכבוד ד' עליך זרח, שעל ידי שתקים את אורי ישוב האור עליך ויזרח לך אור גדול והנה הצדיקים ההולכים בתורת ה' לשמה ובהקדימם לתקן מדותיהם בטבע כנ"ל הכח בידם להשפיע טובות הרבה לעולם וכולם יתברכו מברכות פיהם הקדושים. וזהו (תהלים יט, ב) השמים מספרים כבוד אל כו', כי ידוע למה נקרא שמם שמים, אש ומים (חגיגה יב א), דהנה האדם צריך לעבוד לו יתברך ולתקן את הד' יסודות שבו הם אש, רוח, מים, עפר והנה יסוד העפר הוא קל לאדם לתקן יותר מהשאר דתיקון יסוד העפר הוא שיחשוב שפלותו תמיד איך הוא יסודו מעפר וסופו לעפר ועל ידי זה יכנע לבבו מאד, אך לפעמים יש בני אדם שהם מחשבים שהם שפלים כעפר וכמחשבותם כן הוא באמת שהם כמו עפר שאין בהם שום לחלוחית יראה והם גוש עפר ואין זה מתקן מדותיו ויסודותיו וזה הוא המהרס יסודו אך ורק שמתחילה צריך לעמול בתורת ד' לשמה ולקיים מצותיו בשלימות ואחר כך יהיה כעפר לבל יתגאה לבנו בעבודתו ולכן אנו מתפללין ונפשי כעפר לכל תהיה, וסומכין לזה תיכוף פתח לבי בתורתך, וזה הוא ב' דברים בסוגר אחד, דהיינו שצריך שיהא לבו פתוח בתורה ושיהא מוחזק בצדקתו ואף על פי כן יבין שהוא כעפר וזהו שאמר הלל הזקן עליו השלום (סוכה נג א) אם אני כאן כו', רצה לומר אם אני שאני שפל מאד באין ערך כאן וזכיתי לשמוח בשמחת הכל כאן ממילא מן המוכן הוא לכל להיות כאן לשמוח בד' נמצא שכלל שניהם כאחד שהבין שהוא צדיק שאמר אם אני כאן, והבין שהוא שפל מאד באמרו הכל כאן, להורות שהכל מוכנים יותר למדרגה הזאת יותר ממנו מחמת שהיה שפל בדעתו. נחזור לענינינו, שיסוד העפר הוא קל להחזיק בו גם יסוד הרוח, כי רוח בני אדם העולה הוא למעלה, כי כך הוא הטבע ועיקר היסוד אש הוא החמימות והזריזות במצות ה'. ויסוד המים הוא התורה לשמה, וכשיזכה האדם לתקן הב' יסודות אלו שהם אש ומים, דהיינו זריזות וחמימות ביראת ד' וגם בתורה הקדושה המה מספרים כבוד אל, הם מאירים לכבוד אל הם העולמות העליונים ומעשה ידיו מגיד הרקיע, מעשה ידיו הם ההשפעות שהם מעשי ידיו של הקב"ה. מגיד לשון המשכה.

הרקיע, רצה לומר הצדיק הזה שעושה מעשים דקים רוחניים במחשבותיו ודבקותיו הוא ממשיך את ההשפעות לעולם רקיע הוא מלשון (במדבר יז, ג) ריקועי פחים, והצדיק הזה הוא מוחזק בצדקותיו שלא ימוט לעולם ולא יפסוק לעולם מהדביקות ומהאש החמימות והתלהבות שבו וזהו (אבות פ"ה מ"ה) ולא כבו הגשמים אש של עצי המערכה, פירוש הצדיק הזה שהוא מעריך עצמו במערכת אש לדבק עצמו בעץ החיים היא התורה הקדושה עץ חיים היא למחזיקים בה (משלי ג, יח), בלתי אפשרי שיכבה את האש שבו שום גשמיות שבעולם שלא ימוט לעולם מסיבות הגשמיות שבעולם, והשם הטוב יזכנו להיותינו דבקים בעץ החיים במערכה גדולה של אש והתלהבות באהבתו יתברך שמו עד עולם אמן כן יהי רצון

הפך ים ליבשה בנהר יעברו ברגל (תהלים סו, ו). נראה על פי דאיתא בגמרא בחולין דף ז' רבי פנחס בן יאיר הוה קאזיל לפדיון שבויים פגע ביה בגינאי נהרא חלוק לי מימך כו' חלוק ליה נמי להאי כו' להאי כו', אמר רב יוסף כמה נפש גברא ממשא כו', אלא כמשה כו' ולכאורה מהיכן מוכח דנפיש גברא ממשא ודילמא משום דלא היה צריך משה רבינו עליו השלום לקרוע הים אלא חדא זימנא: ואך דהענין הוא דאבות סימן לבנים: והפירוש הוא כך שכל דבר ודבר בתחילתו לפעול איזה נס הוא קשה מאד אבל כיון שכבר נעשה פעם אחת כבר יכולים הצדיקים שיהיו אחר כך לעשות כזאת אפילו כמה פעמים כיון שנפתח השער והפירוש בגמרא הוא כך כמה נפיש גברא, כלומר מהיכן בא לו זה שהיה יכול לפעול דבר גדול כזה. ומפרש ממשא ושתין רבבן שהם פתחו השער והיה זה יכול לפעול דאלו התם חדא זימנא, פירוש אף שלא היה התם כי אם חדא זימנא היה ר' פנחס יכול לפעול הכא תלתא זימני. והפסוק ממילא מובן הפך ים ליבשה, פירוש משה רבינו עליו השלום הפך פעם אחת ים ליבשה ופעל במעשיו הקדושים שבנהר יעברו ברגל שר' פנחס בן יאיר עבר ברגל תלתא זימני עם הטייעי' וכו', ולכן מתורץ הדקדוק שפתח בלשון יחיד ומסיים בלשון רבים וגם שפתח בעבר וסיים בעתיד:

או יאמר על דרך שפרשתי ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים (שמות יד, כט). דהנה ישראל בשעת קריעת ים סוף ראו נפלאותיו יתברך שמו ורוממותו וגדולתו ויש צדיקים שהולכים תמיד בדביקות ולבם תמיד ברוממות אל ובגדולתו אף שלא בשעת קריעת ים סוף שגם ביבשה רואין נפלאותיו איך הם עד אין קץ וערך בכל דבר ודבר הנמצא בעולם: וזהו הפירוש ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים, פירוש שביבשה הלכו בזה הרוממות אל כמו בים וזהו הפך ים ליבשה, שהצדיק הנסים והנפלאות הנראין בים, הוא רואה ביבשה לאשר הולך תמיד ברוממות אל וגדולתו יתברך שמו

איזה היא מחלוקת שהיא לשם שמים זו מחלוקת הלל ושמאי ושאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח ועדתו (אבות פ"ה מ"ז) לכאורה הוה לו לומר מחלוקת קרח ועדתו עם משה כמו במחלוקת שלשם שמים נאמר מחלוקת הלל ושמאי. אך הענין, דהנה עינינו רואות כמה בעלי מחלוקת העומדים על הצדיקים ודוברים על הצדיק בגאווה ובוז ומי יודע להבחין אם כוונתם כדי לקנתר ולבזות צדיקי אמת אם כוונתם לשמים כאשר יגידו בפיהם כמה בני אדם שכוונתם לשמים וגם לומדי תורה נמצאים במחלוקת זו באומרם כוונתם לשמים אך בזאת יבחנו אם אמת אתם שכוונתם לשמים, דהיינו אם אנו רואים שחבורתם שלימה כולם כאיש אחד חברים בכל אופנים אזי בודאי כוונתם שלימה לשמים כי כן הוא הדרך של הצדיקים גמורים ואמיתים שנפשם קשורה זה בזה באהבה רבה וחביבות ואוהב את חבריו יותר מגופו ולא יקנא איש באחיו בראותו גדולות חבריו ישמח נפשו ויגל בלבבו ויצפה עוד לגדולתו שיתגדל ויתנשא יותר ויותר אבל אם אנו רואים בני אדם בעלי מחלוקת שאין להם התחברות רק להמחלוקת יבערו כולם כאחד אבל בשאר התחברות לבביהם פרודות וחלוקות ולא יוכל אחד לראות בגדולת חבריו ויתאוה תאוה להיקום אשר ברגליהם זה ממנו וגדולת חבריו יהי לו זה האות שאש

התבערה המצה ומריבה אשר תבער בעדתם יחד שכם אחד, אין זה כי אם רע לב וזדון לבם השיאם קנאת איש מרעהו לדבר על הצדיקים עובדי ד' באמת וזהו שאמר התנא ואיזה מחלוקת שאינה לשם שמים זו מחלוקת קרח ועדתו, רצה לומר שהם היו ר"ן איש והתאוו כל אחד כהונה גדולה כפירוש רש"י ז"ל ונמצא גם ביניהם היה לבם פרודות וחלוקות, רק נגד משה רבינו היו כולם כאחד בעצה רעה לחלוק עליו: וזהו קרח ועדתו, רמז כנ"ל שהיו לב קרח ועדתו נפרדות זה מזה, אבל צדיקים לבביהם דבוקות זה בזה וכל מעשיהם לשם שמים וקל להבין

נועם אלימלך הוספות אגרת הקודש

קדוש יאמר לו כל הכתוב בו ובהם נזכה לחיים בירושלים

הנה בהיותי פה ק"ק לזענסק מצאתי ראיתי רא' אחת שהיא כשתים והם הכתב והמכתב שנאמרו ונשנו על האגרת'י' הצד השווה שבהם שאלו ואלו דברי אלקים חיים, המכתב הראשון תשובה כהלכה על גוף הכתב מה ששאל כענין איש אחד להרבני החסיד מוהר"ר אלעזר והוא בן איש אלקי הנזכר מטה על דבר קטטות ומריבות שנתעורר על הרב האי הגאון איש האלקי קדוש יאמר לו אב"ד דק"ק זעלחוב נ"י להשיב לו מה ששמע מאביו נ"י על דברי קטטות הנ"ל והשיב לו על פי ציווי אביו: והמכתב השני על דברי תוכחת מגולה שנכתב להרבני החרף החסיד שלשת היוחסין מוהר"ר זכריה מענדיל נ"י ותוכן הדברים הנאמרים במכתב השני היו להוכיח את מוריניו זכריה מענדיל הנ"ל על דבר שהיה מתנהג בחסידות וסיגוף וענה את עצמו בעיניו וסיגופים ועל ידי זה נפל על ערש דוי והשיב לו הרבני מוהר"ר זכריה מענדיל הנ"ל על פי ציווית הרב החסיד איש אלקי מוהר"ר אלימלך נ"י אשר איתן מושבו בק"ק לזענסק ומצודתו ואור תורתו זורח מסוף העולם ועד סופו ואין אני כמסהיד עליו כי מה אני להיות משנה למלך ושם האיש אלימלך כבר יצא בעולם ואין אני יכול להבין מעשיו וקדושתו ופעולתו אפילו כטיפה מן הים אך אהבה מגלגלת השורה ובקראי במכתבים ההם ואשתומם כשעה חדא ואמרת'י מתלא הדין אם לא חזית האר' אנא חזא מרבעתיה (עי' תרגו"ש למגילת אסתר), אז אמרת'י אם לא באתי כדי אם לשמוע את דבר ד' מהמכתבים הנ"ל דיים וקרית'י ושנית'י בה' פעמים וכל כך חביבין עלי דברי הרב הנ"ל שטעמתי בהם טעם מן שהוריד ד' לנו מן השמים ומתוך כותלי מכתבן ניכר שרוח אלקים דיבר בו שדבריו חיים וראיתי תועלת המכתבים הנ"ל עד אין קץ למי שיש בו נשמת רוח חיים ולקח גם הוא מעץ החיים וחי לעולם חיים הנצחיים שכתב בהם מידת טובת שיקנה אדם לבוא בהם למדריגות גדולות וגם הם שוים לכל נפש שיש בהם מוסרים רבים והנהגות טובים להכנע לבבו ליראת ד' ולהיות לנו בגלות המר הזה בין העמים קיום עד שירחם ד' עלינו ויקבץ נדחנו מבין העמים ואזרת'י כגבור חלצי וחרגתי מתנים להוציא לאור הדברים הנ"ל שהם מעט הכמות ורב האיכות וחשתי ולא התמהמהתי וזה שמו אשר יקראו לו בשם אגרת הקודש קדוש יאמר לו כל הכתוב ובהם נזכה לחיים בירושלים

גי"ק הגיעני ושם נאמר לשאול את פי הקודש אדוני אבי ומורי נ"י ויזרח לנצח

נידון המחלוקת שנתעורר בעוונותינו הרבים על הרב האי גאון החסיד המפורסם האב"ד דק"ק זעלחוב נ"י שאלתי את אאמ"ו נ"י והשיב לי בזה הלשון מה זה חידוש אצליכם כבר היה לעולמים דברים כאלו: מצינו אברהם אבינו ע"ה שהפיל אותו נמרוד לכבשן אש ויצא בשלום וכשבא לארץ ישראל נתהווה רעב בארץ ואמרו יושבי מקום ההוא מחמת שזה המין בא אצלינו אירע לנו מקרה זה והלך למצרים כדי להשקיט הדבר לבל יתפשט ביניהם ואלולי זאת לא היה הולך למצרים שלא אמר לו השם יתברך כי אם

לך אל ארץ כנען וזה היה מעשרה ניסיונות שנתנסה והנה לכאורה מה זה ניסיון שהלך למצרים שהוא כמעט נגד ציווי השם יתברך אלא צריך לומר כנ"ל והנה תמוה מאד וכי אפשר שלא שמעו יושבי ארץ כנען מגודל הנס שנתרחש לו באור כשדים הלא בבל קרוב הוא לארץ ישראל: שנית בבואו למצרים לקח פרעה את אשתו וינגע ד' את בית פרעה ופירש נמצא שנעשה לו גם כן נס גדול, ואחר כך לקח אבימלך את אשתו והנה תרי תמיהות מדכר דכירא אינשא ובוודאי נשמע בית אבימלך מזה הנס כי קרוב זה אל זה היה כדכתיב (שמות יג, יז) ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא, ובפרט כי דרך המלכים להודיע זה אל זה דברי חידושים ובפרט ניסים גדולים כזה אשר לא היה מיום הוסדה הארץ וזה מצאנו ראינו שנמרוד לא נענש כי אם אחר כמה שנים אחר המעשה של מצרים, גם פרעה לא נענש מיד ועיקר עונשו היה בצאת ישראל ממצרים בעשר מכות כאשר מצינו בספרים, ומה שלקה פרעה מיד בקחתו את שרה זה לא היה כי אם למען מנוע אותו בל יגע חס וחלילה, וגם אבימלך לא נענש מיד רק בעצר עצר ד' בעד כל רחם זה היה גם כן כדי שלא יאמרו מאבימלך נתעברה שרה כי היו עצורים הזכרים והנקבות למען דעת כל עמי הארץ כי לא יצא מהם זרע כי עצר היו מכל צד, והרשעים אלו מהם נתחרטו אחר המעשה ומהם עמדו במרדם כמו נמרוד אף שראה גודל הנס ואף אחר כך כשנשבה לוט כונתו היה על אברהם אבינו ע"ה כמבואר, ומה לכם להשיב על כל הקושיות והתמיהות הללו הנ"ל:

אמנם אמינא לכם אנא וכך הוא האמת כשהצדיק עובד ה' מיראה ומאהבה, ואהבה מביאה אותו כמעט לשגעון כמו שנאמר (משלי ה, יט) באהבתה תשגה תמיד, כמו שמצינו בדהע"ה (שמואל ב' ו, יד) ודוד מפזז ומכרכר בכל עוז, והצדיק הוא הולך תמיד ממדריגה למדריגה בכל יום ויום, וקב"ה מחדש עליו חסדים בכל יום ויום בין למעלה בין למטה לפי מדרגתו, ואין הקב"ה מחדש עליו חסדים כי אם על ידי ניסיון והטעם בדבר הוא מחמת הקיטרוג כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב וכו' (קהלת ז, כ) ומוצא המקטרג איזה עילה בהצדיק הנ"ל ועולה ומקטרג הגם שהשם יתברך ברוך הוא מוחל לו כי דרך הצדיק שמהרהר בתשובה תיכוף ומתחרט ומדקדק על עצמו כחוט השערה ובוודאי עשה תשובה והיאך יכול המקטרג להשטין עליו, אך מחמת שהמקטרג עומד למעלה ואומר שאין עושה אלא כדי להשתבח ולהתפאר בעיני בני אדם ואולם אם יעמדו עליו בני אדם לבלבל אותו לא יהיה יוכל לעמוד בנסיון והוא ראייה שחטא, ומחמת זה הקב"ה מנסה אותו להראות שעומד בנסיון ועל ידי זה השם יתברך מביא להצדיק למדריגה גדולה יותר בכל פעם וזה דאמרינן בגמרא (ברכות לד ב) במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורים כו', וזה כמו זר נחשב שהצדיק מתחילה שלא חטא לא יוכל לעמוד במחיצת הבעל תשובה שעבר ושנה ועשה תשובה באחרונה ויהיה מחיצתו לפניו מהצדיק הזה הנ"ל אלא כן הוא כוונת הגמרא על הצדיק אשר עובד ד' באהבה ומדקדק על עצמו ועושה תשובה בכל רגע והקב"ה מושך עליו חסדים על ידי ניסיונות למען הביא אותו למדריגה גדולה, ובמקום הצדיק הזה שהוא בעל תשובה כנ"ל אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד, היינו הצדיקים שאינם מרגישיין בחטא קל לעשות תשובה בכל רגע אין יכולים לעמוד שם מחמת שאין עושה תשובה על עבירות קלות אין ראוי לבא לידי ניסיון מחמת הקטרוג שיש לו בו אחיזה והנסיון הזה שמנסה אותו השם יתברך רובא דרובא הוא על ידי בני אדם רעים כי מגלגלין חוב על ידי חייב כמאמר חז"ל (שבת לב א), וכמאמר הכתוב (הושע יד, י) וצדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם, והפירוש הוא כך כמו דאמרינן בגמרא (מכות י ב) כאשר יאמר משל הקדמוני והאלקים אנה לידו, זה הרג שוגג וזה הרג מזיד והקב"ה מזמן אותם לפונדק אחד כו', וזה הצדיק עשה איזה עבירה ושגג ועשה תשובה ואף על פי כן צריך כפרה על ידי ניסיון כנ"ל וזה עשה עבירה במזיד ולא עשה תשובה הקב"ה מביאם לפונדק אחד, דהיינו שמביא ניסיון לצדיק הזה על ידי זה שלא עשה תשובה ועשה עבירה במזיד. זה נהרג, שהרגו את עצמו. וזה הצדיק גולה, דהיינו יסורים וצער נחשב לו גלות, ומה שאין הקב"ה מענש את החייב מיד למען

צדיקים ילכו בם כו', ולמען סמות עיני רשעים, ומה שנענשים אחר כך כמו שנענשו נמרוד וחביריו הוא מחמת שהעונש בא מאיליו ששקר אין לו רגלים והרע הורג את עצמו וכל זמן שהקב"ה יכול להצילו באיזה זכות מציל אותו, ואחר כל הנסיונות נסה השם יתברך לאברהם אבינו עליו השלום לעקוד את בנו כדי לעמוד זכותו ואפרו צבור על גבי המזבח לדורי דורות, כן יזכו כל עובדי השם אשר יש להם מתנגדים ועומדים עליהם בשקרים ודברי ריבות ועינינו רואות צדקתם אשר נענים בתפילתם כמו בדורות ראשונים נזכה שאנחנו נאכל פירותיהם וזכותם יעמד לנו ואפשר שנמצא איזה גדול הדור גדול בתורה וגדול ביחוס והוא גם כן מתקוטט ואפשר מחמת שעשה איזה חטא ושכח לעשות תשובה או חטאת נעורים שצריך לזה תשובה גדולה והכנעה גדולה ומי לנו גדול מדוד המלך עליו השלום היה מתפלל תמיד על חטאת נעורים כאמור חטאת נעורי כו' (תהלים כה, ז), ומה לי לעשות שההכרח מביא אותי לידי דברים אלו כדי להצדיק את הצדיק דמעיקרא על ידי תשובות אדוני אמ"ו נ"י: ושאלתי אאומ"ו נ"י שיאמר לי מפני מה משנים הנוסחאות שבתפילה והשיב לי כך הלא הבית יוסף ז"ל שהוא ראש לכל הפוסקים הוא ז"ל מביא אלו הנוסחאות ואחר כך בא הרמ"א ז"ל שהוא גם כן ראש לכל הפוסקים איזן וחיקר כל התיקונים על מכונם בפני כללות ישראל וראה בנוסחא זו שהוא אור גדול ואין העולם כדאי להשתמש בו והעמיד לנו נוסחא אשכנזית שהוא דבר השובה לכל נפש כערכנו אבל לפני הצדיקים אלו אשר רחצו מצואתם ומדקדקים על עצם כחוט השערה וודאי לא היה כוונתו ז"ל עליהם לבטל אותם מלהתפלל נוסחא זו שכתב הבית יוסף ואלו דברי אלקים חיים: ואם תקשה לך הלא יש כמה אנשים שאינם במדריגה זו כאשר כתבתי ואף על פי כן מתפללים נוסחא זו ומתחברים לחסידים עליונים וגם הם נקראים בשם חסידים הנני אומר לך הנה מצינו בשירת הים שכתוב (שמות יד, לא) ויאמינו בד' ובמשה עבדו, ומה לנו מזה שישראל האמינו במשה, הגם שהשם יתברך הבטיח למשה וגם בך יאמינו לעולם, מה לו למשה רבינו מזה וכי רצונו היה שיאמינו ישראל בו הלא לא היה חפץ רק שיאמינו בד': אמנם התורה הקדושה השמיענו בזה דבר גדול והוכרחו על כרחם להאמין במשה: דהנה כוונת המקום הי' שהוציאנו ממצרים שנקבל התורה והוכרחו לצרוף כצרוף הכסף מזוקק שבעתים ולכך הי' כל אלו המאורעות קריעת ים סוף ושאר כל הניסים, ומשה רבינו עליו השלום היה מקדש עצמו עד שבא למדריגת הנבואה ועלה למרום והוריד התורה לישראל: והנה כל ישראל לא הי' יכולים: בוודאי שיהיו כולם במדריגה זו של משה ושיקבלו התורה על פי מדריגת הנבואה: אך מחמת שהאמינו במשה והתקשרו בו והוא היה משפיע עליהם רוח קדושה והיה כאלו הם גם כן במדריגה זו ועל ידי זה יכלו כולם לקבל התורה על ידי אחדותם והתקשרותם במשה והנמשל מובן מאליו: ומי שאינו מאמין לדברי אני אומר לו כך מתחלה ישוב על חטאת נעוריו ויתבודד בעצמו וישים אל לבו כמה פעמים הלבין איזה אדם אף אחד מבני ביתו וכמה פעמים אמר שקר אף בדברי הבאי ושאר דברים אשר הם מבוארים בספרי היראה ולעשות עליהם תשובה גדולה וחרטה גדולה: והגאון עולה על כולם: ושמעתי פעם אחד פירוש על פסוק מפי אמ"ו נ"י ולא ידעתי אם מדיליה אמר זאת או בשם איזה ספר דכתיב (תהלים מה, יב) ויתאו המלך יפיין, ומקודם כתיב (שם, יא) ושכחי עמך ובית אביך: והפירוש הוא כך כשתשכח עמך ובית אביך ויחוסך וגאותך מי את אז ויתאו המלך מלכו של עולם את יפיין: וידקדק על עצמו כחוט השערה לקיים הכל כמבואר בפוסקים ובפרט בשולחן ערוך אורח חיים ובספרי מוסר אשר עודנה חיים בגן עדן: אחר כך יתפלל נוסחא זו של הבית יוסף ז"ל ובוודאי יטעום בה טעם ולא יהיה יכול להתאפק מלהתפלל נוסחא זו אף שיהיו מתקוטטים עמו לא יחוש ויסבול הכל: וכך אמר אמ"ו נ"י אם תרצו להשגיח בדברי אלו תראו שדברי כנים ואמיתים: ומי שיש לו עוד ספיקות וקושיות על עובדי השם יתברך אני נותן לו עצה שישב בבדידות ויפשפש במעשיו כמבואר לעיל אף שלא ביארתי אפס קצהו מחמת שקצרה היריעה מהכיל אתן לו עוד עצה שיתחיל ללמוד תורה לשמה

בכל אופנים בלי פניה ויקום בחצות לילה תמיד לבכות על עונותיו אשר עשה מנעוריו עד היום במר נפש וילמוד תורה לשמה והתורה יזכיר לו כל עונותיו ותסמר שערות בשרו והתורה תלמדנו לעשות תשובה: ועבירה שהיה כמצחק בעיניו יעמוד גדולה בעיניו ותסמר מפחד בשרו ואז יתרצו לו כל הספיקות ושב ורפא לו ויראה מעלות הצדיקים העובדים את ד' באמת: אהובי אחי אל תשגיח על דברים קרים האלו מקראום אשר בין לילה היה ובין לילה אבד ועיני ראו אשר כמה יצאו מהעולם שלא בזמנם בעוונותינו הרבים מחמת המחלוקת כאלו וחבי כמעט רגע ותראה נפלאות מחמת שהשקר אין לו רגלים וצדיק באמונתו יחיה ורק שתשגיח היטיב בדברי למען לא תהיה מכת שמסמים עיניהם חס וחלילה אהובי אחי אלו הייתי רוצה לכתוב הכל מה שאאמ"ו נ"י אומר על הצדיקים אלו קצרה היריעה מהכל, שכך אמר מה שאתה רואה אותם הצדיקים עובדות שלהם בנגלה הוא כטיפה מן הים נגד הפנימיות שלהם קיצר הדבר שמשמרים את עצמם שלא לצאת חוץ שלא יעמדו במקום הטינופת מחמת גודל מחשבות קדושות שלהם, וכתבי האר"י זלה"ה הם אצלם כמפתח ופותחים בהם מעיינות החכמה ויחודים גדולים ואף שמדברים עם בני אדם מחשבתם תמיד ברוממות אל ובשאר יחודים, וכשלומדים הגמרא הקדושה ממש אש אוכלת אותם מגודל אהבה וקדושה ונפתח להם מעיינות החכמה הן בנגלה והן בנסתר, וכך אמר אאמ"ו נ"י ששמע מרבו ז"ל ואמר האיש כזה המזכיר התנא ואין רואה אותו הוא תמיה גדולה עליו, וגם הצדיקים אין עוברים חצות לילה בשינה כי אם מעט בשנה איזה לילות קצרים, ותמיד הם מתאוננים על גלות וצרות ישראל עם כללות השכינה ומתפללים עליהם תמיד במסירות נפשם באמת ובתמים, ומי יוכל להעלות על הכתב שאר הדברים אשר שמעתי מאאמ"ו נ"י, אהה על המבוכה זאת ראה עם מי מתקוטטים אהה על נפשינו בודאי אלולי זאת אין כל אומה ולשון הי' יכולים לשלוט בנו מחמת גודל התפילות שלהם במחשבות קדושות איעצך ברח אל מקומך ועשה תשובה שלימה אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו איזובי קיר ואל תבלבל מחשבתך בדברים אלו כי זה קיצור נפש, וכך אמר אאמ"ו נ"י היחודים אשר הם עושים קודם אכילתם ותשובות שקודם אכילתם הלוואי שנהיו אנחנו עושים זאת בעת התפלה, ותוכל להתבונן בשכלך הזך תכליתן האיך מגעת וזו בחול ובשבת אף פשוטי בני אדם כערכי יכולים להבין הקדושה שבהם, וסיפר לי אאמ"ו נ"י שיש ביניהם צדיקים שאין יכולים לנגן ואף על פי כן קולם ערב ומתוק, יותר מצוף ודבש בעת תפלתם ובודאי אין זה פשוט גודל חידוש הזה: והייתי רוצה לגלה לך כמה חידושים שסיפר אאמ"ו נ"י מהצדיקים רק ששמעתי פירוש על פסוק אחד מכבוד אאמ"ו נ"י ובשביל זה מנעתי את עצמי וכך אמר אאמ"ו נ"י פירוש על פסוק (תהלים קמה, ד) דור לדור ישבח מעשיך, כי איתא בגמרא (עי' קידושין עב ב) עד שלא שקעה שמש של עלי זרחה שמש של שמואל עד שלא שקעה שמש של רבי כו', כי אין הדור ריק מן הצדיקים בכל דור ודור רק שאין מאמינים רק מי שיש לו נשמה קדושה ולא טנפה בעבירות הגם שמביאין להם ראייה מן הצדיקים ומדורות הקדמונים אומרים בזה הלשון אנו מאמינים בחכמים קדמונים שהיה להם מדריגת רוח הקדוש אבל עתה בדור הזה בלתי אפשר להיות זאת, וכן בכל דור ודור אומרים כך כמו שמצינו בשאול המלך עליו השלום כידוע אהובי אחי יהי לבך בטוח כי גם בימי הקדוש האר"י ז"ל היו גם כן מתקוטטין עמו וזהו פירוש הפסוק דור לדור ישבח מעשיך, רצה לומר דור שהוא עתה מודים בעצמם שהדורות שהיו לפניו הי' להם מדריגת וזהו ישבח מעשיך, שמשבחים ומודים שגדולים מעשה ד' שנותן לצדיקים אבל לא בדור הזה, וזהו פירוש הגמרא (חולין ז ב) גדולים הצדיקים במיתתם יותר מבחייהם, כי בחייהם היו מתקוטטים עמהם ואחר מיתתם כולם מודים ומשבחים אותו שהיה לו מדריגות הנ"ל, ובשביל זה מנעתי את עצמי מלהודיע כל הנ"ל כתבתי מה ששמעתי מפי אאמ"ו נ"י ותמכתי יתדותי עליו שבודאי אם היו נותנים לו כל חללי דעלמא לא היה מוציא דבר שקר מפיו ואין דבר אחד מדבריו יוצאין לבטלה, וכך אמר לי אבי שבקל כל

אדם יכול לבא למדריגה זאת רק שיהא למדן בגמרא עם פירוש רש"י על כל פנים אף אם אין מפולפל כל כך ואם הוא מפולפל יותר טוב ורבים שתו ולא ישתו מחמת שאוחזין החבל בשני ראשין שפורשין עצמם מהעולם בשביל אהבת עולם ורודפין אחר הכבוד והממון חביב עליהן יותר מגופן ונשמתן וזה מבלבל אותן מכל מחשבות טהורות ואין מועילין בזה כלום כי בודאי למי שהשם יתברך רוצה בעשרו ממילא בא לו העשירות בלי עמל וגם הכבוד אף שמראים בעצמם ענוה גדולה זה הכל בשביל הכבוד שהוא במקום מרה ובמקום חיותם ממש, ואי אפשר להעלות הכל על הכתב רק החכם ומי שרוצה ד' לקרב אותו יבין בשכלו. ושמעתי מגדול אחד שאמר זה היצר הרע של עבודה זרה אנשי כנסת הגדולה הרגו אותו (יומא ט ט ב), זהו תמיה גדולה האין אפשר להרוג המלאך שהוא גוף נקי זך ורוחני אלא רק שהעבירו מאומנתו ראשונה אם כן מה הוא אומנתו עתה הלא כל מלאך נברא לאיזה שליחות אלא שנותנין לו אומנות הממון לבלבל בני אדם ברדיפת ממון ועושר שזהו קרוב לעבודה זרה בעוונותינו הרבים רק צריך להיות וותרן בממון כמו שמצינו ביעקב אבינו עליו השלום שהיה וותרן בממונו ונתן חומש מכל כמו שנאמר (בראשית כח, כב) וכל אשר כו' עשר אעשרנו לך, ואף על פי כן הקפיד על פכים קטנים ששכח (חולין צא א), וזהו חכמה גדולה אף שהדברים אינן כפשוטן אבל הפשוט גם כן אמת וזהו צריך סיוע גדולה והוא עיקר בעבודת השם יתברך העובדים באמת ואם תרצה לשאול מה זאת אהבה ביניהם שממש מניחין ממון על זה כדי לראות זה את זה ויש להם געגועין גדולים זה על זה וששים ושמחים בהם יותר מבאביהם, אני אומר לך מה ששמעתי פירוש על פסוק מאאמ"ו נ"י ואף שאיני זוכר כל כך על בוריו אף על פי כן כמדומה לי שתנוח נפשך בזה וזהו (ישעי' נו, ג) אל יאמר בן הנכר הבדל יבדילני ה' מעל עמו, ודקדק על הלשון שכפל הבדל כו' ואמר חקירה אחת להבין מפני מה יש שני צדיקין השוין במעשיהם הקדושים ומחבבין זה את זה עד מאד ולעומת זה יש ב' רשעים שעושים מעשים רעים רעה של זה כרעה של זה זה מוסר ממון כו' וזה גם כן וזה מוסר את זה וזה את זה למה אין אוהבין זה את זה, והשיב על הצדיקים לא קשה מידי ואמשול לך משל כשיש שני עבדים אצל מלך וכל זמן שהעבדים עובדים את המלך באמת ובתמים ובאהבה גדולה ושלימה מצפה תמיד שיהא המלך בשמחה ובתענוגים גדולים ולא יהיה לו צער משום אדם וכאשר רואה שאיזה אדם משמח המלך ומביאו לתענוג אוהב מאד לאיש הזה ואם היה יכול ליתן לאיש ההוא כל חללי דעלמא היה נותן לו עבור שמשמח את המלך וזהו בלתי אפשר שיהא אהבת העבד במלך שלימה כי אם בהפריד והפריש עצמו מכל וכל מן העולם הזה ועניו בעיניו וכלא נחשב יהיה כמו שאמר משה רבינו ע"ה (שמות טז, ז) ואנחנו מה, ואילולי זאת שהוא במדריגה זאת לא היה לו שמחה כל כך מתענוגי המלך משמחתו ומחמת שמחשב במחשבתו להיות לו לעצמו גם כן תענוגים ושמחה ועושה בשביל תענוג שלו אין אהבה שלימה למלך וכשהוא במדריגה זאת להיות כל מחשבתו על המלך לבדו הוא נחשב בעיניו לכלום כנ"ל וכשרואה איש אחד משמח את המלך אוהב אותו וחביב עליו יותר מגופו מחמת שהוא בעיניו כלא נחשב וכל מה שעושה למלך קטן בעיניו כאלו אינו עושה כלום וחבירו גם כן סובר כך ומחמת זה אוהבים זה לזה עד אין קץ ותכלית: ושני הרשעים השונאים זה את זה הוא מחמת שאין אדם עובר עבירה אלא אם כן יצר הרע בוער בו וכל אדם יצרו תקפו לחטוא ויצר הרע מסמא את עיניו וסובר לפעמים שעושה מצוה אבל כשרואה חבירו עובר עבירה זו בעצמה שעושה הוא נבזה בעיניו כי על עצמו ניסמית עיניו ולא על חבירו וכשחבירו עושה עבירה רואה את שפלותו: וזהו פירוש הפסוק ואל יאמר בן הנכר, שנתנכרו מעשיו לאבינו שבשמים הבדל יבדילני מעל עמו הן מצדיקים והן מרשעים אני נבדל והיינו כפלי הבדלות, כי מהצדיק בודאי הוא נבדל שאין לו שמחה מזה שהצדיק משמח אלקים ומהרשע אני נבדל גם כן ושונא אותו בראותו שעובר עבירה כי רואה בשפלותו כנ"ל ובמעשיו הרעים: אל יאמר כן כי אין לך דבר שעומד בפני התשובה והקב"ה מקבלו: ואם תרצה לומר אם הצדיקים שונאי בצע

מדוע לוקחים ממון מבני אדם אף אם היה נותנים להם כל היום: אהובי אחי יש לי בזה כמה טעמים כמוסים אשר אי אפשר להעלותם על הכתב: אך הפשוט הוא גם כן אמת שמעולם אין מניחים ממון בקופסא ולא לן אצלם אף לינה אחת הממון רק מוציאים אותם לצורך עניי ישראל ולצורך בתולת ישראל להשיאם כי אין מצוה גדולה מזאת כעת אשר בעוונותינו הרבים נגזר גזירה בגבולינו כידוע ואמ"ו נ"י אמר שהגזירה הזאת בודאי לא היה כח בידם לגזור כי אם מחמת הקטטות שהיה על הצדיקים והדפיסו אגרת מכוערים ואף בעת ששולחים אגרת ההם אהובי אחי מנע עצמך מלהסתכל בו כי כך אמר אמ"ו נ"י מי שמסתכל בו ומשמח בו לא יזכה לראות בנחמות ציון ושמחת לויתן ובחופת הצדיקים או שנותנין ממון לפדיון שבויים ומחזיקים לומדי תורה שאין משגיחין עליהם אחרים להחזיקם כמבואר בספר חסידים שנכון לעשות כך, וזה פירוש הפסוק (משלי יא, כא) יד ליד לא ינקה רע, רצה לומר כשלוקח מיד ונותן ליד אחר עושה טובה לזה שלוקח ממנו שהרע המקטרג עליו למעלה לא ינקה אותו מנכסיו מלשון (פסחים כב ב) פלוני יצא נקי מנכסיו, כל זה כתבתי בקצור נמרץ, ותקח אזני שמץ מדברי אמ"ו נ"י ואין פי יכול לדבר את כל ונוכחת דברי אמ"ו נ"י בפרט להעלות על הכתב, ואם יחפוץ וישתוקק לבו הטהור דברי פי קדשו פי חכם חן ישיב פעמי מרכבותיו לכאן ויערב נא שיחו ואמריו הנעימים מנופת צוף וכל טעם

ה"ק אלעזר במהור"ר אלימלך נרו יאיר כאור הבהיר בשחקים

גי"ק הגיעני והנה מה שמחשב אהובי דודי שמרוב הסיגופים נחליתי, האמת יורה דרכו וסהדי בשחק שאינו כך שמעולם לא עשיתי סיגופים כאלו כלל ומקוואות לפעמים היה לי בעת הצורך כשהייתי בריא וחזק היטב אבל כשהרגשתי בעצמי שום רפיון כח לא הייתי הולך במקוה כלל: ומ"ש אהובי דודי שאני פורש עצמי מדרכי אבותי הקדושים, לא ידענא פירוש הדברים אדרבה אני הולך בעקבי החסידים הקדושים אנשי השם מופתי הדור אשר בזכותם אנו קיימין בגלות המר והנמחר הזה: והנה אהובי דודי אם ארצה לבאר היטב פרטי מעשיהם הטובים והנהגותיהם הקדושים תקצר היריעה מהכיל. והנה אספר לאדוני דודי קצת מעלת הנהגותיהם הקדושים בדרך כלל וזה אינו אלא כטיפה מן הים בראש כל מחשבותיהם תמיד להשלים רצון הבורא יתברך שמו בלבב שלם ולעבדו באמת בלי שום תערובת הנאת עצמם כלל ובלי שום גיאנות והתרוממות אדם כלל ברצון השם יתברך ברוך הוא והם תמיד עוסקים בתורת השם לשמה ללמוד על מנת לקיים גם כוונתם בלמודם לזכך ולטהר עצמם ומחשבותם כדי שיוכלו להתפלל בלי שום מחשבה זרה כלל ועל ידי זה תפלתם עולה בכוונה גדולה מאד גם כוונתם בלמודם למען טהר עצמם ומחשבותם שלא יבא להם שום הרהור ביום כדי שלא יבואו ליד טומאת קרי בלילה חלילה: כשלומדין הגמרא הם מלבישין עצמם פחד ורעדה ואימה ויראה גדולה מהשם יתברך ברוך הוא ותורתם מאירה בפניהם: כשמזכירין שם התנא או שאר בעלי השמועה מציירים בשכלם כאלו התנא ההוא עומד בפניהם חי אם שורש אורו ממרכבה העליונה כדרך שמבואר בירושלמי (שבת פ"א ה"ב) שצריך לצייר לעצמו הבעל השמועה כשמזכירין אותו, ועל ידי זה נופל עליהם פחד ויראה גדולה מהשם יתברך עד אין קץ ותכלית ואהבת התורה ואורה בוער בהם בלי הפסק כשהולכין מלימודם כזה נעשים להם ניסים ונפלאות כמו בדורות הראשונים ומרפאים חלואים וממשיכים השפעות על כל ישראל: והם הנקראים עיני העדה המשגיחים תמיד הצטרכות העדה ומתחננים להם כל צרכם הן לנפש והן לגוף בקיצור הם מקדשים עצמם כל כך עד שנתבטל מהם כח התאוה הגשמי ואין להם שום תאוה וחמדה לשום תענוג עולם הזה ומידי דברי במדה הזאת זכור אזכרנו לטובה לפני אהובי דודי מה ששמעתי פעם אחת מגדול אחד שבהם פירש על פסוק אחד (ויקרא כו, ג) אם בחוקותי תלכו, וכתוב (שם, ד) ונתתי גשמיכם בעתם, פירש רש"י ז"ל בלילי שבתות, פירוש כי אדם צריך לקשר עצמו כל כך במחשבותיו הטהורים תמיד

בעבודת השם יתברך ברוך הוא עד שמגיע למדריגה זו שיתבטל החמדה מגופו כל עיקר ולא יהיה לו שום תאוה לתענוגי העולם הזה הן אל אכילה ושתייה ומשגל והן שאר תענוגי האדם כמו הכבוד וכדומה לו אך כשהוא במדריגה זו אין יכול לקיים מצות עונה האמורה בתורה המוטלת על אדם בחיוב ותירץ לזה שהשם הטוב ברחמיו הגדולים מרחם על האדם כזה שהוא במדריגה זו ויתן לו בעת הצורך הגמור כח גשמי ותאוה לזמן ההוא בלבד כדי שיהיה יכול לקיים המצוה ואחר כך חוזר למדריגתו הראשונה אשר היה בו מקדם ונשאר בביטול כל חמדת ותאוה הגשמי כאשר פעל בעצמו על ידי מעשיו הטהורים ומחשבותיו הקדושים ולפי זה פירוש הפסוק מובן מעצמו אם בחוקותי תלכו, והיינו כמו שכתבתי לעיל שהצדיק הולך במחשבות והשם יתברך תמיד בלי הפסק עד שבא למדריגה זו שיתבטל ממנו כח התאוה כנ"ל ונתתי גשמיכם בעתם, הבטיח השם יתברך שיתן לו גשמיות חדש לעת הצורך לקיים עונה דאורייתא ועל זה כתב רש"י היינו בלילי שבתות, שהוא עונת תלמיד חכם, היש חיך מתוק מזה האמת יורה דרכו שאין אתי השגה כל כך להשיג עד היכן מגיעין במחשבותיהן הטהורים אך זאת ידעתי בבירור בעזרת השם יתברך ודרשתי וחקרתי היטב על כל זה ולא ראיתי מהם שום התרוממות וגיאות או דבר שקר וחנופה לאדם או חימוד ממון או שידברו חס וחלילה איזה דיבור קל שיגיע להם הנאה גופנית מכח הדיבור ההוא, וזה כמה שנים שאני שרוי אצלם ולא ראיתי מהם שום דבר שיפלות, ומעולם לא לן אצלם ממון בקופסא אפילו לילה אחד, ותמיד כל ימיהם עוסקים בתורה ומצות ומעשים טובים להשיא יתומים ויתומות ואלמנות ולהתיר אסורים ולפדות השבויים ולרפא החולים ולנחם אבלים ולגמול חסדים עם כל אנשים ולהכניס אורחים ולקבל את כל אדם בסבר פנים יפות ולרחם על אביונים ומצטערים תמיד בצרות ישראל ועוסקים בתורת ד' לילה ויום ומחדשין חדושין דאורייתא ומגלין רזי תורה וסודותיה וכל דבריהם מתוקין מדבש ונופת צופים כשאומרים איזה דבר תורה או יראה או דבר חידוש אז נופל על אדם השומעה מהם יראה ופחד מאימת השם יתברך ברוך הוא, בלילה איני יכול להשיג מה שפועלים ועד היכן הם פועלים בגודל היחודים והעובדות שעושים מחצות לילה ואילך אך זאת הנראה לכל גודל קדושתו ניכרים מתוך מעשיהם ומפעלם, בראש מים סמוכים למטתם כל הלילה תיכף כשיגיע חצות לילה הם נעורים משנתם באימה וחרדת הגוף מאוד ורוחצים ידיהם ומטהרים ומנקים עצמם ומפנין עצמם היטב כדרך שכתוב בשולחן ערוך (או"ח סי' ב, ו), והכל באימה ויראה ופחד: אחר כך יושבין על הארץ ואפר מקלה על ראשיהם ובוכים בלב נשבר ונקרע על שנים עשר קרעים על גלות השכינה וצרות ישראל ועול הגלות וגזירות המלך ומתפללים עליהם שירחם השם הטוב על עמו הקודש מהרה ויטה לב המלך ויועציו ושריו עליהם לטובה להצילם מכל צרה ומיני חלאים ויסורים ומשעות רעות ושלא יצטרכו עם הקודש זה לזה ולא לעם אחר ושיהיה פרנסתם מזומן להם קודם שיצטרכו להם בריוח בלי טרדה ולהפך את לבם ליראה ולאהבת השם ולהסיר לב אבן מקרבם וליתן להם לב בשר למען ידעו כולם ויכירו גדולת הבורא ורוממותו הגדולה ויעבדוהו בשמחה, ואחר כך לומדים גמרא ותוספות עם מפרשי ש"ס ופוסקים ראשונים ואחרונים ורמב"ם ז"ל ואחר כך עוסקים בספרים הנסתרים כמו הזוהר הקדוש ודומה לו כתבי האר"י ז"ל וגם כן לומדים ארבע שולחן ערוך מכל אחד שיעור, ותנ"ך ואחר כך הם מתחילין התבודד עצמם בינם ובין קונם ולהכין עצמם אל התפילה כי ראו כי יבא יום והם מפרישין עצמם מכל מחשבות צורך הבלי הזמן כלל: רק דבקים עצמם ומחשבותם ונר"נ באהבה גדולה ורוממות אל ומחשבתין שפלת אדם וסופו ונותנים לפני עיניהם יום המיתה בלי ידיעה מקודמת, ומדבקים עצמם עד שמגיעים קרוב להתפשטות הגשמיות כדרך שכתוב בשולחן ערוך (או"ח סי' צח, א) מעלות התפלה איך צריכה להיות, ובווער בלבם אהבה גדולה עד שנראה האור בפניהם ואימתם מוטלת על הבריות ובעלי עבירות בורחים מפניהם מגודל הפחד המגיע מהם מרוב קדושתם ויראת שמים, יאמין לי אהובי דודי דברים הללו כי במדינתנו כבר ידוע לבני אדם

למאות ולאלפים מפורסמים ובמופתים ניגלים הם מתפללים ופועלים בתפלתם כמו בדורות הראשונים ולפעמים אפילו בדיבורם לבד פועלים כמו בהתפלה כדרך שנאמר (איוב כב, כח) ויגזור אומר ויקם לך, אם היה רוצה אהובי דודי להיות בכאן הייתי מראה לו הכל במופת ובחוש הראות וכעת יאמין לי על נאמנות כי עדיין אין אני מוחזק בשקר חלילה וראוי להאמין לי שיש ביניהם צדיקים כאלו שיכולים כמעט להחיות מתים בתפלתם אשר עיני ראו ולא זר שהביאו להם כמה פעמים חולאים אשר היו ביאוש כולם ועל ידי תפלתן הזכה חזרו לבריאתם כבראשונה כדרך כל הארץ בקיצר כמעט שאינם בזה העולם כלל רק תמיד הולכים במחשבתם בעולמות העליונים וזה נראה מהם שמרוב דביקותם אינם שומעין לפעמים מה שבני אדם מדברים אליהם והולכים על הארץ בגופם ונשמתם דבוקה למעלה וכשרואים איזה בן אדם שאינו הגון מרגישים תיכף בו איך ומה הוא ולפעמים יודעים בבירור איזה עבירה שעשה ומחזירין רבים בתשובה שלימה בלי שום תערובת גיאות והנאות צורך אדם כלל רק מחמת אהבה ויראה גדולה ורוממות הבורא ברוך הוא וברוך שמו, מה אכתוב לאדוני דודי יש ביניהם צדיקים כאלו שיודעים אם יבא איזה כאב או חולה חס וחלילה לאדם הם נודרין בעדן לצדקה ומקדימין תפלה לצרה ולפעמים ניצול האדם ההוא מן הכאב ולפעמים בא הכאב ההוא לזמן שקבע הצדיק הנ"ל בלי שום איחור וקידום כלל, וזה נסיתי בעצמי ובדידי הוה עובדא כמה פעמים שיש צדיק אחד במדינתנו שהוא יודע ומרגיש בי תמיד קודם היסורים ואמר בפירוש למחר בשעה זו יהיה לי כך ונודר צדקה בעדי ועל פי רוב פעל בתפלתו וצדקותיו עד שנצלתו מהם ואם לא היה בי כולה נשאר מקצתו למען דעת צדקו דברי אמת ואפילו כשהייתי כמה פרסאות ממנו מה לי לספר גודל מעלותיהם מי יוכל לספר כי דבר שאין סוף הוא, הם תמיד מפרסמין גנותיהם ומביישין עצמן ברבים אם יש להם איזה מחשבות פסול או אם דיברו איזה דיבור קל בלא קדושה או אם הלכו איזה פסיעה אחת בלא קדושה הם מפרסמין ומגלין תיכף הדבר ההוא כדי לבייש עצמן וחוזרין תיכף בתשובה שלימה כאלו עשו עבירה חמורה חס וחלילה מעבירות שבתורה ואין חילוק ביניהם כלל, ותמיד רואין חוב לעצמם וזכות לחבירו וחבורתן נאה מאד לשמים ולבריות שיש ביניהם אהבה גדולה כל כך יותר מאהבת אב על בנו ובעל עם אשתו ויש להם אחדות גמור זה עם זה כמעט כיס אחד לכולם ואין חילוק ביניהם לבניהם אל בני חבריהם כמעט שאין ניכר מי הם אביהם של הבנים מגודל האהבה ואחדות זה עם זה וזה הכל מרוב השתוקקותם ואהבתם להשלים רצון הבורא ברוך הוא בלב שלם אשר בלבם תמיד, כשבאים ב' בני אדם לדבר זה עם זה אזי אין שומעין מהם רק אהבה ויראה ורוממות אל וגדולתו ותורתו הקדושה, ומסייעין זה לזה בעבודת השם יתברך ברוך הוא באמת וכל אחד מהם שפל בדעתו וחבירו גדול ממנו אצלו ולומדים זה לזה בעבודת הבורא ברוך הוא ותורתו הקדושה ואינם מתפארים בעצמם בשום מדה טובה שיש בהם ותמיד הם חוזרים בתשובה כל ימיהם כמעט שאפילו רגע אחד אינן הולכין בלא הרהור תשובה בלבם ויש להם מוכיח היושב בלבם תמיד ומוכיחין זה לזה בתוכחת מגולה ואהבה מסותרת, והם מקיימין השולחן ערוך מה שכתב בהתחלתו (או"ח סי' א, א) שויתי ד' לנגדי תמיד, וממש השם הויה ברוך הוא אינו זז מנגד עיניהם כלל של אש מאיר להם והם תמיד רואים אותו וכדרך שנאמר (שמות יג, כא) וה' הולך לפניו כנ"ל ואם לפעמים השם הויה חס וחלילה אינו מנגד עיניהם או שרוא' שם אחר כמו שם אלקים או אדנ"י יודעים בבירור שיש התגברות הדינים חס וחלילה בעולם העליון ומנדרין תיכף צדקות ומרבים בתפלתן ובקשות ויחודים גדולים מאוד עד שחוזרים ורואים השם הויה ברוך הוא ויודעים בבירור שנתהפך לרחמים וזה שאמרו בגמרא (סוכה יד א) צדיקים מהפכין מדת הדין למדת הרחמים: ובכן אהובי דודי יכתוב לי פירוש הדברים שכתב אלי שאני פורש עצמי מדרכי אבותי הקדושים, הכי ראוי לפרוש חלילה מדרכי הצדיקים כאלו ואיך היו באמת אבותי כי נתגדלתי ונתרבותי אצל כבוד דודי הרב הגאון החסיד הגדול איש אלקים מופת הדור רבן של כל בני הגולה ה"ה אב"ד דק"ק ניקלשפורג הבירה

והמדינה יצ"ו, ידעתיו שכל הנהגותיו היה כך ומוטל עלי לילך בעקבותיו הטהורים כדרך שאמרו בגמרא (ב"ב ק"א) רוב בנים הולכין אחר אחי האם, ובכך אהובי דודי יפוש לי במכתבו כדרך שאמרו (יומא נ"א) ללמוד סתום מן המפורש, כ"ד אהובו ב"א דורש שלומו ומצפה לטובתו וחפץ בהצדקו. הק' זכריה מענדיל

נועם אלימלך הוספות צעטיל קטן

הצעטיל קטן מרבינו אלימלך מליזענסק: אלה הדברים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם

א. בכל עת ורגע שהוא פנוי מן התורה ובפרט שהוא יושב בטל לבדו בחדר או שוכב על מטתו ואינו יכול לישן יהיה מהרהר במצות עשה זו של ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא כב, לב) וידמה בנפשו ויצויר במחשבתו כאלו אש גדול ונורא בוער לפניו עד לב השמים והוא בשביל קדושת הש"י שובר את טבעו ומפיל א"ע להאש על קידוש הש"י ומחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ונמצא שאינו שוכב ויושב בטל רק מקיים מצות עשה דאורייתא:

ב. בפסוק א' של ק"ש וברכה ראשונה של שמונה עשרה יהרהר כנ"ל ועוד יכוין אם יענו אותו כל או"ה בכל עינים קשים ויפשוטו עורו מבשרו להכחיש ח"ו ביחודו יסבול כל היסורים ולא יודה להם ח"ו ויצויר בדעתו ומחשבתו כאלו עושין לו כנ"ל ובזה יצא ידי חיוב ק"ש ותפלה כדין:

ג. גם בשעת אכילה וזיווג יכוין כנ"ל וכשיתחיל להרגיש תענוג גשמי יצויר במחשבתו כנ"ל ותיכף ומיד יאמר בפיו ובלבבו שיותר הי' לו תענוג ושמחה בעשיית מ"ע של ונקדשתי באופן הנ"ל מהרגשת תענוג גשמי הזה שהוא מהצרעת משכא דחויא וכך יאמר וראיה לדבר שיותר הי' לו תענוג ושמחה בעשיית מ"ע של ונקדשתי באופן הנ"ל שאפילו היו חוטפין אותו רוצחים באמצע אכילה וזיווג לעשות לו העינים קשים הייתי משמח א"ע על קידוש הש"י יותר מתענוג גשמי הזה. אך יזהר שיהי' דובר באמת בלבבו ושיהי' אז בשעת מעשה תקוע על לוח לבו בתוכיות ובפנימיות הלב באמת גמור ולא ישטה א"ע להיות כגונב דעת עליונה ח"ו:

ד. בכל הדברים שבעולם הן בתורה הן בתפלה הן במצות מעשיות ירגיל א"ע לומר בזה הלשון הריני עושה זאת לשם יחוד קוב"ה ושכינתיה לעשות נחת רוח להבורא ית"ש וירגיל א"ע לומר זאת בתוכיות ופנימיות הלב ובהמשך הזמן ירגיש הארה גדולה באמירה זו:

ה. כשיתחיל להתעורר בו מדה רעה ח"ו ממדות רעות שהוא רגיל בהם כגון עקשנות ובושת של גאווה ועצלות ובטלה המביאה לידי שיעמום וכיוצא בהם יאמר תיכף ומיד בזה הלשון ובכל כחו הכנעני החתי האמורי הפריזי החיוי והיבوسی והגרגשי וינצל. וירגיל א"ע לצמצם ראייתו שלא להסתכל חוץ לד' אמות אפי' בהיותו בביתו ובפרט בבה"כ ובחדר שלומד בדרך הילוכו בחוץ ובהזדמן לפניו אשה אפי' אשתו ובניו הקטנים וכיוצא יצויר לפני עיניו השם אדנ"י:

ו. כשיבא לו ח"ו מחשבה רעה מניאוף יאמר כמה פעמים ונשמרת מכל דבר רע (דברים כג, י) ויהרהר אז בדרשות חז"ל שדרשו עליו (כתובות מו א) שלא יהרהר אדם ביום ויבא לידי קרי בלילה ולא יניח ח"ו לשהות המחשבה רעה במוחו שלא לטמאות שכל העליון ח"ו:

ז. כשיבא ח"ו לידו בהזדמנות כנגדו הסתכלות רעה ח"ו כגון בהמה וחיה או עוף שנזקקין זה לזה או טפח מגולה באשה במקום ערוה או בצורת אשתו נדה וכיוצא בהן יאמר תיכף ומיד הפסוק (במדבר טו, לט) ולא תתורו אחרי לבבכם ולא יטמא את שכלו ח"ו:

ח. ירגיל את עצמו שלא יתחיל לדבר לשום אדם זולת לצורך גדול ההכרח לו ואף ההכרח ידבר בדברים קצרים מאוד מנופה בי"ג נפה שלא יהי' בדיבורו שום שקר ח"ו ושום חניפה ושום לשה"ר ורכילות ושום הלבנת פנים ולא שום הראות מעשיו לבני אדם וירגיל א"ע בכלל שאמרו חז"ל (ברכות ד א) למוד לשונך לומר איני יודע. כשמדברין אליו ב"א אשר אין נזהרים מלדבר דברים בטלים ישימיט א"ע מהם בכל כחו ובכל מיני תחבולות וכשלא אפשר לו להשמט מהם בשום אופן עכ"פ יקצר מאוד מאוד בזה שמוכרח להשיב להם:

ט. ירגיל את עצמו תיכף ומיד כשיתעורר משינתו יאמר מודה אני לפניך מלך חי וקים שהחזרת בי נשמתני בחמלה רבה אמונתך. ויאמר אפילו בלשון אשכנז בלב שמח ברוך אל עליון אשר נתן לי מצות ציצית אלה אשר אני מסובב בהן ומצות נטילת ידים שחרית להעביר רוח רעה והקליפה הקשה מעל שתי ידים שלי ויראה שיהי' לבו מלא שמחה באמרו כנ"ל ויקבל עליו הגדר של מיעוט הדיבור הנזכר לעיל סי' ח':

י. יזהר מאוד בהתמדת הלימוד שעורין כסדרן תיכף ומיד אחר קומו משינתו ואחר אמרו תיקון חצות והצעטיל קטן לא יזוז מהספר שלומד בו אפילו שעה אחת בכל פעם שיישב א"ע ללמוד ואחר שיאמר תפלת השב המתחל' אנא השם וכו' ותפלת הת"ת בש"צ המתחל' הנני רוצה ללמוד יראה בכל כחו שלא לעשות שום הפסק אפילו במחשבה אחרת זולת מחשבת הלימוד ומחשבת הצעטיל קטן שהוא לפני עיניו כי המאור שבה יחזירנו למוטב:

יא. ירגיל א"ע להתפלל בכל כחו ובקול המעורר הכוונה להדבק המחשבה לדיבור ופניו אל הכותל בתוך סידור התפלה בבוקר ובערב ולא יסתכל לצדדין מתחלת התפלה עד סופה ובחזרת הש"ץ הש"ע יעיין בסידור לענות אמן בכל כחו על כל ברכה וברכה ובשעת קריאת התורה להטות אזנו על כל דיבור ודיבור מהקורא כקורא את המגילה ולעשות עצמו כאלם בבית הכנסת אפילו קודם התפלה ואחריה עד הליכתו לביתו:

יב. יצייר במחשבתו תמיד ובפרט בשעת קריאת הצ"ק הזה כאלו איש אחד עומד סמוך לו ומעורר אותו בקול רעש גדול לקיים כל הנהגות אלו ואל יפיל שום דבר ארצה אפילו נקודה קטנה וכשירגיל עצמו כך אזי במשך הזמן יבא עליו התעוררות גדול מצד נשמתו רשפי אש שלהבת י"ה:

יג. לספר בכל פעם לפני המורה לו דרך השם ואפי' לפני חבר נאמן כל המחשבות והרהורים רעים אשר הם נגד תוה"ק אשר היצה"ר מעלה אותן על מוחו ולבו הן בשעת תורה ותפלה הן בשכבו על מטתו והן באמצע היום ולא יעלים שום דבר מחמת הבושה ונמצא ע"י סיפור הדברים שמוציא מכח אל הפועל משבר את כח היצה"ר שלא יוכל להתגבר עליו כ"כ בפעם אחרת חוץ עצה הטובה אשר יוכל לקבל מחבירו שהוא דרך השם והוא סגולה נפלאה:

יד. יזהר מאוד ומאוד לחזור לפעמים בכל מעת לעת זה הצעטיל קטן ויפרש כל תיבה ותיבה בלשון אשכנז וזה יהי' לו חוק ולא יעבור מללמוד קודם הזיווג פרק ט"ז בר"ח והנהגות האר"י ז"ל ואם ישאר לו פנאי ללמוד גם פרק י"ז מר"ח הנ"ל וזה יהי' לו חוק ולא יעבור:

טו. קודם נט"י לאכילה יאמר תפלת השב של ר"י ז"ל ואחר אכילת המוציא יאמר בזה הלשון לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה אין אני אוכל להנאת גופי ח"ו רק שיהי' גופי בריא וחזק לעבודתו ית"ש ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע ותענוג גשמי את היחוד קוב"ה על ידי ניצוצות קדושות של האכילה והשתיה הזה ויכוין כשהוא אוכל דבר מה או שותה דבר מה שהטעם שהוא מרגיש בפיו בשעת לעיסה ובשעת גמיעה היא פנימיות הקדוש' וניצוצו' הקדוש' השורה במאכל או במשק' ההיא וע"י האכילה והטחינה בשינים והאצטומכא נברר הפנימיות מהמאכל שלא יעשה מותר להשפיע לחיצוני' ואז נפשו נהנית מהפנימיות והפסולת נעשה מותרות ונדחה אל החיצונים ויקבל אז במחשבתו שתיכף ומיד כשירגיש שיצרך לנקביו לא ישהה את הפסולת בקרבו לטמא ח"ו את מוחו ולשקץ את נפשו להשהות את הצואה והשתן בקרבו אפי' רגע א'. וגם יצייר לפניו בשעת אכילה האותיות מאכ"ל בכתב אשורית ויהרהר שעולה צ"א כמנין הויה בשילוב אדני:

טז. האדם לא נברא בעולם רק לשבר את הטבע לכן יזרז א"ע לתקן מדותיו בשנת י"ח דוקא כמו שאבאר כגון מי שנולד בטבע של עקשנות ישבר את טבעו מ' יום רצופים לעשות דוקא להיפך ממה שיעלה במחשבתו, וכן מי שבטבע עצל ירגיל את עצמו מ' יום רצופים לעשות כל דבר בזריזות הן בהולך לשכוב על מטתו הן לקום בבוקר ממשכבו הן בזריזות לבישת בגדים ונט"י ולנקות את גופו ולילך בזריזות לבהכ"נ תיכף אחר קומו מהספר וכיוצא בהן, וכן מי שטבעו ביישן מהחלק של בושה רעה ירגיל את עצמו מ' יום להתפלל דוקא בקול רם וכח תנועת אבריו ולקיים (תהלים לה, י) כל עצמותי תאמרנה ולברך על התורה בקול רם עד שיעזרוהו מן השמים להסיר הבושה הרעה ממנו, וכן מי שאמרי פיו אינם עולים יפה ומסודר מחמת הרגל טבעו וכלי הדבור שלו ירגיל את עצמו מ' יום להטות אזנו להדיבורים היוצאים מאליו הן במילי דעלמא והן במילי דשמיא הן בשעת לימוד כי הרגל של כל דבר נעשה שלטון, וכן מי שטבעו אינו מתמיד בלימודו ירגיל את עצמו גם כן מ' יום וילמוד יותר מהרגל שלו ויסתכל בכל פעם קודם הלימוד בצעטיל קטן שלי ומשם ואילך מן השמים יעזרוהו להיות מוסיף והולך בשבירת מדות הרעות עד תומם:

יז. בכל עת שהוא פנוי מהתורה ומהתפלה ילמוד את עצמו בעל פה דברים הצריכים לו כגון תיקון רחל ותיקון לאה ותפלת השב וברכת לבנה ובריך שמיה ועל הכל ומודים דרבנן ויהרהר במצות עשה של ונקדשתי וכו' ככתוב לעיל. כ"ז מצאתי בכ"י:

נועם אלימלך הוספות הנהגות האדם

הנהגות האדם מהרב המגיד איש אלהי המפורסם מוהר"ר אלימלך זצ"ל: ל: אלה הדברים אשר יעשה האדם וחי בהם

א. הראשון צריך האדם ללמוד גמרא ופירש"י ותוס' ומפרשים כל אחד לפי השגתו והפוסקים אחריהם ומתחלה ילמוד ש"ע א"ח וצריך להתפלל להש"י שיבא על האמת כי חטאת נעורים של האדם הראשון מסמין עיניו שלא יראה אף שיכול לפלפל ולהגיד לאחרים דינו אבל הוא בעצמו שוכח ולא מקיימם באמת לכן צריך האדם להתחרט מאוד על עונותיו ולהתבודד עצמו קודם אור היום שאז עת רצון לבכות על גלות השכינה פעמים הרבה עד אין חקר ויבכה בדמעות וגם ביום לפעמים יתבודד ואז יראה בעצמו שעמדו עונותיו נגד עיניו. ויזכור את חטאתיו ועונותיו ופשעיו כהרים וגבעות אשר מעולם לא זכר אותם אם עשה ככה. ככה יעשה לא פעם ולא שתיים ולא מאה פעמים עד אשר ירחמו עליו מן השמים ויתפלל להש"י

שידרכהו בדרך ויורהו דרכו שלא יבלה חיי חייו ואז הש"י ברחמיו וברוב חסדיו יאיר עיניו באור תורתו הקדושה ויבין וישכיל תוכן הדבר לעשותו ולקיימו:

ב. אלה הדברים צריך ליזהר מחניפה ומשקרים ולצנות ולה"ר וקנאה ושנאה ותחרות וכעס וגאווה ומלהסתכל בנשים ומלהרבות שיחה עם אשה אפ"ל עם אשתו אמרו כו' (אבות פ"א מ"ה) ובפרט בעת נדתה צריך הרחקה:

ג. ויזכור תמיד יום המיתה וכשילמוד גמרא או שאר ספרים לא יפסיק שלא יעבור על דברי חז"ל (חגיגה יב ב) שדרשו על הקוטפ"ל וכו' (איוב ל, ד). ויתפלל להש"י שילמוד תורה לשמה:

ד. ויעסוק באימה וביראה באיזו ספרי מוסר בכל יום בר"ח ושל"ה וח"ה:

ה. ולפעמים ילמוד באימה במעט איזה כתבים מהאר"י זצלה"ה וכ"ז באימה וביראה ופחד ה', בדורות הראשונים היו נשמותיהם נשמות קדושות והיו נשמרים מנעוריהם מכל חטא ועון והיו נשמותיהם ראויים ומסוגלים ללמוד חכמה זאת אבל עתה בעו"ה שיש לנו גוף עכור וחומר עב צריך האדם לזכך ולכבס עצמו מכל חטא ולזכך נשמתו ויבין האדם אם זכך נשמתו כאשר אין יצה"ר מסיתו לשטות והבלים כאשר בתחלה ואז יוכל ללמוד בכל פעם הכתבים והש"י יזכהו אם יזכך מחשבתו בקדושה באמת ובתמים שיפתח לו שערי החכמה בכתבי האר"י זלה"ה אשר לא כן כ"ז שמלובש בתאות גופניות בהבלי זמן שהלימוד קשה לו מאד ח"ו:

ו. צריך האדם לזכך גופו ונפשו בלימוד כנ"ל בלמוד הגמ' ותוס' גם דברי אגדה שבגמ' המה מסוגלים מאד לזכך נשמתו:

ז. וישמור עצמו מעבירות מהרהורים רעים בכל אופן ואופן:

ח. וישמור עצמו מלשנוא שום אדם מישראל כ"א הרשעים שנודעים לו בבירור שאי אפשר לדונם לכף זכות וכל שאפשר לדונם לזכות מחויב לאהוב כנפשו בכל מאודו בגופו וכנפשו לקיים ואהבת לריעך כמוך (ויקרא יט, יח):

ט. וישמור את עצמו מלדבר שום דבור קודם התפלה אפ"ל דבר אחד כי זה מבטל כוונת התפלה:

י. ויזהר לנקות את עצמו קודם התפלה וקודם סעודה גם בכל פעם שצריך לנקביו שלא להשהות ויעבור על כל תשקצו:

יא. ויזהר שיהי' בגדיו הכתונת ומכנסים מנוקים מלכלוך וצואה וש"ז ח"ו:

יב. לא יטיל אימה יתירה בתוך ביתו ולא יקפיד שום הקפדה בתוך ביתו ואם יהיה לו שום הקפדה על שום אדם או על דבר אחד יזכור מיד חטאת נעוריו ויאמר בלבו אין זה כי אם עונותי הביאוני לידי הקפדה זו וכן בכל דבר יזכור מיד חטאותיו ועי"ז יוכנע ויושבר כח היצה"ר:

יג. ויתפלל להש"י שיעזרהו לעשות תשובה שלימה ושלא ימות בלא תשובה ויכלול את עצמו בתוך שאר ב"ת שיעזרו שיעשה תשובה שלימה ויתפלל על מחילת עונותיו בכלל מחילת עונות ב"י:

יד. ויהיו דבריו בנחת עם בני אדם ואם משבחין אותו ילך בזריזות ויצטער את עצמו ויאמר מה זה משבחין אותנו ואין בי אלו היו מכירין בשפלותי ושטותי ומעללי ומעשי הרעים ואיך אשא פני לפני הבורא ית"ש שהוא יודע ורואה מעשי בכל עת ורגע אעפ"כ הוא מרחם עלי בכל דברי:

טו. ידמה בעיניו כאלו אדם עומד לנגדו תמיד ולא ירף ממנו השגחתו במעשיו תמיד ואלו היה רואה בו דבר מכוער היה מתבייש ונמאס בעיניו והיה מטמין את עצמו באמתחת עכבר מגודל הבושה על אחת כמה וכמה ית' שמו עומד עליו ורואה במעשיו בכל עת ורגע בלתי אפשרי להטמין עצמו ממנו כמ"ש (ירמ' כג, כד) אם יסתר כמ"ש בא"ח (סי' א, א):

טז. אם יגנה אותו שום אדם ישמח מאד שהקרה ה' לפניו איש כזה שמתגנה במעשיו המכוערים וכל אדם יהיה בעיניו טוב ממנו:

יז. ירחיק את עצמו מכל דבר שאין בו צורך לתכלית בריאת גופו לעבודת הש"י כן באכילה ושתייה הן בכל תאות והנאות.

יח. ועיקר שישמור את עצמו ממשקה המשכרו כי זה חולי רע ומביא את האדם לשפלות גדול כמאמר התנא (ברכות כט ב) לא תרוי ולא תחטא:

יט. וישמור מלהזכיר שם לבטלה: כ. וישמור עצמו מלדבר ומלחשוב שום דבר קדושה במקום מטונף כי היצר הרע מתגבר דוקא להזכיר דבר קדושה במקום מטונף:

כא. וישמור עצמו מלדבר בבית הכנסת הקדוש אף דברי מוסר שלא יומשך מתוך כן לדבר בטל: